

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Накнада штете због повреде
на раду
(Мастер рад)

Ментор:
Проф. др Горан Обрадовић

Студент:
Невена Стаменковић М001/20-О

Ниш, 2021.

Садржај:

I Увод	4
II ПОЈАМ ПОВРЕДЕ НА РАДУ	
2.1 Позитивноправно одређење повреде на раду.....	6
2.2 Претпоставке за безбедан и здрав рад.....	12
III НАКНАДА ШТЕТЕ	
3.1 Права за случај повреде на раду.....	23
3.2 Поступак у случају повреде на раду као обавеза послодавца.....	35
3.3 Накнада материјалне штете.....	42
3.4 Накнада нематеријалне штете.....	51
IV СУДСКОМЕДИЦИНСКО ВЕШТАЧЕЊЕ ПОВРЕДЕ НА РАДУ	
4.1 Критеријуми за процену умањења животне активности због повреде на раду	56
4.2 Одговорност по основу кривице.....	69
4.3. Одговорност по основу ризика.....	72
V ПОДЕЛА И ОГРАНИЧЕЊЕ ОДГОВОРНОСТИ	
5.1 Подела одговорности између штетника и оштећеног.....	79
5.2 Подела одговорности између више штетника.....	84
VI ИСКЉУЧЕЊЕ ОДГОВОРНОСТИ	
6.1 Искључење одговорности по основу кривице запосленог.....	86
6.2 Искључење одговорности по основу кривице трећег лица.....	88
6.3 Искључење одговорности по основу више силе.....	89

VII СУДСКА ПРАКСА О ПОВРЕДИ НА РАДУ

7.1 Преглед специфичних образложења пресуда.....92

VIII Закључна разматрања.....97

IX Литература.....98

Сажетак.....104

Биографија.....106

I УВОД

Повреда на раду представља институт који је дуго присутан како у теорији права, тако и у судској пракси. Временски, институт повреде на раду постоји колико и само радно право. Регулисањем овог појма баве се правни акти домаћег, али и страног права. Суштински посматрано, дефинисање правничког појма повреде на раду зависи од законодавства одређене земље. У неким правним системима довољно да је до повреде на раду дошло током радног времена, у другим, да је до ње дошло приликом извршавања радних обавеза, док у многим законодавствима она подразумева и повреду до које може доћи приликом редовног путовања од куће до посла, односно од посла до куће. Упркос развијености овог института, његовом законском регулисању, и стварању претпоставки за здрав и безбедан рад, повреде на раду се свакодневно дешавају, при чему се из године у годину њихов број повећава.

Повреде на раду и професионална обољења данас традиционално уживају повлашћени третман у односу на повреде и болести које нису проузроковане радом. Разлози за ову врсту преференцијалног третмана могу бити вредности које друштво придаје раду, чињеница да су запослени у обавези да слушају послодавце и да послодавци имају пуну контролу над условима рада и безбедности, као и да се обезбеди подстицај за лица која обављају опасне и тешке послове, али неопходне.¹

Повреда на раду, као дефиниција која је мање више прихваћена у свим правним системима, представља оштећење изазвано механичким или хемијским средством, као и зрачењем одређених материја односно постројења – апарата, а може представљати и повреду психичке особности.

Повреде на раду најчешће се дешавају приликом обављања послова са повећаним ризиком, као што су на примера ради: грађевински послови, послови на којима се рукује опасним машинама које служе за прераду и обраду дрвета, послови коју подразумевају руковањем штетним и опасним супстанцама, послови повезани са ношењем оружја и њиховом употребом, рад са експлозивима, рад у руднику, послови у којима се захтева јак физички или психички напор, али и обављење било ког другог посла. Судска пракса настоји да квалитет повреде на раду, прошири и на случајеве и који не доводе до директног повређивања запосленог, већ посредним путем остварује штетне ефекте на здравље и живот запосленог.

¹ М. Petrovic, Compensation of work injuries and occupational diseases : a comparative approach, Страни Правни живот, Институт за упоредно право, год.63, бр.4(2019) стр.104.

Треба истаћи и то да, савремено законодавство покушава да кроз превентивне регулације безбедности и заштите здравља на раду, анулира или на најмањој могућој мери смањи број повреда на раду. Због тога, данас се у савременом законодавству запосленом гарантује широк корпус права поводом безбедности и заштите живота и здравља на раду. Безбедност и здравље на раду представља обезбеђивање таквих услова на раду којима се, у највећој могућој мери, смањују могућности повреде на раду, професионалних обољења и који претежно стварају претпоставку за пуно физичко, психичко и социјално благостање запослених. Са друге стране, запослени је дужан да поштује прописе о безбедности и заштити живота и здравља на раду, како не би угрозио своју безбедност и здравље, као и безбедност и здравље запослених и других лица, као и обавези запосленог да обавести послодавца о свакој врсти потенцијалне опасности која би могла да утиче на безбедност и здравље на раду.

Међутим, није од значаја само одређену повреду која одговара дефиницији повреде на раду, подвести под тај појам, још је значајније питање одговорности за штету насталу као последица повреде на раду, а затим и саме накнаде штете, која за повређеног запосленог представља важно питање. Питање одговорности за насталу штету важно је зато што од тог одговора зависи ко је дужан да сноси насталу штету; послодавац, запослени који се својом кривицом повредио, или пак постоји подељена одговорност за насталу штету. Од овог одговора зависи и питање висине накнаде штете, да ли ће настала штета бити надокнађена у целости, да ли ће је сносити онај кога је задесила, или ће пак запослени добити половину или део износа штете, јер је суд нашао да постоји допринос запосленог настанку штете.

Рад је структуриран на тај начин да обрађује следеће аспекте института повреде на раду: позитивноправно одређење повреде на раду, претпоставке за здрав и безбедан рад, права у случају повреде на раду, поступак у случају повреде на раду, као обавеза послодавца, накнада материјалне и нематеријалне штете због повреде на раду, критеријуме за процену умањења животне активности због повреде на раду, одговорности по основу кривице и по основу ризика, поделу одговорности између послодавца и запосленог, поделу одговорности између више штетника, искључење одговорности по основу кривице запосленог, искључење одговорности по основу кривице трећег лица, искључење одговорности по основу више силе и преглед специфичних образложења пресуда у судској пракси поводом одлучивања о повреди на раду.

II ПОЈАМ ПОВРЕДЕ НА РАДУ

2.1. Позитивноправно одређење повреде на раду

Повреда на раду представља институт који је дуго присутан како у теорији, тако и у пракси. Регулисањем овог појма баве се бројни правни акти како домаћег тако и страног карактера. Упркос развијености овог института, у пракси се често дешавају спорови између послодаваца и запослених када је у питању повреда на раду, ово из разлога, јер запослени врло често, не знају која све то права имају како не би дошло до повреде, а уколико до повреде ипак дође, која све права имају у том случају. Узглед, дешава се да послодавци поред материјалне одговорности према запосленом, одговарају кривично и прекршајно због пропуста начињених у процедури обезбеђивања безбедних услова рада, али и пропуста учињених у поступку збрињавања запосленог након повреде. Шта је то, што подразумева појам повреде на раду зависи од законодавства односно земље, којим се овај појам уређује, те је за њено постојање у неким земљама довољно да је до ње дошло током радног времена, у другим је потребно и да је до ње дошло приликом извршавања радних обавеза, док у многим законодавствима она подразумева и повреду до које може доћи приликом редовног пута од куће до посла, односно од посла до куће.² Повредом на раду у смислу Закона о пензијском и инвалидском осигурању сматра се повреда осигураника која се догоди у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла по основу кога је осигуран, проурокована непосредним и краткотрајним механичким, физичким или хемијским дејством, наглим променама положаја тела, изненадним оптерећењем тела или другим променама физиолошког стања организма.³ Важно је истаћи да је ова законска дефиниција широко постављена, те се разни случајеви могу подвести под повредом на раду. Повреда представља у првом реду физичко оштећење изазвано механичким или хемијским средством, као и зрачењем одређених материја односно постројења – апарата, а може представљати и повреду психичке особности.⁴ Као последица физичког оштећења може да наступи смрт особе, лако и тешко телесно оштећење, физички болови и сл. а у случајевима кад не долази до непосредног

² D. Pieters, *Social security: an introduction to the basic principles*, second edition – revised, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2006, pp. 33.

³ чл.22. став 1 Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Сл.гласник РС“, бр.34/2003,64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др.закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009,107/2009,101/2010, 93/2012, 62/2013,108/2013, 75/2014,142/2014,73/2018,46/2019 . одлука УС, 86/2019 и 62/2021)

⁴ 3.Момчиновић; Одговорност организације за штету услед повреде и професионалне болести радника, Часопис за теорију и праксу, Правни живот, Савез удружења правника СР Србије, вол.39, бр.2-3/89, стр. 314

физичког оштећења може, због догађаја који је изазвао велики страх код особе, доћи до промене у човековом психичком здрављу, које може имати трајне или временски ограничене последице (фобије, фрустрације, неприлагођености и сл.).⁵ Повреде на раду најчешће се дешавају приликом обављања послова са повећаним ризиком, као што су на пример ради: грађевински послови, послови на којима се рукује опасним машинама које служе за прераду и обраду дрвета, послови коју подразумевају руковањем штетним и опасним супстанцама, послови повезани са ношењем оружја и њиховом употребом, рад са експлозивима, рад у руднику, послови у којима се захтева јак физички или психички напор, али и обављење било ког другог посла. Судска пракса настоји да квалитет повреде на раду, прошири на случајеве и екцесе који не доводе до директног повређивања запосленог, већ посредним путем остварује штетне ефекте на здравље и живот запосленог. У том смислу, истичемо одлучивање Основног суда у Нишу, који је стао на становиште да се рад у загушљивом простору, услед чега се запослена онесвестила и задобила повреде главе може третирати као повреда на раду,⁶ а такво схватање и правно тврђење прихватио је и Апелациони суд у Нишу.⁷ Наведено поступање суда, поред тога што је наведена одлука постала правноснажна, и тиме пружене квалитетна правна заштита запосленој, важно је, јер се на тај начин посредним путем, путем судске праксе заузима правни став о екстензивнијем тумачењу појма повреде на раду и на посредније узрочнике, што представља правни аргумент за будуће слично одлучивање, поводом будућих случајева. Тако да се, оштећени запослени могу користити чињеничним и правним аргументовањем из оваквих и сличних одлука суда. У пракси је спорно, како третирати повреде на раду настале приликом обављања рада код куће, будући да је реч о врсти радног односа који је нарочито заступљен од почетка пандемије корона вирусом. Поводом ситуације са пандемијом корона вирусом, током трајања ванредног стања, Влада је донела Уредбу којом је на уопштен начин регулисала рад од куће, пропустићи притом да регулише низ питања која су веома значајна за одвијање рада на безбедан и здрав начин, као и сам начин одвијања таквог рада.⁸ Међутим, и након окончања ванредног стања, број оних који раде од куће је наставио да расте, и зато је Министарство ра рад, запошљавање,

⁵ З.Момчиновић; Одговорност организације за штету услед повреде и професионалне болести радника, Часопис за теорију и праксу, Правни живот, Савез удружења правника СР Србије, вол.39, бр.2-3/89, стр.314-315

⁶ Пресуда Основног суда у Нишу 12П1 бр.3365/2016 од 28.02.2018.године

⁷ Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1 1348/2018 од 08.11.2018.године

⁸ Више о томе: у Уредби о организовању рада послодавца за време ванредног стања („Сл.гласник РС“, бр.31 од 16.марта 2020.године)

борачка и социјална питања донео Водич за безбедан и здрав рад од куће, где је дало конкретне смернице у чему се то састоје обавезе и дужности послодавца када је у питању обезбеђивање здравих и безбедних услова рада, као и то какве су обавезе самих запослених који раде од куће.⁹ Поред овог водича биће потребно изменити и обухватније регулисати рад о куће Законом о раду, јер је низ питања остао нерешен, као на пример, питање саме контроле услова рада, колико често ће се контрола вршити, ко ће је вршити, ко ће издвајати средства за такву врсту надзора, како ће се утврђивати да ли се запослени заиста повредио на раду код куће, како ће се одређивати узрочна повезаност повреде и пропуста послодавца да обезбеди мере заштите на раду, будући да рад од куће подразумева коришћење информacionих и комуникационих технологија, итд.

Повреда на раду или у вези са радом и штета може настати раднику приликом обављања послова и радних задатака на свом радном месту, обављањем других послова и радних задатака по налогу надлежног органа, обављањем других послова по иницијативи радника (када обавља посао који није у оквиру редовних послова и радних задатака које он обавља, односно на које је распоређен) и независно од обављања послова у организацији удруженог рада (код доласка на посао и одласка са рада).¹⁰

Повредом на раду сматра се и повреда проурокована на начин из става 1. овог члана коју осигураник- запослени претрпи при обављању посла на који није распоређен, али који обавља у интересу послодавца код кога је запослен.¹¹ Тужилац се повредио приликом обављања послова код послодавца, који нису у опису његовог радног места, мењајући одсутног колегу, а на тај начин што је приликом обраде дрвета на абрихтеру последњи комад поскочио, јер је на њему било чворова, којом приликом му је абрихтер посекао део кажипрста заједно са рукавицом, јер је тужилац том приликом носио заштитну опрему.¹²

Повредом на раду сматра се и повреда проурокована на начин из става 1. овог члана, коју осигураник претрпи на редовном путу од стана до места рада или обрнуто,

⁹ Више о томе у : Водичу за безбедан и здрав рад од куће, Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Београд 2021.

¹⁰ Н.Ђуђар, Штета код повреде на раду, Часопис ПРАВО- теорија и пракса, Савез удружења правника Војводине, VI год., бр.11/1989, стр. 48

¹¹Чл.22 став.2. Закона о пензијском и инвалидском осигурању

¹²Пресуда Основног суда у Врању П1 бр.77/20 од 07.06.2020.године

на путу предузетом ради извршавања службених послова и на путу предузетом ради ступања на рад, као и у другим случајевима утврђеним законом.¹³ Ова одредба је такође врло спорна у пракси, јер иако Закон и ову ситуацију подводи под повредом на раду, постоје одлуке где је суд стао на становиште да иако се повреда десила на путу до посла заправо није повреда на раду.¹⁴ Постоји и другачији став Врховног касационог суда о овом питању,¹⁵ у том смислу, према ставу Врховног касационог суда, Рев. 461/93 од 25. фебруара 1993. године, свака повреда радника за време службеног пута сматра се повредом на раду у погледу остваривања права на здравствено и пензијско осигурање, али ако је ту повреду проузроковало треће лице, оштећени не може остварити накнаду штете од послодавца код којег ради.¹⁶ Према ставу истог суда, Рев. 2178/93 од 14. јуна 1993. године, послодавац не одговара за штету због повреде која настаје на редовном путу од посла до куће и натраг, уколико она није изазвана кривицом или опасном ствари, односно опасном делатношћу послодавца, без обзира шта се она по прописима о здравственом, пензијском и инвалидском осигурању, сматра повредом на раду.¹⁷ Такође, Врховни суд Србије је стао на становиште да су нижестепени судови утврдили све важне чињенице на основу оцене изведених доказа у смислу чл.8 ЗПП-а, правилно закључили да су захтеви тужилаца према првотуженом неосновани. Њихов блиски сродник је био радник првотуженог и јесте страдао на путу од куће до посла када га је док је прелазео железничку пругу усмртила локомотива. Овај догађај има значај повреде на послу са становишта прописа о здравственом, пензијском и инвалидском осигурању. Али, он не може бити правна чињеница релевантна за деликтну одговорност друготуженог код којег је жртва удеса била у радном односу. За њега не постоје ни основ (кривица или ризик) ни услови

¹³Чл.22.став 3.Закона о пензијском и инвалидском осигурању

¹⁴ Таква штета није у узрочној вези са процесом рада код послодавца, јер није резултат пропуста у обезбеђивању уобичајних услова рада, као ни услова за безбедан превоз запослених до места рада. Штета је настала искључивом радњом оштећене коју послодавац није могао предвидети и чије последице није могао избећи или отклонити. На страни туженог нема ни објективне одговорности за штету у смислу члана 174. Закона о Облигационим односима, нити субјективне одговорности тј. одговорности по основу кривице у смислу члана 154. ЗОО - Пресуда ВКС Рев2 2824/2018 од 12.12.2018. године

¹⁵ Штета коју радник претпи при доласку на посао или при повратку са посла је штета у узрочној вези са радом у смислу одредби чл. 62. ст. 5 Закона о основама радних односа ("Службени лист СРЈ", бр.29/96) и чл. 106 ст. 5 Закона о радним односима („Службени гласник РС“ бр.55/96) за коју послодавац одговара по општим правилима о одговорности за штету – Правни став утврђен на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда Србије од 10.IV 2000.

¹⁶ О. Милисављевић, Повреде на раду, професионалне болести и накнада штете, Часопис радни односи и управљање, „Драган Срнић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар Београд, XXVIII год.,бр. 2/2001, стр. 59

¹⁷ Ибид. стр. 59

одговорности у погледу каузалне везе између узрока и последице. Зато не постоје ни претпоставке да тужиоци у спору према бившем послодавцу њиховог блиског сродника остваре накнаду штете у смислу чл.158, 173,174 ЗОО.¹⁸

Ово питање је веома значајно и у праву Сједињених Америчких Држава, зато што важи опште правило да се повредом на раду сматра она повреда до које је дошло у просторијама послодавца. Познат је случај који се догодио 2004.године у САД, када се државни службеник повредио, оклизнувши се приликом преласка улице између гараже у државном власништву и државне зграде, при чему таква повреда није оцењена као повреда на раду. Ово из разлога јер, иако се запослени кретао уобичајеном рутом коју су користили запослени, сама повреда је настала на јавном поседу, надамак радне просторије.¹⁹

На основу оваквих становишта суда, произилази да није свака повреда од куће до посла повреда на раду и да се у сваком конкретном случају процењује узрочна веза између радње запосленог и мера безбедности које је послодавац био дужан да обезбеди. Може бити спорно, то што се одговорност послодавца за штету коју претрпи запослени цени објективно, што би значило да се узрочна веза не доказује, већ само претпоставља.

Повредом на раду сматра се и обољење осигураника које је настало непосредно или као искључива последица неког несрећног случаја или више силе за време обављања посла по основу кога је осигуран или у вези са њим.²⁰ Повредом на раду сматра се и повреда проузрокована на начин из ст. 1 до 4 . овог члана, коју осигураник претрпи у вези с коришћењем права на здравствену заштиту по основу повреде на раду и професионалне болести.²¹ Повредом на раду сматра се и повреда проузрокована на начин предвиђен у чл. 22 овог закона коју осигураници претрпе учествујући у акцијама спасавања или одбране од елементарних непогода или несрећа, у војној вежби или у вршењу других обавеза из области одбране земље утврђене законом, на радном кампу или такмичењу (производном, спортском и др.) на другим пословима и задацима за које је законом утврђено да су од општег интереса.²² Посебно интересантно питање,

¹⁸ А.Радованов, З.Петровић, Накнада штете, зборник судске праксе, Правни факултет за привреду и правосудје: Привредна академија, више о томе: Пресуда Врховног суда Србије Рев.2/99 од 03.02.1999.год.

¹⁹ Glynn, P.T.2016. United states of America. Alphen ann de Rijn: Kluwer Law International BV, pp 77-78

²⁰ Чл. 22 став 4 Закона о пензијском и инвалидском осигурању

²¹ Чл. 22 став 5 Закона о пензијском и инвалидском осигурању

²² Чл. 23 Закона о пензијском и инвалидском осигурању

јесте да ли се здравствена погоршања као што је на пример срчани удар, могу квалификовати као један облик повреде на раду, с обзиром на то да није лако утврдити шта је прави узрок овакве повреде.²³ На пример у Немачкој, уколико је рад основни узрок незгоде радника, он ће примити компензацију без обзира на остале узорке. Уколико радник добије инфаркт на раду, услед узрока који је везан само за његово тело и нема никакве везе са радом, он неће имати право на бенефиције које следе услед повреде на раду.²⁴ То даље значи да срчани удар може бити квалификован као повреда на раду. Теорију адекватне узрочности заступа и домаћа судска пракса, те тако „општа здравствена способност компромитована факторима ризика који су типични за одређене видове штете може бити додатно угрожена прекомерним оптерећењем запосленог, супротно одредбама чл.64 и 65. Закона о раду [...] па су нижестепени судови пропустили да оцене колико је обим и количина послова које је пре срчаног удара обављао тужилац, допринела настанку штете коју је тужилац претрпео [...] да ли је туженом било познато опште стање тужиоца, те да ли је с обзиром на те околности поверавање повећаног обима послова тужиоцу, супротно наведеним прописима могло довести до погоршања његовог здравственог стања.“²⁵ Чини се да није могуће изнети дефинитиван и универзалан став о томе да ли се срчани удар може квалификовати као повреда на раду или не. Није једноставно утврдити да ли је и у којој мери срчани удар проузрокован самим условима рада, односно факторима из радне средине, будући да је и приватни живот, сам по себи пун стресних ситуација, лоших социјалних односа у породици и ван ње, као и других проблема.²⁶ Институт повреде на раду регулисан је и Законом о здравственом осигурању на исти начин како је то регулисано и Законом о пензијском и инвалидском осигурању. Повредом на раду, у смислу овог закона, сматра се повреда осигураника која се догоди у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла по основу кога је осигуран, проузрокована непосредним и краткотрајним механичким, физичким или хемијским дејством, наглим променама положаја тела, изненадним оптерећењем тела или другим променама

²³ М.Петровић, Правни режим повреде на раду и професионалног обољења у домаћем и упоредном праву, часопис Страни правни живот, Институт за упоредно право, год.63, бр.1/2019, pp.106

²⁴ Deinert, O. 2013. Occupational Health and safety in Germany: a dual system in change. In: Ales, E. (ed.), Health and safety at work – European and comparative perspective. The Netherlands: Kluwer Law International BV, pp.142-143

²⁵ М.Петровић, Правни режим повреде на раду и професионалног обољења у домаћем и упоредном праву, часопис Страни правни живот, више о томе: Решење Врховног касационог суда Рев. 2 1285/10 од 19.05.2011.године

²⁶ М.Петровић, Правни режим повреде на раду и професионалног обољења у домаћем и упоредном праву, часопис Страни правни живот, Институт за упоредно право, год.63, бр.1/2019, стр.107

физиолошког стања организма.²⁷ Навешћемо и пример из судске праксе који говори о повредама на раду које су се догоде на службеном путу. „ Неспорно је да је тужилац по службеном послу борацио у Д. Исто тако, није спорно да се тужилац после обављеног посла уобичајним путем враћао у место службовања О. Као и то да га је на том путу задесио несрећни случај. Код таквог стања ствари, овај суд налази да је правилан закључак првостепеног суда да се несрећан случај тужиоца има третирати несрећом на послу, будући да је тужиоца задесио несрећан случај на повратку из места у које је био упућен службеним послом за место у којем обавља своју редовну дужност. Неодлучно је у конкретном случају то да ли се тужилац евентуално критичног дана задржао у Д. по приватном послу или службено, јер је он у Д. ишао службеним послом и морао се отуда вратити путем на коме му се десио несрећни случај, а евентуални прекид службеног путовања нема утицаја на карактер самог путовања које је тужилац предузео ради повратка у своје место службовања. Друга би ствар била да је тужилац путовао неким другим путем који би одступао од редовне саобраћајне везе између Д. и О. тј. путем који нема везе с његовим повратком у редовно место службовања.“

(Пресуда Савезног врховног суда Уж – 470/59 од 6. марта 1959. године, ЗСО, књ. IV, св.1, одл. бр. 122, стр. 159).²⁸ Такође, постоји слично мишљење да када се повреда на раду десила на путу предузетом ради извршавања службених послова, то не чини оправданим да се, уколико на таквом путу дође до повреде, она квалификује као повреда на раду, уколико се запослени у датом тренутку бавио приватним активностима. Домаћим правним прописима то питање није ближе уређено.²⁹ У Пољској постоји став да самим упуштањем у активност која није повезана са оном врстом посла због које је запослени и упућен од стране послодавца ради њеног извршења, престаје постојати веза између уговора о раду и незгоде.³⁰

2.2. Претпоставке за здрав и безбедан рад

Запослени има право на безбедност и заштиту живота и здравља на раду у складу са законом. Запослени је дужан да поштује прописе о безбедности и заштити живота и здравља на раду, како не би угрозио своју безбедност и здравље, као и безбедност и

²⁷ Чл. 51 став 3 Закона о здравственом осигурању („Сл. гласник РС“, бр. 25/2019)

²⁸ Ђ. Крбањевић, Повреда на раду у судској пракси, Службени лист СРБИХ, Сарајево, 1989. године, стр. 42

²⁹ М. Петровић, Правни режим повреде на раду и професионалног обољења у домаћем и упоредном праву, часопис Страни правни живот, Институт за упоредно право, год. 63, бр. 1/2019, стр. 106

³⁰ Swiatkowski, M. A. 2014. Poland. Alphen aan de Rijn: Kluwer Law International, pp. 134

здравље запослених и других лица. Запослени је дужан да обавести послодавца о свакој врсти потенцијалне опасности која би могла да утиче на безбедност и здравље на раду.³¹ Круг титулара права на безбедност и здравље на раду изузетно је широк будући да се, поред запослених као субјеката радног односа, ово право признаје и одређеним категоријама лица која раде ван радног односа.³² То, прецизније, значи да и посленици ангажовани на основу уговора о делу, лица ангажована по основу уговора о прфивременим и повременим пословима, уговора о допунском раду или неког другог уговора којим се не заснива радни однос имају право на заштиту предвиђену овим законом.³³ Ипак, законодавац предвиђа један изузетак, и то у погледу запослених у ужем смислу речи, будући да су из подручја примене Закона о безбедности и здрављу на раду изузета лица која заснивају радни однос ради обављања послова кућног помоћног особља. То је решење које познају одређени извори међународног порекла нпр. Конвенција Међународне организације рада бр.155 о заштити на раду/ здравственој заштити и радној средини, „Сл.лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр.7/87, а које почива на поставци да дом послодавца (у којем ова категорија лица обавља плаћени рад) представља безбедну и здраву радну средину.³⁴ Закон о раду као примарни закон којим се уређују права и обавезе из радног односа или у вези са радним односом, на уопштен начин прописује да запослени има право на безбедан и здрав рад и намеће обавезу послодавцу да такве услове рада и обезбеди, док запосленог обавезује да поштује прописана правила и да по њима поступа. Оно шта је за запосленог обавеза, за послодавца представља право и обрнуто. Закон, међутим не конкретизује о којим правима и обавезама је реч, већ то чини *lex specialis* Закон о безбедности и здрављу на раду. Овим законом су детаљно регулисана права и обавезе како послодавца тако и запосленог у вези са испуњавањем услова за одвијање рада у безбедној и здравој средини.

Безбедност и здравље на раду представља обезбеђивање таквих услова на раду којима се, у највећој могућој мери, смањују повреде на раду, професионална обољења и обољења у вези са радом и који претежно стварају претпоставку за пуно физичко,

³¹ Чл. 80 Закона о раду („Сл.гласник РС“ бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017-одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење)

³² Б.Шундерић, Љ.Коваћевић, Радно право, друго измењено и допуњено издање, приручник за полагање правосудног испита, Службени гласник, Београд, 2019.год. стр.264

³³ Б.Шундерић, Љ.Коваћевић, Радно право, друго измењено и допуњено издање, приручник за полагање правосудног испита, Службени гласник, Београд, 2019.год. стр.264

³⁴ Ибид.стр.264

психичко и социјално благостање запослених.³⁵ С тим у вези овај закон подразумева у себи појам превенције истих и предвиђа одређене обавезе и права ради остварења овако наведеног циља.³⁶ Поред наведених, бројни међународни документи баве се регулисањем права и обавеза у погледу обезбеђивања здраве и безбедне радне средине у којој се одвија рад.

Права, обавезе и одговорности по основу повреда на раду и професионалних обољења у домаћем законодавству засновани су на бројним међународним документима, као што су конвенције МОП-а, директиве ЕУ и друга документа чији је потписник наша држава.³⁷

Сваки члан, предузеће потребне мере да се осигура сарадња стручњака и техничара ваљано квалификованих, рачунајући медицинаре, механичаре, техничаре и хемичаре, у функционисању инспекције према методама који се сматрају најприкладнијим националним условима, у циљу да се осигура примена законских одредаба које се односе на хигијену и сигурност радника у вршењу њиховог занимања и да се добију обавештења о последицама примењених поступака, употребљених материјала и метода рада, о хигијени и сигурности рада.³⁸ Инспекција рада треба да буде обавештена о несрећним случајевима при раду и о случајевима професионалног обољења у случајевима и на начин који ће бити прописани националним законодавством.³⁹ При променама у технолошком процесу, односу процесу рада, као и приликом увођења нове или промене постојеће технологије или оруђа за рад, предузеће односно послодавац, су дужни да обезбеде да сваки радник буде оспособљен за безбедан рад, и теоријски и практично обучен за рад на одређеном радном месту. Сврха овог оспособљавања је у заштити радника од повређивања и здравствених оштећења.⁴⁰

Закон о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр. 155 о заштити на раду, здравственој заштити и радној средини, у чл. 4 став 1 прописује да су

³⁵ Чл.4 став 1 тач. 4 Закона о безбедности и здрављу на раду " Сл. гласник РС " бр.101/2005,91/2015 и 113/2017 – др. закон)

³⁶ М.Петровић, Права из обавезног социјалног осигурања по основу повреде на раду и професионалних болести, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Југословенско удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, год.19, бр.1/2015, стр.266

³⁷ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар доо, Београд, 2013, стр. 9

³⁸ Чл. 9 Конвенције Међународне организације рада, бр. 81 о инспекцији рада у индустрији и трговини „Службени лист ФНРЈ“, Додатак бр. 5/56

³⁹ Чл.14 Конвенције Међународне организације рада, бр. 81 о инспекцији рада у индустрији и трговини

⁴⁰ П.Јовановић, Радно право, пето издање, Службени гасник, Београд, 2003.год.,стр.271

државе чланице дужне да у складу са националним условима и праксом и у консултацијама са најрепрезентативнијим организацијама послодаваца и радника, да формулишу, спроводе и периодично ревидирају јединствену националну политику о заштити на раду, здравственој заштити и радној средини. У 2. ставу истог члана предвиђено је да циљ ове политике треба да буде спречавање несрећа на раду, професионалних обољења и осталих повреда на раду које су последица рада или које су повезане са радом или се дешавају у току рада сводећи на најмању могућу меру, колико је то изводљиво, узроке опасности у радној средини. Политика из чл. 4 ове конвенције треба да води рачуна о следећим главним активностима ако оне утичу на сигурност и здравље на раду и на радну средину: пројектовање, тестирање, избор, замена, инсталирање, аранжирање, коришћење и одржавање материјалних елемената рада (радна места, радна средина, алат, машине, опрема, хемијске, физичке и биолошке супстанце и агенси, процеси рада), односи између материјалних елемената рада и лица која обављају или контролишу тај рад и прилагођавање машина опреме, радног времена, организације рада и радних процеса физичким и менталним способностима радника. Оспособљавање, укључујући и потребну обуку, квалификација и мотивација заинтересованих лица у овом или оном својству, за постизање одговарајућег нивоа заштите на раду и здравствене заштите. Комуницирање и сарадња на нивоу радне групе и предузећа, као и на свим другим одговарајућим нивоима до националног нивоа, укључујући и тај ниво као и заштита радника и њихових представника од дисциплинских мера од акција које су они на одговарајући начин предузели у складу са политиком из чл. 4 ове Конвенције.⁴¹

Препоруком која прати Конвенцију бр. 155 МОП-а, у одељку IV Мере на нивоу предузећа, тачка 15, подтачка 2 и тачка 16 (е) ближе је уређено да: „ Послодавци треба да буду обавезни да воде евиденције које треба да укључе евиденције о свим несрећама и повредама на раду које се пријављују, до којих дође у току рада или у вези са радом.“⁴²

⁴¹ Чл. 5 Закона о ратификацији конвенције међународне организације рада бр.155 о заштити на раду, здравственој заштити и радној средини („ Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори бр. 7/87”)

⁴² В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар доо, Београд, 2013, стр. 10

Аранжмани предвиђени у чл. 19 Конвенције имају за циљ да обезбеде да радници: „пријављују сваку несрећу, односно повреду до које дође у току рада или у вези са радом.“⁴³

Закон о потврђивању Конвенције МОР-а бр. 167 о безбедности и здрављу у грађевинарству у чл. 13 предвиђа да све одговарајуће мере предострожности треба да буду донете како би све радне средине биле безбедне и лишене опасности по здравље и безбедност радника. Морају се установити, одржавати и навести, где је то прикладно, безбедни начини да се стигне до радних средина и изађе из њих. Све одговарајуће мере предострожности треба да буду донете како би се лица, која се налазе на градилишту или у њиховој близини, заштитила од свих опасности које ово градилиште може да представља.⁴⁴ Иако је наша држава донела Закон о потврђивању ове конвенције и самим тим одредбе имплементирала у домаће законодавство, број повреда на раду на градилиштима расте из године у годину, о чему сведоче извештаји о раду Министарства за рад РС, из којих се заправо најбоље види да ли се и у којој мери примењују одредбе ратификованих конвенција, нарочито Конвенције бр. 167 која регулише заштиту радника на градилишту будући да се ради о високо ризичној делатности.

Табела 1. Укупан број повреда на раду, број тешких повреда на раду, број повреда на раду са смртним исходом, број повреда на раду у грађевинарству у Републици Србији за период од 2015-2019. године

Година	Број повреда на раду у грађевинарству	Број повреда на раду са смртним исходом	Тешке повреде на раду	Тешке повреде при доласку и одласку са рада	Лаке повреде на раду	Укупно
2015.	18	5	724	452	6.810	7.991
2016.	49	8	763	473	7.820	9.064
2017.	67	9	898	677	8.628	10.213
2018.	59	7	788	522	9.087	10.404
2019.	76	14	1233	597	11.462	13.306

Наведено према : Извештајима о раду Републике Србије Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управе за безбедност и здравље на раду, за 2015,2016,2017,2018 и 2019. годину

⁴³ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар доо, Београд, 2013, стр. 10

⁴⁴Чл. 13 ст. 2 и 3 Закона о потврђивању Конвенције МОР-а бр. 167 о безбедности и здрављу на раду у грађевинарству („Сл.Гласник РС – Међународни уговори“, бр.42/2009)

Према анализи коју су спровели Мученски ет ал. у односу на разматране извештаје о повредама на раду на градилиштима у Србији, највећи број повреда забележен је код радника старости 25-34 године као и код радника старости 40-54 година. Према анализи истих аутора највећи степен ризика од повреда на раду у грађевинарском сектору, идентификован је код радника старости 20-34 са радним искуством од 0-4 године.⁴⁵

Приликом формулисања националне политике, све чланице у складу са националним условима и праксом и у договору са репрезентативним организацијама послодаваца и радника, имају обавезу да промовишу основна начела, као што су: процена професионалних ризика и опасности на раду; борба против професионалних ризика или опасности на извору; развој националне превентивне културе безбедности и здравља на раду која укључује информисање, консултовање и обуку.⁴⁶

Све чланице обавезују се да успоставе, одржавају, прогресивно развијају и периодично преиспитају национални систем безбедности и здравља на раду, у договору са репрезентативним организацијама радника и послодаваца. Национални систем безбедности и здравља на раду обухвата између осталог:

- законе и прописе, колективне уговоре где је одговарајуће, и све друге релевантне инструменте о безбедности и здравља на раду,
- орган или тело, или органе или тела надлежне за безбедност и здравље на раду именоване у складу националним законом и праксом,
- механизме за обезбеђење поштовања националних закона и прописа, укључујући и системе инспекције,
- аранжмане за унапређење (промоцију), на нивоу предузећа, сарадње између пословодства, радника и њихових представника као битног елемената, превентивних мера у вези са радним местом.

Национални систем безбедности и здравља на раду састоји се, где је одговарајуће из:

⁴⁵ Ј.Радосављевић, А.Вукадиновић, Опасности које доводе до повреда на раду на градилишту, Часопис Наше грађевинарство, више о томе: V.Mučenski, I.Peško, J.Dražić, G.Ćirović, M.Trivunić, and D.Bibić, Construction workers injury risk assessment in relation to their experience and age, Procedia Eng. , vol. 117, no. 1, pp. 525-533, 2015, стр. 788

⁴⁶ Чл. 3, ст. 3 Закона о потврђивање Конвенције Међународне организације рада број 187 о промотивном оквиру безбедности и здравља на раду („Службени гласник" РС бр. 42/09)

- националног саветодавног трипартитног, једног или више тела које решавају питања безбедности и здравља на раду,
- информативне и саветодавне службе о безбедности и здравља на раду,
- предвиђене обуке о безбедности и здравља на раду,
- службе безбедности и здравља на раду, у складу са националним законом и праксом,
- истраживања безбедности и здравља на раду,
- механизма за прикупљање и анализу података о професионалним повредама и болестима уз узимања у обзир релевантних инструмената МОР-а,
- предвиђене сарадње са релевантним системима осигурања и социјалне сигурности од професионалних повреда и болести,
- механизма подршке за прогресивно унапређивање услова, безбедности и здравља на раду у микро предузећима, малим и средњим предузећима и неформалној економији.⁴⁷

Осим одговорности сваког послодавца за здравље и безбедност радника које запошљава и водећи рачуна о неопходности да радници учествују у одлучивању у свему што се односи на здравље и безбедност на раду; службе медицине рада ће имати, оне од следећих функција које одговарају и које су прилагођене професионалним ризицима у дотичном предузећу:

- идентификација и процена ризика од штетности по здравље на радном месту,
- надгледање фактора у радној средини и радном процесу који могу да угрозе здравље радника, укључујући санитарне уређаје, ресторане и станове, у условима када их послодавац обезбеђује,
- давање савета о планирању и организацији рада, укључујући обликовање радног места, о избору, одржавању и стању машина и друге опреме и о супстанцијама које се користе при раду,
- учествовање у изради програма за побољшање начина рада, као и у тестирању и процени нове опреме са здравственог аспекта,

⁴⁷ Ибид. чл. 4

- давање савета у области здравља, безбедности, хигијене рада, ергономије, као и у погледу личних и колективних заштитних средстава,
- праћење здравственог стања радника у односу на рад,
- континуирано унапређење прилагођености рада радницима,
- узимање учешћа у мерама стручне рехабилитације,
- сарадња у информисању, стручном оспособљавању и образовању у области медицине рада, хигијене рада и ергономије,
- организовање прве помоћи и хитних интервенција,
- учествовање у анализи повреда на раду и професионалних обољења.⁴⁸

У намери да обезбеде ефикасно остваривање права на безбедне и здраве услове, државе уговорнице обавезују се:

- да донесу прописе у вези с безбедношћу и здравственим прописима,
- да обезбеде примену тих прописа одговарајућим мерама контроле,
- да консултују, на прикладан начин, организације послодавца и радника у вези са мерама које су предвиђене ради побољшања индустријске безбедности и здравља.⁴⁹

Резолуцијом Савета ЕУ од 21. децембра 1987. године о безбедности, између осталог, предвиђено је усклађивање статистике несрећа на раду и професионалних обољења.⁵⁰

Директивом ЕУ 89/391/ЕЕС (1989) о увођењу мера за подстицање побољшања безбедности и здравља радника на раду, утврђена је обавеза послодавца да сачини и чува списак професионалних несрећних случајева који су резултовали тиме да радник није способан за рад више од три радна дана.⁵¹

Стратегијом Заједнице 2007.год. - 2012. год. о здрављу и безбедности на раду ЕУ посебно се истиче проблем несрећа на раду и професионалних болести. Последице

⁴⁸ Члан 5 Закона о ратификацији конвенције Међународне организације рада број 161 о службама медицине рада („Сл. лист СФРЈ -Међународни уговори бр. 14/89’’)

⁴⁹ Европска социјална повеља, Торино 18.октобар 1961.године

⁵⁰ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар доо, Београд, 2013, стр. 11

⁵¹ Ибид. стр. 12

несрећа на послу и лошег здравственог стања везаног за радно место су многобројне и сложене. Пошто фактори који се односе на радно окружење представљају приближно једну трећину боловања, постоји могућност да се смање боловања побољшањем окружења у коме се ради.⁵²

Укупни трошкови несрећа на раду и лошег здравственог стања повезаног са радом нису подједнако распоређени између различитих актера. За жртве несрећних случајева одсуство са посла значи нижи доходак, посебно ако је одсуство дуго. Трошкови по основу губитка дохотка процењени су да износе 1.18 милијарди евра, а остали трошкови, као што су нерифундирани трошкови здравствене заштите или рехабилитације, процењени су на око 0.18 милијарди евра у 15 земаља ЕУ у 2000. години.⁵³ Однос између премије осигурања која се исплаћује и неосигураних губитака се креће у распону од 1:8 до 1:36. Групе које су посебно погођене трошковима несреће на раду јесу мала и средња предузећа пошто она чине 82% свих повреда на раду и 90% смртних случајева.⁵⁴

Правилником о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту („Сл. гласник РС“, бр. 21/2009 и 1/2019) предвиђени су захтеви које послодавац мора да испуни како би обезбедио услове за обављање рада на безбедан и здрав начин, односно како би се тиме спречио настанак могућих повреда на раду и професионалних обољења. Правилником су предвиђене конкретне мере за безбедан и здрав рад, као што су на пример температура у радним и помоћним просторијама, влажност ваздуха, природно и вештачко осветљење радних и помоћних просторија, изглед, функционалност подова, прозора, таваница, кровова радних просторија и сличне мере. Правилником су мере обезбеђивања здравих и безбедних услова за рад прилично детаљно регулисане. На пример, у чл. 8 ставу 3 прописано је да подови радних просторија у којима се запослени задржава дуже од два сата, ради обављања радних активности, морају имати коефицијент пролаза топлоте мањи од $6 \text{ W/m}^2\text{K}$. Температура у радним и помоћним просторијама ближе је одређена чланом 6 Правилника и то:

⁵² Ибид. стр. 12

⁵³ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, оп.цит. стр. 12; наведено према: http://www..hse.gov.uk/costs/costs_overview/costs_overview.asp.

⁵⁴ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, оп.цит. стр.12; наведено према: http://www..hse.gov.uk/costs/costs_overview/costs_overview.asp.

- у току рада температура у радним и помоћним просторијама у којима се налазе радна места мора да буде одговарајућа, у зависности од метода рада и активности, као и физичког оптерећења запослених, осим на радним местима на којима је условљена технолошким процесом.
- температура у просторијама за одмор, просторијама за запослене који су на дужности, у санитарним просторијама и просторијама за пружање прве помоћи мора да буде одговарајућа у складу са наменом тих просторија.
- прозори, кровни прозори и стаклене преграде морају бити изведени тако да спречавају прекомерно дејство сунчеве светлости на радном месту у зависности од природе послова.
- температура, релативна влажност и брзина струјања ваздуха у радним просторијама морају бити у складу са вредностима наведеним у Табели 2.⁵⁵

Табела 2: Температура у радним и помоћним просторијама

Врсте рада	Температура спољашњег ваздуха								
	До +5 °C			Од +5° C до +15° C			Више од +15° C		
	Темп [°C]	Рел. Влажност [%]	Брзина Струјања [m /s]	Темп [°C]	Рел. Влажност [%]	Брзина Струјања [m/s]	Темп [°C]	Рел. Влажност [%]	Брзина Струјања [m/s]
Лак физичк и рад	18-28	max 75	max 0.3	18-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 <24 °C→73	max 0,5
Средњи физичк и рад	15-28	max 75	max 0.5	15-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 <24 °C→73	max 0,7

⁵⁵ Чл. 6 Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту („Сл.гласник РС, бр.21/2009 и 1/2019’’)

Тешки физичк и рад	15-28	max 75	max 0.5	15-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 <24 °C→73	max 0,1
--------------------	-------	--------	---------	-------	--------	---------	--------	---	---------

Напомена: дозвољена релативна влажност за температуру ваздуха која није наведена у табели, а спада у опсег од 24°C до 28 °C, израчунава се на следећи начин:

Релативна влажност [%] = 2,5 Температура ваздуха [°C] + 125⁵⁶

Заштита радника у погледу обезбеђивања безбедних и здравих услова рада јесте предмет многих научних дисциплина као што су на пример медицина рада, социологија, технологија рада, и слично. Радно право представља само једно од спектра права која се баве овом проблематиком, али све оне заједно чине нераздвојиву целину. Радно право је део система изучавања наука о раду, те се у изучавању и регулисању проблема заштите радника мора ослањати на друге делове тог система. Сазнања до којих се долази у медицини рада (физиологија, хигијена и патологија рада) користи законодавство у правном уобличавању заштите радника на раду (хигијенијско-техничке, организационе и друге мере, као и права, обавезе и одговорности предузећа и радника у вези с тим). О заштити радника може се говорити са аспекта заштите на раду од штетног дејства, услова рада и самог рада и са аспекта заштите појединих категорија радника у радном односу, а с обзиром на пол, узраст, здравствено стање и радну способност.⁵⁷

Заштита на раду се може посматрати као општа и посебна. Општа заштита се може различито тумачити. По једном схватању општа заштита на раду може да обухвата правне норме о ограничењу радног дана, одморима и мерама заштите при раду.⁵⁸ По другом схватању, општа заштита на раду односи се на све раднике, који су због природе рада изложени опасности од повређивања или разбољевања. Ова заштита састоји се у обезбеђивању хигијенско-техничких услова за нормалан и безопасан рад и у предузимању мера за спречавање професионалних болести.⁵⁹ По трећем схватању заштита на раду се може узети у ширем и ужем смислу. У ширем смислу заштита на раду обухвата целокупну заштиту радника коју му обезбеђује заштитно радно

⁵⁶ Ибид. чл. 6

⁵⁷ П. Јовановић, Радно право, пето издање, Службени гласник, Београд, 2003. година, стр. 266

⁵⁸ П. Јовановић, Радно право, опт.цит. стр. 267, наведено према: Др Александар Балтић, Др Милан Деспотовић, оп.цит, стр. 215

⁵⁹ П. Јовановић, Радно право, опт. цит. стр. 267, наведено према: Др Борислав Благојевић, Самоуправни односи у Југославији, Београд, 1981, стр. 110

законодавство (ограничено радно време, одмори, безбедни услови рада, накнаде и помоћи у случају незапослености и др.). У ужем смислу, заштита на раду подразумева предузимање заштитних мера које обезбеђују физички и здравствени интегритет радника на раду.⁶⁰

III НАКНАДА ШТЕТЕ

3.1. Права у случају повреде на раду

Конвенцијом Међународне организације рада бр. 17 о обештећењу несрећних случајева на раду обавезује државу чланицу која је ратификује да радницима који задобију повреде на раду или њиховим наследницима обезбеди накнаде под условима који су берем једнаки оним који су предвиђени у конвенцији. Конвенција се мора примењивати подједнако на све раднике, запослене у трговачким друштвима, предузећима или компанијама, с тим што држава задржава право да предвиди извесне изузетке. Накнада повређеном раднику или лицима које он издржава, у случају када наступи трајна неспособност за рад или смрт, исплаћиваће се у виду ренте. У случајевима када због повреде настане неспособност такве нарави да повређени радник користи сталну помоћ другог лица, осигураће се додатна накнада.⁶¹ Повређени радници имају право на лекарску помоћ, на хирушку и лекарску помоћ за коју је утврђено да је потребна у случају несрећа на раду. Трошкове лекарских интервенција подмириће или послодавац или завод за осигурање од несрећног случаја или завод за болесничко или инвалидско осигурање.⁶²

Конвенцијом Међународне организације рада бр. 121 о давањима за случај несреће на послу и професионалних болести, коју је наша држава ратификовала, предвиђена је обавеза националног законодавства у вези са давањима за случај несреће на раду и професионалних болести која штити све запослене како у приватном тако и у јавном сектору, укључујући задруге и у случају смрти храниоца породице одређене категорије корисника. Изузеци могу бити предвиђени у односу на: лица која обављају послове привременог карактера и која не раде за рачун предузећа или послодавца, раднике који раде код куће, чланове породице послодавца који живе у његовој кући,

⁶⁰ П. Јовановић, Радно право, опт. цит. стр. 267, наведено према: Мр Мирослава Ивањац, Функције државе у области заштите на раду, необјављена докторска дисертација, Крагујевац, 1982, стр. 27

⁶¹ Чл. 7 Конвенције МОП-а бр. 17 о исплати накнаде радницима за случај несреће на раду, 10. јун 1925. године у Женеви

⁶² Ибид. чл. 9

односно раде за њега, остале категорије запослених чији број не треба да прекорачи 10% свих запослених, осим оних чији су изузеци сагласно тачкама од а. до ц.⁶³

Осигурани случајеви који треба да буду предвиђени ако су настали као последица повреде на раду или професионалне болести:

- болесно стање,
- неспособност за рад која је настала као последица таквог болесног стања и која повлачи губитак зараде онако како је дефинисано националним законодавством,
- потпуни губитак способности за привређивање или делимични губитак способности за привређивање изнад прописаног степена када је вероватно да ће овај губитак бити потпун или делимичан, бити трајан или одговарајуће смањење физичког интегритета,
- губитак средстава за издржавање услед смрти храниоца породице за прописане категорије корисника.⁶⁴

Свака држава чланица треба да дефинише појам несреће на послу и под којим условима се несрећа приликом доласка и одласка са посла сматра несрећом на раду, и треба да то назначи у својим извештајима које периодично подноси на основу чл. 22 Устава МОР-а.⁶⁵

Свака држава чланица треба да у сагласности са прописаним условима обезбеди заштићеним лицима следеће повластице:

- накнаду и одговарајућу негу у случају болести,
- новчана давања за случај неспособности за рад, потпуног или делимичног губитка радне способности или губитка средстава за издржавање услед смрти храниоца породице.⁶⁶

Новчана давања не треба условљавати радним стажом, стажом осигурања или плаћањем доприноса.⁶⁷

Под лекарском негом, лечењем и осталим услугама у случају болести треба подразумевати:

⁶³ Чл. 4, Уредбе о ратификацији Конвенције МОР-а, бр. 121 о давањима за случај несреће на послу и професионалних болести („Сл.лист СФРЈ – Међународни уговори бр.27/70”)

⁶⁴ Ибид чл.6

⁶⁵ Ибид чл.7 ст.1

⁶⁶ Ибид чл.9 ст.1

⁶⁷ Ибид чл.9 ст.2

- лечење, од стране лекара опште праксе и специјалиста лица у болницама или амбулантама, укључујући и лечење код куће;
- лечење зуба;
- негу од стране нижег здравственог особља - болничара, било код куће било у болници или некој другој здравственој установи;
- задржавање у болници, санаторијуму или некој другој здравственој установи;
- зубни, фармацеутски и остали медицински или хирушки материјал, подразумевајући протезе и ортопедска помагала, њихово одржавање и по потреби замењивање новим као и наочари;
- негу коју пружају припадници неке друге професије законски признате као сродне медицинској професији под надзором лекара или зубара;
- и уколико је могуће следећу негу на месту рада:
 - 1) хитну помоћ жртвама теже несреће,
 - 2) даље лечење лица која су претпела лакше повреде за које није неопходно прекидање посла.⁶⁸

Наша држава, такође је ратификовала и Конвенцију бр. 102 о минималним стандардима социјалног осигурања из 1952. године. Ратификовањем Конвенције бр. 121, део VI (Накнада у случају повреде на раду) Конвенције бр. 102 више не важи, јер је замењен вишим стандардима који су садржани у Конвенцији бр. 121. Ипак, у члану 29. Конвенције бр. 121 потврђено је да опште одредбе Конвенције бр. 102 настављају да се примењују на заштиту права у случају повреда на раду. То обухвата и члан 71. Конвенције бр. 102, у којем стоји да се „давања предвиђена овом конвенцијом, као и административни трошкови финансирају колективно кроз доприносе за осигурање или порезе, или и кроз доприносе и кроз порезе”. Очигледно да начин финансирања накнада за привремену спреченост за рад у случају повреде на раду и професионалне болести, како је регулисан Законом о здравственом осигурању није у складу са цитираном одредбом Конвенције, с обзиром да представљају директну одговорност послодавца, а да се не финансирају кроз систем осигурања, односно кроз порезе.⁶⁹ Такође, треба имати на уму да доприносе за ризике од повреда на раду сnose како

⁶⁸ Ибид. чл.10, ст.1

⁶⁹ Р.Савићевић, Осигурање за случај повреде на раду и професионалне болести- нова грана социјалног осигурања, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, XVII год. бр.1/2013, Београд, стр. 277

послодавци тако и запослени, јер у Републици Србији наменски рачуни не постоје, па тако систем накнаде радника финансирају сами послодавци и запослени.⁷⁰

Конвенцијом МОП-а бр.19 о једнаком третману страних и домаћих радника у односу на обештећења за несреће на раду, прокламован је једнак третман и забрањено је прављење разлике између домаћих и страних радника, у погледу услова за остваривање права за случај повреде на раду. Предвиђена је обавеза државама чланицама које немају систем осигурања, да га пропишу у року од три године од дана ратификације.

1. Свака чланица МОП-а, која ратификује ову Конвенцију, обавезује се да ће држављанима било које државе чланице која је ратификовала ову Конвенцију, а који претрпе телесну повреду узроковану несрећом на раду, која се догодила на њеном подручју или према издржаваним члановима њихових породица, осигурати једнак третман као и својим држављанима.
2. Ова једнакост третмана јемчи се страним радницима и издржаваним члановима њихових породица без икаквог услова у погледу пребивалишта. У односу на плаћања која би чланица или њени држављани морали, примењујући ово начело, извршити изван подручја те чланице, мере које се морају усвојити, ако то буде потребно утврдиће се посебним споразумом између заинтересованих чланица.⁷¹

Чланом 2. Конвенције, остављена је могућност државама чланицама да закључе посебне споразуме како би се утврдило да се на одштету за несрећу на раду коју радник доживи док је привремено или с прекидима запослен на подручју једне државе чланице обављајући послове за предузеће смештено на подручју друге државе чланице, примењују закони и прописи те друге државе чланице.

Поред конвенција Међународне организације рада које смо ратификовали, наша држава је потписница многих билатералних уговора. Неки од билатералних уговора о социјалном осигурању које је наша држава потписала јесу са:

- 1) **Аустријом** („Службени гласник РС“ - Међународни уговори, бр. 2/12)
- 2) **Хрватском** („Службени гласник РС“ - Међународни уговори, бр. 1/01)

⁷⁰ М. Petrovic, Compensation of work injuries and occupational diseases : a comparative approach, Страни правни живот, Институт за упоредно право, год.63 бр.4 (2019) стр.107

⁷¹ Чл. 1 Конвенције МОП-а бр. 19 о једнаком третману страних и домаћих радника у односу на одштету за несреће на раду од 05. јуна 1925. године, коју наша држава није ратификовала.

- 3) **Црном Гором** („Службени гласник РС“ - Међународни уговори бр. 102/07)
- 4) **Француском** („Службени весник ФНРЈ”, број 4/51, Службени лист СФРЈ - Међународни уговори бр. 1/67, 17/71, 22/75, 7/77, 5/79, 9/90)

Циљ билатералних уговора о социјалном осигурању је да се радницима који суживели и радили у државама уговорницама, као и члановима њихових породица, обезбеде права из социјалног осигурања (права за случај старости, инвалидности, смрти, болести, материнства, повреде на раду, професионалне болести, незапослености).

Права по основу повреде на раду и професионалне болести остварују се у системима здравственог осигурања и пензијског и инвалидског осигурања.

У случају повреде на раду и професионалног обољења осигураник има право на:

- здравствену заштиту у која се обезбеђује на примарном, секундарном и терцијерном нивоу;
- за здравствене услуге за прегледе, лечење и рехабилитацију због професионалних болести и повреда на раду из здравственог осигурања обезбеђује се 100% од цене услуге (члан 45). Здравствена заштита се пружа на начин да сачува, поврати или унапреди здравствено стање осигураног лица и његову способност да ради и задовољи своје личне потребе у складу са овим законом и прописима донетим за спровођење овог закона;
- накнаду зараде у случају привремене спречености за рад због повреде на раду или професионалне болести.⁷²

Накнаду зараде за случајеве привремене спречености за рад из члана 73 став 1 Закона о здравственом осигурању, за првих 30 дана спречености обезбеђује послодавац из својих средстава а од 31. дана спречености, накнаду зараде обезбеђује Републички фонд.⁷³

Осигураник има право на накнаду зараде из средстава обавезног здравственог осигурања у висини минималне зараде утврђене за месец у којем се врши исплата накнаде зараде, у складу са прописима којима се уређује рад, за време док његов послодавац не врши исплату зараде запосленима, а обрачунава и уплаћује допринос,

⁷² Р.Савићевић, Осигурање за случај повреде на раду и професионалне болести- нова грана социјалног осигурања, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, XVII год. бр.1/2013, Београд, стр. 275

⁷³ Чл.101, ст.1 Закона о здравственом осигурању

али не дуже од три месеца. Ако послодавац накнадно исплати зараду запосленима, осигураник из става 1. овог члана има право на исплату разлике између накнаде зараде коју је примио и накнаде зараде коју би примио под условима прописаним овим законом.⁷⁴

Када је осигураник у току привремене спречености за рад упућен на инвалидску комисију из чл. 80 овог закона, има право на накнаду зараде из средстава обавезног здравственог осигурања најдуже 60 дана од дана подношења захтева за покретање поступка пред надлежном организацијом за обавезно пензијско и инвалидско осигурање.⁷⁵ Ако организација надлежна за пензијско и инвалидско осигурање не одлучи по захтеву из чл. 80 става 3 овог закона, у року од 60 дана од дана подношења захтева, осигураник почев од 61 дана има право на накнаду зараде коју обезбеђује надлежна организација за пензијско и инвалидско осигурање из својих средстава.⁷⁶

Обезбеђено је и право на накнаду трошкова превоза. Накнада трошкова превоза обезбеђује се осигураном лицу, као и пратиоцу осигураног лица, у случају упућивања код даваоца здравствене услуге који је удаљен најмање 50 км од места његовог становања, у складу са одредбама овог закона.⁷⁷

Права за случај повреде на раду у смислу Закона о здравственом осигурању одређена су и чл. 55, где је прописано да се оболелим, односно повређеним осигураним лицима, у зависности од медицинских индикација и стручно-методолошких и докринарних ставова обезбеђује:

- указивање хитне медицинске помоћи на месту медицинске хитности или у здравственој установи, односно приватној пракси, а у случају повреде спровођење имунизације (потребне послекспозиционе заштите против тетануса, беснила, хепатитиса Б);
- хитан санитарски превоз у случају болести или повреде које су опасне по живот осигураног лица;
- санитарски превоз кој није хитан, када је оправдан и медицински неопходан;
- прегледи и лечење у примарној здравственој заштити, од стране изабраног лекара, као и у месту становања осигураног лица;
- амбулантни прегледи и лечење код лекара специјалисте и здравственог сарадника, по упућивању изабраног лекара, односно лекара специјалисте;

⁷⁴ Ибид. чл.97

⁷⁵ Ибид. чл.81. став 1

⁷⁶ Ибид. чл.81, став 2

⁷⁷ Ибид. чл.103, став 1

- лабораторијска, ренгенска и друга дијагностика која је предложена од стране изабраног лекара или специјалисте, а медицински је неопходна и оправдана за дијагностику и лечење болести или повреде;
- стационарно лецење када је оправдано и медицински неопходно, које обухвата прегледе и лечење од стране лекара специјалисте, медицинску негу, смештај у заједничкој соби или соби интензивне неге и исхрану, односно специфичну дијету у стационарној здравственој установи;
- право на пратиоца осигураном лицу до навршених 15 година живота, као и осигураном лицу старијем од 15 година живота које је теже телесно или душевно ометено у развоју, односно лицу код кога је због обољења или повреде дошло до губитка појединих телесних или психичких функција због чега то лице није у могућности да самостално обавља свакодневне активности, укључујући лица са оштећењем слуха, вида и говора, за време стационарног лечења и медицинске рехабилитације, а да је то медицински неопходно, осим ако овим законом није друкчије одређено;
- кућно лечење када је оправдано и медицински неопходно;
- палијативно збрињавање.

Додајемо да постоји Правилник о о медицинско техничким помагалима која се обезбеђују из средства обавезног здравственог осигурања (Сл.гласник РС“ , бр. 52/2012, 62/2012-испр., 73/2012 – испр., 1/2013, 7/2013 – испр., 112/2014, 114/2014 – испр., 18/2015), који уређује врсте медицинско – техничких помагала, затим индикације за прописивање помагала која се обезбеђују осигураним лицима од стране републичког фонда за здравствено осигурање, потом стандард материјала од којих се израђују помагла и рокови трајања помагла, као и начин и поступак остваривања права осигураних лица на помагала.⁷⁸

Такође, осигураници имају право на новчану накнаду због телесног оштећења насталог због повреде на раду, новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, право на породичну пензију коју остварују чланови породице преминулог радника од последица повреде на раду, као и право на инвалидску пензију које им омогућавају одредбе Закона о пензијском и инвалидском осигурању. Чл. 17 овог закона предвиђено је да

⁷⁸ Б.Бановић, Повреда на раду и професионално обољење, зборник радова студената докторских студија права, Ниш, 2015. стр.12

права за случај инвалидности и телесног оштећења проузрокованих повредом на раду остварују и :

- лица која, у складу са законом обављају привремене и повремене послове преко омладинских задруга до навршених 26 година живота, ако су на школовању;
- лица која се налазе на стручном оспособљавању, доквалификацији или преквалификацији, која упути организација надлежна за запошљавање;
- ученици и студенти која се, у складу са законом, налазе на обавезном производном раду, професионалној пракси или практичној настави;
- лица која се налазе на издржавању казне затвора док раде у привредној јединици установе за издржавање казне затвора (радионица, радилиште и сл.) и на другом месту рада;
- лица која, у складу са прописима, обављају одређене послове по основу уговора о волонтерском раду.

Законом о пензијском и инвалидском осигурању дата је дефиниција телесног оштећења које настаје као последица повреде на раду или професионалне болести. Телесно оштећење постоји када код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела, што отежава нормалну активност организма и изискује веће напоре у остваривању животних потреба, без обзира на то да да ли проузрокује или не проузрокује инвалидност.⁷⁹

Да би телесно оштећење које настаје као последица повреде на раду било основ за остваривање права на новчану накнаду осигуранику, односно лицима наведеним у чл. 17 овог закона, потребно је да телесно оштећење изражено у процентима износи најмање 30%. Телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степена и то:

ТАБЕЛА бр. 3 проценти телесног оштећења.

Степен	Процент телесног оштећења
1.	100%
2.	90%
3.	80%
4.	70%
5.	60%

⁷⁹Чл. 37, став 1 Закона о пензијском и инвалидском осигурању

6.	50%
7.	40%
8.	30%

Напомена: Скала степена телесних повреда према тежини⁸⁰

Висина новчане накнаде за телесно оштећење одређује се од основа који чини основ за затечене кориснике права на новчану накнаду за телесно оштећење у Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање запослених, у проценту телесног оштећења утврђеном у чл. 39 овог закона. Новчана накнада за телесно оштећење припада у сталном месечном износу.⁸¹

Право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, има осигураник и корисник пензије, коме је због тежине стања повреде или болести утврђена потреба за помоћи и негом за обављање радњи ради задовољења основних животних потреба. Потреба за помоћи и негом другог лица постоји ког лица из става 1 овог члана које је непокретно, или које због тежине и природе трајних болести и болесног стања није способно да се самостално креће ни у оквиру стана уз употребу одговарајућих помагала, нити да се само храни, свлачи, облачи и да одржава основну личну хигијену, код слепог лица које је изгубило осећај светлости са тачном пројекцијом и код лица које постиже вид са корекцијом до 0,05.⁸²

Иако се у чл. 41а овог Закона, не каже изричито да право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, имају осигураници који су претпели повреду на раду, услед које је настало телесно оштећење које онемогућава неко лице да самостално брине о задовољењу својих личних потреба, већ му је за то потребна помоћ другог лица, сматрамо да ово право припада и осигураницима који су претрпели повреду на раду. Повреде на раду се разликују по карактеру и тежини, с тим што постоје повреде које могу да изазову висок степен инвалидитета, као што је на пример пад са скеле на грађевини, урушавање земље у руднику, рањавање на војним вежбама, пад из хеликоптера на вежбама падобранаца, рад са експлозивним направама и сл. Оно што је извесно, јесте да је у овом члану стриктно одређено која то лица могу остваривати ово право, односно да припада искључиво осигураницима и корисницима пензије, на који начин је остваривање овог права искључено за лица побројана у чл.17 овог закона.

⁸⁰ Ибид. чл.39

⁸¹ Ибид. чл.74

⁸² Ибид. чл.41а

Висина новчане накнаде за помоћ и негу другог лица одређује се у висини износа усклађене новчане накнаде за помоћ и негу затечених корисника овог права у осигурању запослених.⁸³

Осигураник код кога настане потпуни губитак радне способности стиче право на инвалидску пензију, ако је инвалидност настала као последица повреде на раду.⁸⁴ Осигураник код кога је инвалидност настала као последица повреде на раду, а то лице није навршило 30 година живота, стиче право на инвалидску пензију:

- када је инвалидност настала до навршене 20 године живота- ако има годину дана стажа осигурања;
- када је инвалидност настала до навршене 25 године живота – ако до настанка инвалидности има најмање две године стажа осигурања;
- када је инвалидност настала до навршене 30 године живота – ако до настанка инвалидности има најмање три године стажа осигурања;⁸⁵

Чланови породице преминулог запосленог од последица повреде на раду остварују право на породичну пензију у складу са одредбама Закона о пензијском и инвалидском осигурању.

У Србији се права по основу на раду и професионалне болести остварују у системима здравственог осигурања и пензијског и инвалидског осигурања. Постојећи систем обухвата свеобухватну заштиту, међутим садржи и одређене проблеме:

- непостојање наменских доприноса за ова давања, постојеће доприносе сnose подједнако и запослени и послодавац, иако је у системима осигурања за случај повреде на раду уобичајено да доприносе за ова давања сnose послодавци;
- накнаде за привремену спреченост за рад услед повреде на раду и професионалне болести сnose директно послодавци, иако потврђене међународне конвенције прописују да се ове накнаде морају финансирати из доприноса или пореза;
- постојећим прописима није уређено ни питање накнаде штете запосленом, нарочито у ситуацији када послодавац није применио све мере за безбедност и здравље на раду. Недостатак уређености обезбеђивања накнаде штете која је настала повредом на раду или професионалним обољењем проузрокује дуготрајне судске поступке у којима запослени тешко долази до праведне накнаде;

⁸³ Ибид. чл.75

⁸⁴ Ибид. чл.25

⁸⁵ Ибид. чл.26

• садашње стање не обезбеђује подстицаје за превенцију повреда на раду и професионалних обољења.⁸⁶

И најзад, лица која претрпе повреду на раду имају право на накнаду штете и то како материјалне тако и нематеријалне. С тим, што правимо разлику између накнаде штете коју исплаћује осигуравајуће друштво по основу колективног осигурања запослених, уколико је послодавац осигурао запослене и накнаде штете коју исплаћује послодавац запосленом који је претпео повреду на раду.

Мада је законом нормирана обавеза послодаваца да осигуравају своје запослене, пропуштено је да се нормирају и санкције за несавесне послодавце који ову своју обавезу пренебрегну.⁸⁷ Осигурање запослених на раду познато је као колективно осигурање запослених. Послодавац закључује полису колективног осигурања код осигуравајућег друштва по избору и тако обавезу накнаде штете пребацује на осигуравача који за то прикупља новчана средства кроз премије. За послодавца је плаћање премије извештан утрошак, који, за разлику од неизвесности у погледу броја повреда на раду и износа потребног за исплату накнаде штете запосленима, може дугорочно да планира.⁸⁸ Готово све осигуравајуће куће нуде колективно осигурање као једно од најзначајнијих и данас у пракси најприсутнијих врста осигурања лица од последица несрећног случаја. Оно се може уговорити са важношћу само за време обављања занимања, али и за 24 часа свуда и на сваком месту. У највећем броју случајева, колективним осигурањем обезбеђује се заштита запослених од последица повреда задобијених на послу, на путу од куће до посла и од посла до куће, на службеном путу, као и заштита њихових породица у случају смрти осигураника као последице несрећног случаја или болести. Под овом заштитом подразумева се новчана накнада коју добија осигураник у случају трајног губитка опште радне способности тј. инвалидитета, пролазне неспособности за рад, односно чланови његове породице у случају његове смрти услед болести или несрећног случаја.⁸⁹ У случају реализације осигураног случаја, осигурана лица имају право да се за накнаду из осигурања обратe

⁸⁶ Р.Савићевић, Осигурање за случај повреде на раду и професионалне болести- нова грана социјалног осигурања, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, XVII год. бр.1/2013, Београд, стр. 278

⁸⁷ В. Билбија, Повреда на раду: Новине у законском регулисању појма повреде на раду и појавним облицима повреде на раду у пракси, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу, више о томе: З.Илкић, Осигурање од последица несрећног случаја – особености и осигурани случајеви, ПРАВО-теорија и пракса, год. XXVIII, бр.10-12, стр.146

⁸⁸ В. Билбија, Повреда на раду: Новине у законском регулисању појма повреде на раду и појавним облицима повреде на раду у пракси, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, год. XVI, бр.2/2012, стр.147

⁸⁹ Ибид.стр.147

непосредно осигуравачу, а накнада из осигурања се, сходно томе, исплаћује директно осигуранику, тј. кориснику осигурања.⁹⁰ Дефинисање повреде на раду може бити од значаја за остваривање права на новчану накнаду од осигуравајуће куће. Уколико је при подношењу захтева за накнаду штете потребно приложити и попуњен Извештај о повреди на раду, за запосленог ће и те како бити значајно да ли је код њега утврђена повреда на раду или није. Уколико његова повреда није утврђена као повреда на раду и осигураник-запослени не добије Извештај о повреди на раду оверен од стране надлежне филијале здравственог осигурања, висина накнаде зараде која се обезбеђује из средстава послодавца, односно из средстава обавезног здравственог осигурања неће износити 100% од основа за накнаду, већ свега 65%, а неће имати право ни на накнаду штете од осигуравајуће куће по полиси колективног осигурања запослених.⁹¹

Када говоримо о колективном осигурању запослених, иако је по основу Закона о безбедности и здрављу на раду послодавцу остављена могућност добровољног осигурања запослених од повреда на раду и професионалих обољења, већина послодаваца не осигурава запослене од настанка могућих повреда на раду код осигуравајућег друштва. Из тог разлога је у припреми Закон о осигурању од повреда на раду ради накнаде штете, којим ће сваки послодавац бити у обавези да осигура запослене од повреда на раду и то без обзира на то које послове обављају запослени, с тим што ће премије осигурања запослених који обављају високоризичне послове бити веће. Оно шта је предност и шта се заправо жели постићи доношењем овог Закона, јесте да се радницима у случају повреда на раду олакша пут накнаде штете, без одласка на суд и вођења дуготрајних судских процеса. Оно шта може бити проблем јесте што ће се послодавцу увећати трошкови за дорпиносе које иначе плаћа по раднику и то може утицати на цену производа, али и на повећан број запослених на црно.

Истиче се и то, да исплата суме осигурања у случају настанка осигураног случаја врло често није праведна, јер осигуравајуће куће имају своје скале за исплату накнаде штете, које по нашем мишљењу нису праведне, због чега се дешава да запослени скоро увек тужи послодавца за накнаду штете због повреде на раду, иако је већ наплатио одређени износ од осигурања. С обзиром да је поменути закон још увек у припреми, не знамо да ли ће он искључити право запослених на подношење тужбе суду за накнаду

⁹⁰ В. Билбија, Повреда на раду: Новине у законском регулисању појма повреде на раду и појавним облицима повреде на раду у пракси, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу, више о томе: З.Илкић, Осигурање од последица несрећног случаја – особености и осигурани случајеви, ПРАВО-теорија и пракса, год. XXVIII, бр.10-12, стр.138

⁹¹ Ибид.стр.147-148

штете од стране послодавца, јер уколико осигуравајућа друштва буду и тада исплаћивала накнаду штете према својим скалама које су понекад прилично неправедне, тиме би запослени по нашем мишљењу био у горем положају него што је сада, јер су износи које запослени наплати од осигурања у случају постојања колективног осигурања много нижи од оних које наплати на суду.⁹²

Накнада штете услед повреде на раду врши се у новцу, с тим што штета може бити материјалне и нематеријалне природе. Материјална се састоји у изгубљеној заради и другим примањима запосленог услед његовог одсуствовања са посла услед привремене неспособности или спречености за рад, узроковане повредом на раду, у издацима за лечење, негу, рехабилитацију итд. Такође, чланови породице преминулог радника на послу, имају право на накнаду погребних трошкова. Нематеријална штета се огледа у претрпљеном физичком или психичком болу или страху и болу због наружености, с тим што чланови породице имају право на накнаду нематеријалне штете због бола који трпе услед смрти блиског лица.⁹³

3.2. Поступак у случају повреде на раду као обавеза послодавца

Када се и поред предузетих мера опреза догоди повреда на раду, послодавац има најпре обавезу пружања хитне медицинске помоћи. Послодавац је дужан да обезбеди пружање прве помоћи, да оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи и обезбеди средства и опрему за пружање прве помоћи, узимајући у обзир процењене ризике, технолошки процес, организацију, природу и обим процеса рада, број запослених који учествују у процесу рада, број радних смена, број локацијски одвојених јединица, учесталост повреда на раду и удаљеност до најближе медицинске помоћи. Пружање прве помоћи мора бити организовано на начин да је прва помоћ доступна сваком запосленом током радног времена у свим сменама и на свим локацијама.⁹⁴ Чл. 4 Правилника о пружању прве помоћи повређеном запосленом предвиђено је да позивање медицинске помоћи ни на који начин не сме да утиче на одлагање пружања прве помоћи. Као и то да се прва помоћ пружа повређенима на раду у складу са савременим методама пружања прве помоћи. Циљ пружања прве помоћи

⁹² Пресуда Основног суда у Врању П1 бр.77/20 од 07.06.2020.године

⁹³ П. Јовановић, Радно право, осмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2018, стр. 344

⁹⁴ Правилник о начину пружања прве помоћи, врсти средстава и опреме који морају бити обезбеђени на радном месту, начину и роковима оспособљавања запослених за пружање прве помоћи („Сл.гласник РС“ 109/2016)

јесте да се без одлагања обезбеди отклањање непосредне опасности по живот или здравље повређеног лица.

Пружање прве помоћи обезбеђује се сагласно Упутству и поступцима за пружање прве помоћи (Прилог 1) који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.⁹⁵

Сваки запослени је дужан да одмах на лицу места укаже прву помоћ повређеном у оквиру својих знања и могућности, односно да предузме све што је потребно да ту помоћ пружи запослени нарочито обучен за пружање прве помоћи.⁹⁶ Прва помоћ се пружа у виду самопомоћи и у виду узајамне помоћи. По медицинским критеријумима самопомоћ повређеног лица пружају сама себи та лица кад је, због незнаности повреде, могу себи пружити, док узајамну помоћ повређеном лицу пружају неповређена лица, односно друга лица, односно неповређени запослени.⁹⁷ У одредби члана 5. Правилника, за пружање прве помоћи морају бити способљени руководиоци, као и најмање 2% од укупног броја извршилаца у једној радној смени или локацијски одвојеној јединици, за основно или напредно оспособљавање за пружање прве помоћи у зависности од процењених ризика. Послодавац је такође дужан да обезбеди да за сваку радну смену и локацијски одвојену јединицу буде присутан најмање један запослени који има завршено основно оспособљавање за пружање прве помоћи. Потом послодавац има одређене обавезе у погледу спровођења поступка у случају повреде на раду. Предузимање овог поступка је од велике важности у случају када је дошло до смртне, колективне или тешке повреде на раду, како би се утврдиле последице повреде, али и сам узрок уколико је то могуће.

Конвенција бр. 81 о инспекцији рада у индустрији и трговини коју је наша држава ратификовала у чл. 14 прописује да инспекција рада треба да буде обавештена о несрећним случајевима при раду и случајевима професионалног обољења у случајевима и на начин који ће бити прописани националним законодавством. Овим је обавеза државе имплементирана у наше законодавство и то Законом о безбедности и здравља на раду, који у чл. 50 обавезује послодавца да одмах, а најкасније у року од 24 часа од настанка, усмено и у писменој форми пријави надлежној инспекцији рада и

⁹⁵ Правилник о начину пружања прве помоћи, врсти средстава и опреме који морају бити обезбеђени на радном месту, начину и роковима оспособљавања запослених за пружање прве помоћи

⁹⁶ О. Милисављевић, Прва помоћ и спасавање у случају повреде или изненадне болести запосленог, Часопис радни односи и управљање, „ Драган Срњић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар, Београд, XXVIII год. бр. 2/2000, стр. 56

⁹⁷ Ибид. стр. 56

надлежном органу за унутрашње послове сваку смртну, колективну или тешку повреду на раду, повреду на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана, као и опасну појаву која би могла да угрози безбедност и здравље запослених.

Извештај о повреди на раду и професионалном обољењу који се догоде на радном месту, послодавац је дужан да достави запосленом који је претрпео повреду, односно код кога је утврђено професионално обољење и организацијама надлежним за здравствено и пензијско и инвалидско осигурање.⁹⁸ Извештај о повреди на раду и професионалном обољењу из члана 51. овог закона садрже податке о личности: име и презиме лица, пол, јединствени матични број грађана, односно датум рођења, пребивалиште, односно боравиште, степен стручне спреме, податке о радном месту и повреди на раду, односно о врсти професионалног обољења и о здравственом стању.⁹⁹

Подаци о личности из става 3 овог члана достављају се на коришћење организацијама надлежним за здравствено, пензијско и инвалидско осигурање и Управи за безбедност и здравље на раду.¹⁰⁰

Законом је такође прописано да садржај и начин издавања обрасца извештаја прописује министар надлежан за рад, где је то на детаљан начин регулисано Правилником о начину попуњавања извештаја о повреди на раду.¹⁰¹

Извештај о повреди на раду и професионалном обољењу који се догоде на радном месту попуњава се у пет примерака.¹⁰² Извештај попуњава послодавац тако што одмах, а најкасније у року од 24 часа од часа сазнања да је дошло до повреде на раду или професионалног обољења, у одговарајући образац непосредно уписује све податке прописане овим правилником.¹⁰³ Након што упише све податке прописане овим правилником, послодавац без одлагања, а најкасније у року од 24 часа од часа уписа података, свих пет примерака извештаја доставља здравственој установи у којој је извршен преглед повређеног или утврђено професионално обољење, ради уношења у садржину извештаја налаза и мишљења лекара, односно здравствене установе.¹⁰⁴

⁹⁸ Члан 51 Закона о безбедности и здрављу на раду („Сл.гласник РС“ бр.101/2005, 91/2015 и 113/2017 – др.закон)

⁹⁹ Ибид. чл.49а став 3

¹⁰⁰ Ибид. чл.49а став 4

¹⁰¹ Правилник о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу („Сл.гласник РС“, бр.72/2006, 84/2006 – испр.,4/2016,106/2018 и 14/2019)

¹⁰² Ибид. чл.6 став 1

¹⁰³ Ибид. чл.6 став 2

¹⁰⁴ Ибид. чл.6, став 3

Табела бр.4: Примерак извештаја о повреди на раду који попуњава послодавац;¹⁰⁵

1.	Назив послодавца(пун назив правног лица односно предузетника)	
2.	Седиште и адреса (улица,број,општина, место, држава)	
3.	Е-пошта	
4.	Регистарски број обвезника доприноса	
5.	ПИБ	
6.	Шифра делатности	
7.	Број запослених	

4.1.Подаци о повређеном лицу

1.	Име и презиме		
2.	ЈМБГ		
3.	Пол		
4.	Старост		
5.	Пребивалиште односно боравиште	Улица и број	
		Место,општина	
		Држава	
6.	Држављанство		
7.	Назив државе		
8.	Радни статус		
9.	Занимање		
10.	Ниво квалификације		
11.	Радно искуство на пословима на којима се повреда догодила		

4.2. Подаци о повреди на раду

1.	Место где се повреда догодила	
2.	Време где се повреда догодила	
3.	Радни сат од почетка рада	
4.	Адреса (улица и број)	

¹⁰⁵ Ибид. Образац 1. Извештај о повреди на раду

5.	Општина	
6.	Место	
7.	Држава	
8.	Радно место где се повреда догодила, односно на редовном путу од стана до места рада или обрнуто	
9.	Радна средина	
10.	Процес рада	
11.	Специфична физичка активност	
12.	Извор повреде	
13.	Контакт-начин повређивања	
14.	Урок повреде	
15.	Да ли је у моменту повреде повређени радио на радном месту са повећаним ризиком	

Датум попуњавања обрасца:

Место:

И на крају следи потпис послодавца, као и потпис послодавца корисника уколико он постоји.

Лекар који је прегледао повређеног, односно здравствена установа која је утврдила професионално обољење уписује у извештај налаз и мишљење у року од два дана од дана његовог пријема и попуњени извештај доставља послодавцу без одлагања, а најкасније наредног дана.¹⁰⁶

4.3. Налаз и мишљење лекара који је први прегледао повређеног

1.	Назив и адреса здравствене установе у којој је повређени прегледан	
2.	Дијагноза и локализација повреде (уписати шифру и назив дијагнозе из МКБ 10 (W01-Z99)	
3.	Спољни узрок повреде по класификацији МКБ 10 (W01-Z99)	
4.	Врста повреде	
5.	Повређени део тела	
6.	Оцена тежине повреде (1- лака, 2-тешка, 3- смртна)	
7.	Друге примедбе лекара(да ли је повређени под утицајем	

¹⁰⁶ Ибид. чл.6, став 4

	алкохола, психоактивних супстанци и сл.)	
8.	Да ли је повређени спречен за рад више од три узастопна календарска дана	
9.	Процењен број изгубљених календарских дана	

Извештај у који су уписани сви подаци прописани овим правилником и налаз и мишљење лекара, односно здравствене установе, послодавац, у року од два дана од дана пријема попуњеног извештаја доставља филијали Републичког фонда за здравствено осигурање код које повређени или оболели од професионалног обољења остварује права утврђена прописима о здравственом осигурању. Филијала Републичког фонда за здравствено осигурање оверава свих пет примерака извештаја од којих задржава један примерак извештаја за своје потребе, а остале примерке враћа послодавцу. Послодавац један примерак овереног извештаја задржава за своје потребе, један примерак извештаја доставља запосленом одмах, а најкасније у року од два дана од његовог пријема, један примерак извештаја доставља филијали Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање и један примерак извештаја доставља министарству надлежном за рад – Управи за безбедност и здравље на раду.¹⁰⁷

Закључујемо да из наведених законских одредби несумњиво произилази обавеза послодавца да предузме одређене радње, односно покрене поступак утврђивања узрока повреде, обима и тежине повреде и сл. као и да покрене поступке остваривања права која запослени има по основу здравственог и пензијског осигурања. Такође, поред свих наведених обавеза послодавца, постоји и обавеза обавештавања надлежног органа МУП-а. Обавеза се огледа у томе да надлежни орган МУП-а треба да испита да ли је можда повреда на раду наступила као последица извршења неког кривичног дела на раду или у вези са радом, или је можда последица ремећења процеса рада, као што би била на пример туча између запослених, или туча са трећим лицем које није запослено код тог послодавца, можда покушај убиства опасним хемијским супстанцама, пад са скеле на градилишту не мора увек нужно бити последица непажње самог запосленог и слично.

Несрећни случај пријављује се надлежној инспекцији рада ради вршења увиђаја, пријављивање се врши одмах а најкасније у року од 24 сата од несрећног случаја и пожељно је да се о томе сачини неки писани траг. Пријављивање се врши најбржим

¹⁰⁷ Ибид. члан 7

путем (телефон, факс, електронски).¹⁰⁸ Инспектор рада је дужан да изврши увиђај у складу са овлашћењима која прозилазе из Закона о безбедности и здрављу на раду, али и Упутства о вршењу инспекцијског надзора у случају смртне, колективне и тешке повреде на раду.

Инспекторат за рад ће и у 2017. години доследно инсистирати да послодавци пријављују инспекцији рада све повреде, за које се може претпоставити да ће запослени одсуствовати са рада дуже од три радна дана. Обавеза руководиоца организационих јединица је да од Републичког Фонда за здравствено осигурање прибаве евиденције о свим пријављеним повредама на раду и професионалним обољењима запослених, а које води Фонд. Евиденцију Фонда треба упоредити са евиденцијом о пријављеним повредама на раду и професионалним обољењима коју на основу пријаве послодаваца води свака организациона јединица инспекције рада.

Након упоредних анализа о пријавама повреда на раду и професионалних обољења треба извршити и инспекцијске надзоре код послодаваца који нису извршили своју законску обавезу извештавања инспекције рада по члану 50. Закона о безбедности и здрављу на раду.¹⁰⁹

Послодавац је дужан да на захтев инспектора рада или представника запослених достави извештај о стању безбедности и здравља на раду запослених, као и о спроведеним мерама.¹¹⁰

Организације надлежне за здравствено, пензијско и инвалидско осигурање дужне су да Министарству надлежном за рад доставе податке о повредама на раду, професионалним обољењима и инвалидима рада најмање једном годишње и то најкасније до 31. јануара наредне године за претходну годину, а на захтев министарства надлежног за рад и у краћем року.¹¹¹

Послодавац је дужан према Закону о безбедности и здрављу на раду чл. 49 став 1 тач.3, да води евиденцију о повредама на раду и професионалним обољењима. Начин вођења евиденције детаљно је уређен Правилником о евиденцијама у области безбедности и здрављу на раду. У члану 5, у делу о евиденцијама о повреди на раду овог Правилника, прописани су обавезни подаци који се уносе у образац који попуњава послодавац и који је дужан да такве обрасце чува у својој евиденцији. Рок обавезе

¹⁰⁸ В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар доо, Београд, 2013, стр. 26

¹⁰⁹ б.2) Надзори поводом повреда на раду, План инспекцијског надзора инспектората за рад за 2017. год.

¹¹⁰ Ибид. чл.51, став 3

¹¹¹ Ибид. чл.52, став 2

чувања евиденције о повредама на раду износи 40 година, према чл. 17 овог Правилника.

Табела бр.5 : Евиденција о повредама на раду

Пословно име послодавца	Адреса послодавца	ПИБ послодавца

Редн и број	Име и презиме повређеног	Време настанка повреде на раду датум, дан у седмици, час	Радно место на коме се повреда догодила	Врста повреде појединачна или колективна	Оцена тежине повреде (лака, тешка, смртна повреда на раду, односно повреда на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана)	Извор повреде на раду материјални узрочник (међународна шифра)	Узрок повреде на раду Начин повређивања (међународна шифра)
1.							
2.							

Лице задужено за безбедност	М. П.	Послодавац

Напомена: Изглед обрасца бр.3 који послодавац попуњава и чува у својој евиденцији.¹¹²

3.3. Накнада материјалне штете

Накнада штете подразумева отклањање штетних последица по оштећеног на рачун неког трећег, што се постиже одговарајућим давањем или чињењем.¹¹³ Послодавац је одговоран за штету коју запослени претрпи на раду или у вези са радом, према општим начелима о одговорности за штету, по принципу субјективне и објективне одговорности које су прописане одредбама Закона о облигационим

¹¹² Образац бр.3 Правилника о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду („Сл.гласник РС“, бр.62/2007 и 102/2015)

¹¹³ Ј.Радишић, Облигационо право, општи део, осмо прерађено издање, Номос, Београд, 2008. године, стр. 269

односима. Радник може да претрпи штету услед штетног понашања другог радника на раду или у вези са радом истог предузећа, односно послодавца, услед штетног понашања на раду или у вези са радом радника за кога *ex lege* одговара предузеће, односно послодавац и услед употребе на раду опасне ствари или услед бављења опасном делатности.¹¹⁴ Права које запослени поводом повреде на раду или професионалног обољења остварује по основима здравственог, пензијског и инвалидског осигурања, углавном не отклањају све штетне последице које услед тога настају, па с тога запослени потпуну накнаду штете може остварити према послодавцу али само ако постоје основи одговорности послодавца и законски услови за накнаду штете.¹¹⁵ Послодавац је дужан да надокнади имовинску и неимовинску штету запосленом који је претрпео повредом на раду. Имовинска штета се јавља у виду обичне штете, на пример умањења имовине запосленог као и измакле добити која се испољава као немогућност напредовања, односно остваривање зараде, бонуса, или друга врста просперирања на пословном плану да се повреда на раду није десила и није спречила запосленог у остваривању таквог циља. Имовинска штета се испољава у изосталој заради, накнади зараде или другим примањима запослених по основу (колективног) уговора о раду, тј. радног односа.¹¹⁶ Штета се може односити и на изгубљено издржавање блиских сродника запосленог у случају смрти запосленог.¹¹⁷ До штете најчешће долази када послодавац није предузео све потребне и прописане мере заштите здравља и безбедности на раду. Право на накнаду имовинске штете и права из социјалног осигурања за случај повреде на раду и професионалне болести су комплементарне - износи остварени по основу здравственог, пензијског и инвалидског осигурања, урачунавају се у накнаду штете.¹¹⁸ Штета може настати у току одмора, у току рада, под условом да се одмор користи на уобичајан начин. Ако је до повреде на раду, односно у вези са радом дошло на путу од куће до посла, *vice versa*, на службеном путу, на путу ради ступања на рад, послодавац је одговоран за штету од

¹¹⁴ П. Јовановић, Радно право, пето издање, Службени гласник, Београд, 2003, стр.330

¹¹⁵ В.Поповић, Накнада штете у области радних односа, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Југословенско удружење за радно право и социјално осигурање, Београд, 1999.год. бр.3.379, стр. 22

¹¹⁶ Б. Лубарда, Увод у радно право са елементима социјалног права, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2016, стр.277

¹¹⁷ Б. Лубарда, Увод у радно право са елементима социјалног права, више о томе видети на: З. Ивошевић, М.Ивошевић, оп.цит. (1998), стр.389

¹¹⁸ Б. Лубарда, Увод у радно право са елементима социјалног права, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2016, стр.278

повреде.¹¹⁹ Уколико као последица повреде на раду наступи смрт запосленог лица према Закону о облигационом односима, чл.193 послодавац је дужан да ужим члановима породице надокнади трошкове сахране, трошкове лечења, превоза, медикамената и све друге трошкове који су у вези са лечењем због задобијених повреда, изгубљену зараду због неспособности за рад као и изгубљено издржавање. Уобичајени трошкови сахране укључују издатак за подизање надгробног споменика (просечну цену обичног споменика у месту сахране, а не стварне трошкове подизања споменика).¹²⁰ Имовинску штету може да претрпи и лице које је преминули био дужан да издржава. Накнада штете се досуђује у висини изосталог издржавања, с тим да се у накнаду урачунавају премије по основу инвалидског и пензијског осигурања.¹²¹ Начело одштетног права да накнада штете не може бити већа од износа штете, налаже да се све исплате у вези са штетним догађајем урачунавају у накнаду. То могу бити разне исплате из фонда солидарности, социјалне помоћи, примања социјалног осигурања (инвалидског, пензијског и здравственог и сл.) Да ли се исплате урачунавају у накнаду зависи од њихове сврхе. Ако из сврхе произилази да је исплатом смањена штета, треба је одбити од накнаде. Ова примања се зато урачунавају у накнаду за одговарајући облик штете (материјалне или нематеријалне), али ситуације могу бити различите.¹²²

Послодавац је дужан према чл.193, ставу 2 ЗОО, да надокнади трошкове лечења члановима породице преминулог радника, као и друге потребне трошкове у вези са лечењем. Те одредбе се односе само за случај када смрт од повреде на раду не наступи одмах, већ после лечења, јер запослени према прописима о здравственом осигурању има потпуну заштиту за случај повреде на раду на терет здравственог осигурања који се обезбеђује у заводу за здравствено осигурање, па се на терет здравственог осигурања подмирују трошкови лечења радника за случају повреде на раду и други потребни трошкови везани са лечењем (трошкови превоза до здравствене установе, трошкове пратиоца и сл.), али не и трошкове посета чланова породице док се повређени налазио на лечењу у здравственој установи.¹²³ Ти трошкови се надокнађују на захтев блиских сродника умрлог.

¹¹⁹ Ибид. стр.278

¹²⁰ Ибид. стр. 278

¹²¹ Ибид. стр. 278

¹²² В.Поповић, Накнада штете у области радних односа, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, наведено према : Закључак Саветовања у Савезном суду од 16.10.1986.год, стр.25

¹²³ О. Милисављевић, Повреде на раду, професионалне болести и накнада штете, Часопис радни односи и управљање, „Драган Срњић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар, Београд, XXVIII год. бр.2/2001, стр. 62

Према чл.188 Закона о облигационим односима, могућа је накнада материјалне штете у виду новчане ренте; и то у случају смрти, телесне повреде или оштећења здравља. Накнада се одређује по правилу у облику новчане ренте доживотно или за одређено време. Новчана рента досуђена на име накнаде штете плаћа се месечно унапред, ако суд не утврди шта друго, с тим што поверилац може захтевати када постоје озбиљни разлози, да му дужник исплати одмах или касније једну укупну суму. Накнада штете у виду новчане ренте може се досудити само за штету која постоји у моменту доношења судске одлуке, па убудуће, а не за раније претрпљену штету која се досуђује у једнократном износу. Рента се увек досуђује у једнаким новчаним износима у висини утврђене изгубљене зараде у време првостепеног пресуђења, према чињеницама које су биле познате у време доношења судске пресуде.¹²⁴

У складу са чл.193, ставом 2 Закона о облигационим односима, послодавац је дужан да накнади изгубљену зараду због неспособности за рад запосленог члановима породице преминулог радника. Овде је реч о изгубљеној заради коју би запослени остварио да се повреда на раду није догодила, односно од момента повређивања до тренутка смрти када смрт наступи након протека одређеног времена лечења. У питању је накнада зараде коју преминули радник није остварио према Закону о здравственом осигурању, где остваривање овог права пада на терет здравственог осигурања или послодавца. Према члану 94. важећег Закона о здравственом осигурању висина накнаде зараде коју обезбеђује послодавац за првих 30 дана привремене спречености за рад осигураника из својих средстава у случајевима из чл.73, става 1 (од којих случајева један представља повреду на раду) утврђује се у складу са прописима којима се уређује рад и овим законом. Накнада зараде за време привремене спречености за рад проузроковане повредом на раду утврђује се у висини од 100% од основе за накнаду.

Када осигураник из чл.72 Закона о здравственом осигурању, прима накнаду зараде из средстава обавезног здравственог осигурања дуже од два календарска месеца, има право на усклађивање основа на накнаду зараде. Усклађивање основа за накнаду зараде врши се од првог дана наредног календарског месеца по истеку другог календарског месеца непрекидне спречености за рад. Основ за накнаду зараде из става 1. овог члана усклађује се са кретањем просечне месечне зараде по запосленом на територији Републике Србије према последњем објављеном податку Републичког органа надлежног за послове статистике у односу на месец за који се врши

¹²⁴ Више о томе: Решење Апелационог суда у Нишу Гж1 бр.738/18 од 15.03.2018.године

усклађивање накнаде зараде (прво усклађивање основа за накнаду зараде).¹²⁵ Чињеница је да накнада зараде по прописима о здравственом осигурању у већини случајева не покрива у целини изгубљену зараду радника и кад она износи 100% од основа.¹²⁶ Мишљења смо да самим тим сто се основ накнаде зараде усклађује са просечном месечном зарадом на територији Републике Србије, може да утиче на то да запослени оствари нижи износ накнаде зараде у односу на онај који би остварио да није било усклађивања.

На основу чл.194, става 1, накнада због изгубљеног издржавања припада лицу које је погинуло издржавао или помагао, као и лицу које је по закону имало право захтевати издржавање од погинулог. Та лица имају право на накнаду штете коју трпе губитком издржавања, односно помагања. Конвенција МОП-а бр.121 о давањима за случај несреће на послу и професионалним болестима из 1964. године у чл.6 тач.д) прописује да у осигурани случај настао због повреде на послу спада и губитак средстава за издржавање услед смрти храниоца породице за прописане категорије корисника. Такође, чланови породице преминулог запосленог имају право на породичну пензију у случају наступања осигураног ризика у виду смрти запосленог лица, на основу члана 27 Закона о пензијском и инвалидском осигурању. У случају када породична пензија не покрива штету у целини, односно износ који се исплаћује у виду породичне пензије не надокнађује све трошкове које је сносио погинули, издржавано лице због тога трпи штету и има право на накнаду. Дужник накнаде штете је предузеће, односно послодавац и њему се подноси захтев за накнаду штете у смислу члан 194 Закона о облигационим односима. Чл.194, став 2 прописује да се ова штета надокнађује плаћањем новчане ренте чији износ не може бити већи од онога који би оштећени добијао од погинулог да је у животу. Право на ренту траје све док постоје услови од којих зависи то право, а губи се истеком рока до кога би погинули запослени да је остао жив давао издржавање. Рента може да се изгуби запослењем оштећеног, завршењем школовања, навршавањем 26. године живота, закључењем новог брака, наслеђем имовине и др.

Накнада штете у случају телесне повреде или нарушења здравља прокламована је чланом 195 Закона о облигационим односима. Штета се јавља у виду трошкова лечења и других потребних трошкова у вези са лечењем, изгубљене зараде због неспособности за рад за време лечења, у виду изгубљене зараде због потпуне или делимичне

¹²⁵ Члан 91 Закона о здравственом осигурању

¹²⁶ О. Миљисављевић, оп. цит, стр. 62

неспособности за рад, трајно повећане потребе и потпуно или делимично онемогућавање даљег напредовања у животу и каријери. Ставом првим овог члана прописано је да, ко другоме нанесе телесну повреду или му наруши здравље, дужан је надокнадити му трошкове око лечења и друге потребне трошкове у вези с тим, као и зараду изгубљену због неспособности за рад за време лечења. Све напред наведено о трошковима лечења и трошковима у вези са лечењем које се исплаћује члановима породице у случају смрти запосленог односи се и на накнаду трошкова лечења у случају телесне повреде или нарушења здравља. То исто важи и за накнаду изгубљене зараде због неспособности за рад за време лечења, где се штета јавља у виду разлике између накнаде зараде коју осигураник прима на основу Закона о здравственом осигурању и који исплаћује послодавац и зараде коју би остварио да је радио на свом радном месту.¹²⁷ Зарада коју би остварио за време лечења да је радио утврђује се тако што се узима зарада запосленог који обавља исте или сличне послове, са истом стручном спремом, истим или приближно истим радним искуством, истим или приближно истим радним стажом, и другим приближним елементима за утврђивање зараде.¹²⁸ При утврђивању висине накнаде штете узимају се у обзир сва примања која би у редовном току ствари запослени остварио из радног односа (прековремени рад, сменски рад, отежани услови рада, стимулације, премије и слично).¹²⁹

Мишљења смо да аутор О. Милисављевић није у праву када говори о примањима које треба узети у обзир приликом одмеравања штете, а из разлога што, ако запослени није радио, не можемо тврдити да би у том периоду дошло до повећања обима посла и да би из тог разлога запослени морао остајати прековремено, како би обавио радне задатке повећаног обима. Можда би неко други од запослених остајао прековремено, то се не зна са сигурношћу, јер се ради о прошлости и свој суд можемо доносити базирајући се на претпоставкама, а не са сигурношћу. Такође, не можемо са сигурношћу тврдити да би запослени у свом раду заиста остварио право на премију или неку врсту стимулације, јер запослени није радио у периоду када је био спречен због последица повреде на раду, а тако нешто по нашем мишљењу треба ценити на основу конкретног случаја и резултата рада који су остварени за период у којем се даје премија а не за будући период.

¹²⁷ Ибид. стр. 63

¹²⁸ Ибид. стр. 63

¹²⁹ Ибид. стр. 63

Штета се такође може огледати и у издацима које неко лице има јер је због повреде на раду спречено да самостално обавља кућне послове или друге послове које је иначе обављао ван посла а сада за то мора да плаћа друго лице које би то обављало уместо њега. Ове издатке не треба поистовећивати са штетом која настаје услед трајног повећања потреба које настају као последица повреде на раду. Чланом 195, ставом 2 Закона о облигационим односима прописана је и накнада изгубљене зараде због потпуне или делимичне спречености за рад. Наиме, постоји разлика између накнаде изгубљене зараде због неспособности за рад за време лечења и накнаде изгубљене зараде због делимичне или потпуне неспособности за рад. Разлика се огледа у томе што се накнада изгубљене зараде због делимичне или потпуне неспособности за рад исплаћује лицу које је због последица повреде на раду делимично или потпуно изгубило радну способност и више није у могућности да ради или му је та могућност битно смањена.

Изабрани лекар, односно други стручно медицински орган, без обзира на време трајања привремене спречености за рад осигураника, дужан је да осигураника без одлагања упуту на инвалидску комисију ако оцени да здравствено стање осигураника указује на губитак радне способности, односно да се не очекује побољшање здравственог стања осигураника које би му омогућило враћање радне способности.¹³⁰

У случају дужег трајања спречености за рад проузроковане повредом или болешћу, а најкасније по истеку сваких шест месеци непрекидне спречености за рад, односно ако је осигураник у последњих 18 месеци био спречен за рад 12 месеци са прекидима, изабрани лекар, односно други стручно - медицински орган, дужан је да осигураника са потребном медицинском документацијом, упуту на инвалидску комисију ради утврђивања губитка радне способности.¹³¹

Осигураник је дужан да најкасније у року од 15 дана од дана упућивања на инвалидску комисију, поднесе захтев за покретање поступка ради утврђивања губитка радне способности пред надлежном организацијом за пензијско и инвалидско осигурање и да о томе писаним путем обавести Републички фонд у року од три радна дана од дана подношења захтева.¹³²

Права из пензијског и инвалидског осигурања остварују се од дана поднетог захтева а најраније шест месеци пре тог дана. Права из пензијског и инвалидског

¹³⁰ Члан 80, став 1 Закона о здравственом осигурању

¹³¹ Ибид. члан 80, став 2

¹³² Ибид. члан 80, став 3

осигурања која се остварују у фонду обезбеђују се у поступку предвиђеним законом којим је уређен општи управни поступак, ако овим законом није другачије одређено.¹³³

Радник којем је радна способност делимично смањена или је потпуно неспособан за рад и остварује права из пензијског и инвалидског осигурања, тим примањима се штета коју трпи делимично или у целости надокнађује. С тим што се износи које му надокнађује Фонд за пензијско и инвалидско осигурање одбијају од потпуне штете која је утврђена и разлика се исплаћује у виду изгубљене зараде коју би запослени остваривао да се повреда на раду није догодила. Накнада се према члану 195. став 2 Закона о облигационим односима врши у виду новчане ренте.

Према пресуди Врховног суда Југославије Рев.4051/64 од 22 јануара 1965. године, рента је облик накнаде материјалне штете за смањену радну способност, која се досуђује увек према стању ствари у часу пресуђења. То одговара нарави ове врсте накнаде и околности да се она пројектује на будућу трајну штету, тј. на штету за коју је предвиђено да ће трајно или трајније постојати. Тај облик накнаде се досуђује под клаузулом стања ствари у време пресуђења, па је очевидно да обвезник може под условима измењених околности у погледу штете тражити тужбом измену или укидање досуђене ренте.¹³⁴ Апелациони суд у Нишу је у свом решењу другачијег схватања од Врховног суда Југославије у делу где каже да је рента облик материјалне штете за смањену радну способност. Апелациони суд сматра да се рента не досуђује из разлога што је смањена радна способност, већ из разлога што оштећени не може да оствари зараду због смањене радне способности, односно да се накнада материјалне штете због умањења радне способности односи на губитак у заради, коју би оштећени остваривао да до повреде није дошло.¹³⁵

Мишљења смо да је Апелациони суд у праву када указује на ову битну разлику која се у пракси врло често превиди, а заправо значи да би се новчана рента досудила није важно само доказати да постоји степен умањења радне способности, већ да због тог умањења лице не може да ради исти посао, истим интензитетом и да због тога постоји разлика у приходима које сада остварује и које је остваривао пре настанка повреде. Само постојање умањења радне способности није разлог за досуђивање новчане ренте.

¹³³ Члан 84 Закона о пензијском и инвалидском осигурању

¹³⁴ О. Милисављевић, оп. цит, стр. 60

¹³⁵ Више о томе: Решење Апелационог суда у Нишу Гж1 бр. 738/18

Према Решењу Врховног суда Србије, Рев.2676/92 од 11 јула 1992. године, штета која се отклања рентом је сукцесивна, па се доспела накнада такве штете одређује према висини негативне разлике по месецима, а будућа, према висини негативне разлике у моменту пресуђења. Накнада будуће штете се досуђује под клаузулом *rebus sic stantibus*. У образложењу се наводи:

- накнада штете у облику месечне ренте одређује се за сукцесивни губитак зараде оштећеног, у смислу члана 195, става 2, ЗОО. С тога је потребно да се испита постоји ли и колика је негативна разлика између примања радника коју остварује и зараде коју би остваривао да није повређен и то за сваки месец, а не глобално за цео период доспеле штете. Будућа штета се одређује према висини негативне разлике у моменту закључивања главне расправе, али под клаузулом *rebus sic stantibus* (док такво стање траје).¹³⁶

Од укупног износа утврђене штете се не одбијају примања по основу накнаде за телесно оштећење.¹³⁷

И најзад, последњи облик накнаде материјалне штете, је штета због трајног повећања потреба. Накнаду штете по овом основу може потраживати радник који:

- је задобио телесну повреду или му је здравље нарушено из узрока повреде на раду,
- код кога је наступила потпуна или делимична неспособност за рад услед повреде на раду,
- услед наступања делимичне или потпуне неспособности за рад, дошло је до повећања потреба запослег лица у смислу трошкова неге од стране трећег лица.¹³⁸

Сва три услова морају бити испуњена кумулативно.

Трајно повећање потреба са собом повлачи трошкове неге од стране трећег лица, појачану исхрану или трошкове за тачно одређену исхрану, плаћање лица које ће помагати повређеном запосленом да обавља основне животне функције. Као што могу бити на пример облачење, храњење, одлазак у тоалет, пресвлачење, кретање и сл. Као што смо малопре споменули у ове трошкове не спадају трошкови плаћања трећег лица да обавља кућне послове, баштованство, одлазак у куповину и сл.

¹³⁶ Ибид. стр. 60 - 61

¹³⁷ Ибид. стр. 64

¹³⁸ Ибид. стр. 64

Ако оштећени право на туђу помоћ и негу остварује према прописима о пензијском и инвалидском осигурању (или га не остварује ако га може стећи), накнаду за трајно повећање потреба може захтевати као накнаду штете само ако му износ накнаде по прописима о пензијском и инвалидском осигурању, не покрива укупну штету по овом основу, односно само разлику штете између те и пуне штете коју би остварио према чл.195, став 2 ЗОО.¹³⁹

3.4. Накнада нематеријалне штете

Према члану 155 Закона о облигационим односима, нематеријална штета представља наношење другог физичког или психичког бола или страха. За претрпљене физичке болове, претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа части слободе или права личности, смрти блиског лица, као и за страх, суд ће, ако нађе да околности случаја а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете, као и у њеном одсуству.¹⁴⁰ Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.¹⁴¹

Чланом 201, Закона о облигационим односима предвиђено је да чланови породице преминулог запосленог од последица повреде на раду, имају право на новчану накнаду због душевног бола који трпе услед смрти блиског лица. Чланови уже породице су брачни друг, деца и родитељи. Изузетно, таква накнада се може досудити и браћи и сестрама ако је између њих и умрлог постојала трајнија заједница живота. У случају тешког инвалидитета неког лица, суд може досудити његовом брачном другу, деци и родитељима правичну новчану накнаду за њихове душевне болове. Накнада из ст.1 и 3 овог члана може се досудити и ванбрачном другу, ако је између њега и умрлог, односно повређеног постојала трајнија заједница живота.

¹³⁹ Ибид. стр. 64

¹⁴⁰ Чл. 200, став 1, Закона о облигационим односима („Сл.лист СФРЈ“, бр.29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл.лист СФРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр.1/2003 – Уставна повеља и „Сл.гласник РС“, бр.18/2020)

¹⁴¹ Ибид. чл.200, став 2

Суд може на захтев оштећеног да досуди и новчану накнаду за будућу штету ако је по редовном току ствари извесно да ће она трајати и у будућности.¹⁴²

Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете суд ће нарочито ценити старосну доб оштећеног, јачину болова и страха, као и њихово трајање, степен наружености, па на основу ових и других околности оштећеном одмерити правичну и сразмерну накнаду (Врховни суд Србије Рев.3871/95 од 05. марта 1996. године).¹⁴³ Имовинско стање штетника није битан елемент код одмеравања висине накнаде нематеријалне штете (Врховни суд Србије Рев.1504/98 од 21. априла 1998.године).¹⁴⁴

Новчана накнада нематеријалне штете, наводи се у пресуди Врховног суда Србије, Рев. 4518/94 од 21. септембра 1994. године, није циљ већ средство којим оштећени, задовољавањем потреба које не би могао подмирити, олакшава себи живот и чинећи га подношљивим ублажава бол који подноси. Нематеријална штета и накнада те штете се доживљавају, али тако што је штета непријатан, а накнада штете пријатан доживљај нематеријалне штете. Имајући ово у виду, а водећи рачуна о значају повређеног добра и наведеног циља правичне накнаде, овај суд сматра да ће уз помоћ досуђеног износа, и тужиоци моћи да доживе извесну сатисфакцију за душевни бол изазван смрћу блиског лица. Његова висина је таква да не погодује тежњама које нису спојиве са природном и друштвеном сврхом нематеријалне штете. Зато нису основани наводи у ревизији туженог да се досуђени износом остварују лукративни циљеви тужиоца.¹⁴⁵

Да ли постоји нематеријалне штета у виду душевних болова због нарочито тешког инвалидитета блиске особе, оцењује се према објективним мерилима које означавају постојање неспособности за рад, измењену спољашност тела, измењен изглед, њихову уочљивост, видљивост, да је инвалидитет таквог обима да изазива сажаљење, гађење или какву другачију негативну реакцију при чему се субјективна саосећања оштећених узимају у разумној мери (Врховни суд Србије Рев. 5160/97 од 26.ноцембра 1997. године). У образложењу се још наводи да Закон о облигационим

¹⁴² Ибид. члан 203

¹⁴³ Пресуда Врховног суда Србије Рев.3871/95 од 05. марта 1996. године; наведено према: О. Милисављевић, Часопис Радни односи и управљање, повреде на раду, професионалне болести и накнада штете бр.2/2001, стр.65

¹⁴⁴ Пресуда Врховног суда Србије Рев.1504/98 од 21. априла 1998. године; наведено према: О. Милисављевић, Часопис Радни односи и управљање, повреде на раду, професионалне болести и накнада штете бр.2/2001, стр.65

¹⁴⁵ Више о томе у: Пресуди Врховног суда Србије, Рев. 4518/94 од 21. септембра 1994. године

односима у чл.201, ставу 3, предвиђа могућност да се у случају тешког инвалидитета неког лица његовом браћном другу и деци досуди правична накнада за душевне болове које трпе због тога. Закон изричито наводи да мора бити у питању нарочито тежак инвалидитет. Ово указује на нужност конкретног постојања високог степена инвалидитета, који треба да буде утврђен стручним налазом вештака лекара, јер високи степен инвалидности евентуално праћен наруженошћу тела блиског лица може изазвати интензивне и дуготрајне болове.¹⁴⁶

Право на накнаду нематеријалне штете радник може да оствари без обзира на то што му је накнада материјалне штете већ досуђена (Врховни суд Србије Рев. 4514/92 од 14. јануара 1993. године), а имовно стање штетника није битан елемент код одмеравања висине накнаде нематеријалне штете (Врховни суд Србије, Рев. 1504/98 од 21. априла 1998. године).¹⁴⁷

Законодавац се не изјашњава о томе да ли новчана накнада нематеријалне штете може бити досуђена у облику ренте. По том питању заузет је начелни став на XVII седници Савезног суда, републичких и покрајинских врховних судова и Врховног војног суда од 07 и 08. маја 1981. године који гласи:

- накнада нематеријалне штете због умањења животне активности и других њених трајних облика, досуђује се у једнократном новчаном износу али може на захтев оштећеног, бити досуђена и у облику новчане ренте ако такав облик накнаде према околности случаја, представља одговарајућу сатисфакцију. У образложењу се наводи још да су одредбе чланова 200 и 203 ЗОО, диспозитивног карактера, јер не одређују облик накнаде за будућу нематеријалну штету, дакле не забрањују одређивање накнаде у облику новчане ренте. Из околности да се у чл. 188, 194, став 2 и чл. 195, став 2 ЗОО, који се односи на поједине видове материјалне штете изричито не предвиђа накнада у облику новчане ренте, не може извучи закључак да је такав облик накнаде недопуштен код нематеријалне штете. Природи штете због умањења опште животне активности одговара одређивање накнаде у рентном облику (штета континуирано траје, а сукцесивно настаје, те се у случају да оштећени прима накнаду за телесно оштећење по основу инвалидског осигурања, која се

¹⁴⁶ Више о томе у: Пресуди Врховног суда Србије Рев. 5160/97 од 26. новембра 1997. године

¹⁴⁷ О. Милисављевић, Повреде на раду, професионалне болести и накнада штете, Часопис Радни односи и управљање, „Драган Срњић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар, Београд, XXVIII год. бр.2/2001, стр.65-66

исплаћује у облику ренте, а даје у истом циљу у коме и новчана накнада нематеријалне штете, лакше урачунава). Прихвата се међутим, да у циљу новчане накнаде штете због умањења животне активности (сатисфакција, која се даје оштећеном ради лакшег успостављања нарушене равнотеже у његовом осећајном и душевном животу) више одговара досуђивање накнаде штете у једнократном новчаном износу, јер се сврха накнаде теже постиже sukcesивним примањем мањих новчаних износа.¹⁴⁸

Лицу које је претрпело физичке болове, припада право на накнаду овог вида неимовинске штете, а њена висина зависи од интензитета и времена трајања тих болова, што се утврђује вештачењем. Досуђени износ треба да представља правичну накнаду према тежини трпљења, како би се на тај начин повређеном пружио одговарајућа сатисфакција (Врховни суд Србије Гж.3046/73).¹⁴⁹

Оштећени по правилу нема право на накнаду нематеријалне штете за претрпљене физичке болове изазване лако телесном повредом. Изузетно, оштећени има право на накнаду неимовинске штете за физичке болове изазване услед лаке телесне повреде ако су исти јаког или средњег интензитета и дужег трајања (Врховни суд Србије, Рзз.106/79).¹⁵⁰

Смањење опште животне активности у већем или мањем степену постоји онда кад услед телесне повреде код повређеног наступи немогућност или смањена могућност функционисања органа тако да је смањена функционаленост организма или једног његовог дела, таква да повређени не може вршити или ограничено може вршити, или може вршити тек уз појачане напоре и тегобе, опште животне функције и активности, као што су кретање, вршење свакодневних радњи у животу, обављање физиолошких функција, задовољавање других општих и уобичајних потреба и интереса у животу итд. То је вид неимовинске штете која се у суштини манифестује као физички бол, или као психички бол, или као обе те врсте бола уједно, што их повређени трпи услед смањене функционалности и активности свог организма или због напора које мора улагати да би вршио потребе и интересе. Одвојено од те неимовинске штете је питање губитка радне способности за привређивање односно за рад, којим се стиче доходак. Губитак радне способности представља у имовинско правном смислу штету уколико услед тога повређени не може да остварује доходак

¹⁴⁸Ибид.стр.66

¹⁴⁹Ибид..стр.66

¹⁵⁰Ибид..стр. 66

који би иначе по редовном току ствари, могао остварити својим радом (Врховни суд Југославије Рев. 324/69).¹⁵¹

Основ за признање новчање накнаде за наруженост није само у томе да ли и у којој мери измењена спољашност оштећеног изазива у околини гађење, сажаљење или на други начин скреће пажњу, већ се узимају у обзир и субјективна мерила о утицају свих елемената (измењена спољашност, приметност, обим итд.) на психичку равнотежу оштећеног, односно на његово психичко стање у целини. При томе се субјективне особине оштећења узимају у обзир у разумној мери (закључак саветовања представника Савезног суда, врховних судова република и покрајина и Врховног војног суда о проблемима нематеријалне штете од 15 и 16. октобра 1986. године).¹⁵²

Бројни ожиљци и промене на лицу представљају наруженост јаког степена, која, посебно с обзиром на локализацију, због изложености околини, проузрокује код повређеног душевне болове и ствара комплекс инфериорности, за шта му, као за посебан вид нематеријалне штете, припада право на правичну новчану накнаду у складу са чл. 200 Закона о облигационим односима, као сатисфакција трпљењима (Врховни суд Србије, Рев. 1032/85).¹⁵³

И ожиљци који спадају у класу блаже наружености, као што је смежурани ожиљак са спољне стране надлактиног дела руке, могу бити основ за накнаду штете, нарочито кад је у питању млађа женска особа, која због свог ожиљка осећа психичко трпљење (Врховни суд Србије, Гж. 692/71).¹⁵⁴

Претрпљени психички болови, проузроковани смрћу блиског сродника, представљају вид нематеријалне штете, за који се одређеном кругу лица досуђује новчана накнада као сатисфакција трпљењима којима је изложено. У круг тих лица спадају родитељи, деца и брачни друг умрлог, односно погинулог, као и браће и сестре, под условом да су са умрлим односно погинулим живели у заједничком животу (Врховни суд Србије, Рев. 50/81).¹⁵⁵

Кад је утврђено нарочито да је погинули био једини син оштећеног и једино дете које са њим живи, оштећени је старији човек и уз то болестан, живи од врло скромне пензије, погинули је био веома пажљив према оштећеном а, иако млад, био је предан и солидан, у свом раду показивао је успех, те се је отац са разлогом оправдано

¹⁵¹Ибид. стр.68

¹⁵²Ибид.стр.69

¹⁵³Ибид. стр.69

¹⁵⁴Ибид.стр.69

¹⁵⁵Ибид.стр.69

надао да ће му погинули у даљем животу бити ослонац како у материјалном погледу тако и у моралном. Смрћу сина, оштећени је, не само изгубио наду да ће га син у позним годинама материјално помагати, што је могао очекивати, већ је изгубио задовољство да види сина као изграђеног радника и човека, а остао је у својим позним годинама усамљен, препуштен сам себи, тада се из свих тих околности мора закључити да је синовљевом смрћу настао код оштећеног психички бол нарочито великог интензитета (Врховни суд Југославије, Рев. 194/67).¹⁵⁶

Правична новчана накнада за душевне болове детета због смрти родитеља представља накнаду, како за бол изазван самим сазнањем за смрт, тако и за све касније болове које дете трпи због губитка родитеља - љубави, неге и пажње коју би му родитељ пружио, а припада детету које због узраста није могло да осети бол због саме смрти родитеља, јер је у питању накнада за јединствени вид нематеријалне штете (Закључак саветовања представника Савезног суда, врховних судова република и аутономних покрајина и Врховног војног суда од 15. и 16. октобра 1986. године).¹⁵⁷

Посматрано са медицинског аспекта, страх представља психички поремећај личности човека, који може имати лакши или тежи облик. То може, пре свега, бити страх за живот, који настаје у тренуцима када се неко лице нађе суочено са смрћу, али страх може проузроковати и депресије, неуротична стања, трауматске шокове или трајни психички поремећај са могућношћу проузроковања и тежих последица. Такав страх представља повреду здравственог и телесног интензитета човека, дакле вид нематеријалне штете, за који, у смислу чл. 200 Закона о облигационим односима, лицу које је претрпело такве повреде телесног интегритета, припада право на накнаду штете у виду досуђења правичне новчане накнаде, чија висина зависи од интензитета и времена трајања страха (Врховни суд Србије, Рев. 409/85).¹⁵⁸

IV СУДСКОМЕДИЦИНСКО ВЕШТАЧЕЊЕ ПОВРЕДА НА РАДУ

4.1. Критеријуми за процену умањења животне активности због повреда на раду

У делу о накнади нематеријалне штете, када смо говорили о законској регулативи накнаде штете, поменули смо да чл.200 став 1 ЗОО, уређује да ће суд ако нађе да околности случаја то оправдавају, досудити правичну новчану накнаду за претпрљене физичке болове, душевне болове због умањења животне активности, наружености, и

¹⁵⁶Ибид.стр.69 - 70

¹⁵⁷Ибид.стр.70

¹⁵⁸Ибид.стр.70

страха лицу које их трпи или члану његове уже породице које трпи душевне болове због смрти блиског лица. Да би суд могао да одлучи о томе да ли неком лицу треба досудити новчану накнаду, њему је потребна помоћ стручног лица медицинске струке које би ближе појаснило суду каквог су интензитета повреде које трпи неко лице, у чему га и на који начин те повреде ограничавају, како делују на његово физичко, а како на психичко здравље и сл. питања која ће суду омогућити да створи праву слику о постојећем проблему.

У судској пракси општеприхваћен је став да „умањење животних активности као посебан основ за накнаду штете због душевних болова, обухвата сва ограничења у животним активностима оштећеног које је истваривао или које би према редовном току ствари у будућности извесно остваривао. Под ограничењем се подразумева и вршење активности уз повећане напоре или под посебним условима“ (Закључак бр.24/86 са саветовања Савезног суда, Врховних судова Република и Аутономних покрајина и Врховног војног суда од 15. и 16.10.1986. године у Љубљани).¹⁵⁹

Када је терминологија у питању, у судској пракси још увек обитава назив умањење опште животне активности, иако се овај термин не помиње у Закону о облигационим односима. Умањење животне активности постоји када услед повреде или болести код оштећеног наступи немогућност или смањења могућност функционисања органа, тако да је смањена функционалност организма у целини или једног његовог дела, због чега оштећени не може вршити или ограничено може вршити или може вршити тек уз повећане напоре, уобичајне животне функције и активности, као што су кретање, обављање свакодневних радњи, задовољавање животних потреба, интересовања и сл.¹⁶⁰ Губитак или умањење одређених животних активности, као и улагање повећаних напора за њихово извршавање, узрок су душевних патњи и трпљења оштећеног, односно душевних болова како је наведено у Закону. Умањење животне активности, само по себи није основ за накнаду штете, већ су то психичке последице које оштећени трпи. Са правног аспекта штета се јавља у виду претпљених душевних болова насталих услед умањења основних животних активности, као и умањења активности које су за оштећеног имала неку моралну, неимовинску вредност (оштећено је или уништено чуло вида, мириса, компромитована плућна функција,

¹⁵⁹ В. Говедарица, Д. Филиповић, А. Видаковић, Критеријуми за процену умањења животне активности у случају повреда на раду и професионалних болести, Свет рада, часопис за питања безбедности и заштите здравља на раду, медицине рада и заштите животне средине, Еко центар, Београд, II год. бр.2/2005 стр. 146-147

¹⁶⁰ Ибид. стр. 147

онемогућена сексуална активност, онемогућено бављење позивом који је доносио углед, популарност и сл.). Умањење животе активности може бити привремено или трајно. У случају привременог умањења постојаће и привремени и душевни болови, а када је умањење животне активности трајно и душевни болови су трајног карактера.¹⁶¹

Треба имати у виду да људи приближно једнаких функционалних способности могу упражњавати сасвим различите животне активности, тако да два оштећеника са идентичним телесним повредама и следственим функционалним поремећајима организма немају подједнако умањење животне активности. Притом је и душевна бол коју трпе индивидуално зависна. Стога се степен умањења животне активности и интензитет њиме изазваних душевних болова не могу уопштено процењивати већ појединачно од случаја до случаја. Умањење животне активности треба разликовати и разграничити од других видова нематеријалне штете који могу настати из исте телесне повреде: физички болови, душевни болови услед унакажености, страх од погоршања последица, као и имовинских штета које могу настати од истог узрока, губитак зараде услед изостанка, односно смањења активности која је доносила приходе, трошкови лечења и др. Наведено разграничење мора бити спроведено и у току целог поступка од подношења тужбе до доношења пресуде, у којој свака штета мора бити посебно описана, односно изражена и за сваку штету посебно означена накнада која се досуђује.¹⁶²

Према члану 259. Закона о парничном поступку предвиђено је да ће суд да одреди вештачење ако је то потребно ради утврђивања или разјашњења неке чињенице за које је потребно стручно знање којим суд не располаже.

Суд одређује вештачење посебним решењем које садржи: предмет спора, предмет вештачења, рок за достављање суду налаза и мишљења у писаном облику, лично име или назив лица коме је поверено вештачење као и податке из регистра вештака. Рок за подношење налаза и мишљења не може бити дуђи од 60 дана. Препис решења доставља се вештаку и странкама заједно са позивом за рочиште за главну расправу. Суд ће у решењу да упозори вештака да је дужан да обавести странке о дану вештачења, ако је њихово присуство потребно, да налаз и мишљење мора да изрази у складу са правилима струке објективно и непристрасно, на последице недостављања

¹⁶¹ Ибид. стр. 147

¹⁶² Ибид. стр. 148

налаза и мишљења у одређеном року, односно неоправданог изостанка са рочишта и да га обавести о праву на накнаду трошкова и награду.¹⁶³

Писани налаз вештака мора да садржи: образложење са навођењем чињеница и доказа на којима је налаз заснован и стручно мишљење, податке о томе где и када је извршено вештачење, податке о лицима која су присутвовала вештачењу, односно о лицима која нису присутвовала и податке о приложеним документима. Ако вештак достави налаз и мишљење који је нејасан, непотпун или противречан самом себи, суд ће да наложи вештаку да допуни или исправи налаз и мишљење и одредиће рок за отклањање недостатака, односно позваће вештака да се изјасни на рочишту.¹⁶⁴

Задатак лекара вештака је да стручним знањем и вештинама којима суд не располаже, са медицинског аспекта утврди и разјасни све релевантне чињенице које су од значаја за пресуђење. Морају се утврдити све последице због којих је нормална активност оштећеног ограничена или отежана, а није довољно само утврдити проценат умањења животне активности. Износ правичне накнаде зависи од природе и тежине свих трпљења оштећеног везаних за овај вид штете. Вештачење последица повређивања обавља се тек када је стање последица постало трајно и за предвидљиво време непроменљиво. За процењивање умањења животне активности, морају се прво сагледати морфолошки и функционални поремећаји организма који су довели до ограничења нормалне функционалности, што се реперкутовало и на активности дневног живота и остале индивидуалне активности које утичу на квалитет живота.

Неопходна је процена морфолошког и функционалног поремећаја организма, насталих услед повреде. За ту сврху у одређеном обиму, могу послужити постојећи правилници о утврђивању телесних оштећења, којима се телесна оштећења разврставају према степену тежине и изражавају у процентима.¹⁶⁵

Када смо говорили о правима која запослени има због повреде на раду, а на основу Закона о пензијском и инвалидском осигурању, поменули смо да осигураник код кога је телесно оштећење проузроковано повредом на раду износи најмање 30%, стиче право на новчану накнаду - инвалиднину. Такође, телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степена. За потребе инвалидског права, телесна оштећења

¹⁶³ Члан 269 Закона о парничном поступку („Сл.гласник РС“, бр.72/2011,49/2013 – одлука УС,55/2014,87/2018 и 18/2020)

¹⁶⁴ Ибид. члан 270

¹⁶⁵ В. Говедарица, Д. Филиповић, А. Видаковић, оп.цит, стр. 148-149.

изражавају се у процентима и то по чисто медицинским критеријумима: одређено оштећење увек се разврстава у одговарајући, увек исти степен и изражава увек истим процентом, без обзира у ком степену и у којој мери је оштећени орган био, односно и даље јесте, стварно ангажован у разноврсним животним активностима и независно од узраста, школске спреме, квалификација и других индивидуалних карактеристика. Телесно оштећење представља штету у медицинском смислу, и релевантно је за права из пензијског и инвалидског осигурања, као и за кривично право, али не улази у грађанскоправни појам штете и није релевантно са гледишта правила о накнади.¹⁶⁶

Инвалиднина не искључује право на накнаду за умањење животне активности. Без обзира што инвалиднина представља накнаду за појачане напоре и умањење животне активности, инвалиднина није пуна накнада. Она је минимум за који није меродавна стварно поткрепљена штета - већ проценат телесног оштећења, који је одређен по чисто медицинским критеријумима и јединствено за све. Са правног аспекта накнаде штете значајне су последице које произилазе из телесног оштећења, као што су умањење животне активности, али и физички болови, страх, претрпљени душевни болови због унакажености, као и изгубљена зарада, трошкови лечења и сл.¹⁶⁷ Процена мофролошких и функционалних поремећаја организма услед повреда и болести представља почетну фазу вештачења умањења животне активности.¹⁶⁸

Пошто критеријуми за накнаду нематеријалне штете нису јасно правно дефинисани, конкретно постојање штете утврђује се на основу вештачења, које представља једно од доказних средстава у судском поступку када суд не располаже потребним стручним знањем. У пракси се у таквим ситуацијама тражи помоћ судског вештака као одговарајућег стручњака који је позван да пред судом изнесе своја стручна запажања и мишљења о чињеницима важним за утврђивање истинитости навода који су предмет доказивања. Све ово из разлога јер:

- не постоји могућност објективног сагледавања наведених видова штете услед недостатака одговарајућих мерљивих параметара;
- Честа је могућност да оштећени погрешно (намерно и ненамерно) представља субјективне тегобе оптерећен свешћу о ренти;
- Медицинска документација често је непотпуна и неадекватна;

¹⁶⁶ Ибид. стр. 149

¹⁶⁷ Ибид. стр. 149-150.

¹⁶⁸ Ибид.стр.149-150

- Орган који води поступак и вештаци често не познају суштину ове врсте вештачења и др.¹⁶⁹

Деликатност судскомедицинског вештачења нематеријалне штете произилази из чињенице да се ради о феномену који оштећена особа субјективно доживљава са свим специфичностима везаним за претходно и новонастало стање њеног здравља, за животно доба, психички статус, животне навике, положај у друштву, професију, ниво образовања, погледе на живот, омиљен хоби, културолошке карактеристике окружења и др.¹⁷⁰

На основу налаза и мишљења лекара вештака, суд ће по слободном судијском уверењу, на основу укупног степена умањења животне активности, проценити укупни степен односно интензитет душевних болова и сразмерно претрпљеној штети, досудити правичну новчану накнаду. Услов је да постоји знатнији ниво душевног бола, иначе се новчана накнада не досуђује.

При одређивању висине новчане накнаде има се у виду и животна доб оштећеника. Тако се млађим особама, по правилу, одређује већа накнада. Новчана накнада по овом основу припада и када је умањење животне активности привремено, ако је јачег интензитета и дужег трајања или ако то посебне околности оправдавају. Уколико је извесно да ће наступити будућа штета по овом основу, а по редовном току ствари је извесно да ће она трајати и у будућности, суд ће на захтев оштећеног досудити на накнаду будуће штете. У случају вишеструких телесних повреда, проценат умањења животне активности не може се утврдити сабирањем налаза више судских вештака, већ се одређује укупан проценат умањења животне активности.¹⁷¹

У том смислу душевни бол разматра се кроз призму индивидуалних карактеристика оштећеног, које се односе на психички и соматски статус, животну доб, образовни и културолошки ниво, занимање, друштвени статус, животни стил, хоби и др. узимајући у обзир и могућност агресије и симулације од стране оштећеног. У

¹⁶⁹ А.Видаковић, Судскомедицинско вештачење нематеријалне штете у случају професионалних болести и повреда на раду, Ваљево Принт, Ваљево, 2005.година, стр. 10

¹⁷⁰ Ибид.стр.10

¹⁷¹ В. Говедарица, Д. Филиповић, А. Видаковић, Критеријуми за процену умањења животне активности у случају повреда на раду и професионалних болести, Свет рада часопис за питања безбедности и заштите здравља на раду, медицине рада и заштите животне средине, Еко центар, Београд II год. бр.2/2005 стр. 152

случају када лекар вештак процени да је психолошки моменат од великог значаја за процену душевног бола, потребно је консултовати психолога.¹⁷²

Налаз и мишљење лекара вештака представља експертни медицински извештај у доказном поступку у парничној или кривичноправној ствари у вези са оштећењем здравља; он се након обављеног вештачења подноси суду. Налаз и мишљење чине једну целину, мада се формално раздвајају.¹⁷³ Налаз вештака представља збир чињеница пресудних за околности вештачења, а мишљење тумачење и стручни суд о утврђеним чињеницима. У налазу се дају основни подаци о предмету вештачења и нађеном стању, а из мишљења вештака се види на основу којих је правила струке, науке или вештине изведен закључак. Налаз и мишљење морају бити јасни, кратки потпуни, логични, без противуречности и недостатака, како би суд при доношењу одлуке имао прецизне одговоре на питања постављена вештаку. Латински и други страни изрази морају бити преведени на српски језик. Мишљење које тумачи налаз мора бити такво да проистиче из налаза као природни след и да и сваки други вештак исте струке из наведених чињеница може извести исто завршно мишљење.¹⁷⁴ Поред писане форме, суд може одлучити да се вештак усмено саслуша на главној расправи или главном претресу и да се писани налаз и мишљење употпуни, разјасни и отклоне евентуалне дилеме и нејасноће.

Уводни део садржи дословно пренесену наредбу суда за вештачење; у њој суд наређује обављење вештачења код одређене странке, са њеним пуним индентитом (име и презиме, матични број, адреса и контакт-телефон). Наводи се решење суда којим је одређено вештачење и предмет вештачења (околности) у вези са одређеним догађајем.¹⁷⁵

Подаци из списка. Уносе се основни подаци о оштећеном, месту и начину повређивања или оболевања, начину указивања лаичке или стручне прве помоћи, начину и трајању транспорта, начину указивања лекарске помоћи, начину лечења, дужини лечења, успеху лечења, соматским последицима и последицама по исказу. Подаци из списка дају целовиту слику о збивањима од момента догађаја до дана вештачења.¹⁷⁶

¹⁷² Ибид.стр.152

¹⁷³ А.Видаковић, Судскомедицинско вештачење нематеријалне штете у случају професионалних болести и повреда на раду, Ваљево Принт, Ваљево, 2005.година, стр.25

¹⁷⁴ Ибид.стр.25

¹⁷⁵ Ибид.стр.25

¹⁷⁶ Ибид.стр.25

Накнада за претрпљени страх као облик нематеријалне штете досуђује се ако околности случаја, а нарочито јачина страха и његово трајање то оправдавају, независно од материјалне штете. Накнада се додељује када је страх нарочитог интензитета и када је праћен поремећајем психичке равнотеже, односно када је поремећај трајне природе. Накнада се додељује ако је страх последица повреде на раду или професионалног обољења. Право на накнаду има и лице које трпи страх јаког интензитета, а који није трајне природе. Спорно је, да ли се накнада досуђује за страх који је интензиван, али краткотрајан или за дуготрајан страх слабог интензитета. Страх се може јавити независно од психичког и физичког бола. Основ за досуђивање накнаде чини и примарни и секундарни страх, према околностима сваког конкретног случаја, а накнаду штете неко лице може остварити само за страх изазван бригом за себе, а не и за неког друго.¹⁷⁷

Под страхом се подразумева интензивно и краткотрајно мучно осећање напетости које настаје услед опасности по интегритет личности. Страх који се јавља непосредно пре и за време дејства стресова назива се примарни страх. Он делује кратко, обично неколико минута.¹⁷⁸ Уобичајена класификација у форензичкој пракси разликује четири категорије примарног страха: страх слабог интензитета, страх средњег интензитета, страх јаког интензитета и страх веома јаког интензитета. Интензитет примарног страха зависи од актуелног стања личности и спољних ситуационих околности. Страх слабог интензитета настаје ако као нормална реакција на мање опасности; манифестује се без посебно изражених пропратних појава и пролази без последица. Страх средњег интензитета јавља се у околностима реалне и објективне опасности по живот; праћен је средње израженим пропратним појавама у виду моторних, вегетативних и психичких промена. Страх јаког интензитета манифестује се нагонским покретима у циљу спасавања; праћен је ирационалним понашањем, делује разорно на интегритет оштећеног, његове спасавање и учешће у рационалним поступцима. Уколико приликом дејства стресора наступи и телесно повређивање, онда се на примарни страх надовезује секундарни страх. Он је слабог интензитета и више одговара терминима забринутост, бојазан или стрепња. Он траје током целог периода лечења и рехабилитације. Секундарни страх је, у ствари забринутост за успешан опоравак, залечење и излечење са што мање последица по активност дневног живота, радну способност или по друге квалитете живота.

¹⁷⁷ Ибид.стр.18

¹⁷⁸ Ибид.стр.17

Једнократни страх јаког интензитета код душевно здраве и емоционално стабилне особе неће оставити последице.¹⁷⁹

Смрт блиског сродника

Претрпљени душевни болови проузроковани смрћу блиског сродника представљају вид нематеријалне штете за који се одређеном кругу лица досуђује новчана накнада као сатисфакција за трпљења којима су изложени. Накнада се може досудити члановима уже породице умрлог (брачном другу, деци, родитељима), браћи и сестрама умрлог, као и ванбрачном другу, ако је између њега и умрлог постојала трајна заједница. Судска пракса признаје накнаду и неким другим блиским лицима водећи рачуна о степену сродства и фактичким односима између њих (пасторак, унук, несродно лице које је дуже живело у заједници). Малолетном детету и детету рођеном после смрти родитеља такође припада право на накнаду нематеријалне штете, јер ће оно доживљавати бол и у будућности, с развојем свести и душевним сазревањем. Мајка има право на накнаду штете за душевне болове које је претрпела у штетном догађају који је резултирао смрћу заметка људског бића у њеном телу. Браћа и сестре погинулог имају право на накнаду нематеријалне штете за претрпљене душевне болове само ако је између њих и погинулог постојала трајна животна заједница. Висина накнаде зависи од релевантних околности, а пре свега од интензитета психичког бола који оштећени трпи. При просуђивању интензитета психичког бола треба узети у обзир степен сродства између оштећеног и погинулог, друге околности у њиховим животним и родитељским односима и емотивну повезаност.¹⁸⁰

Нарочито тешка инвалидност

Накнада за душевне болове због нарочито тешке инвалидности представља посебан облик нематеријалне штете који се може досудити брачном другу, деци и родитељима (као и ванбрачном другу ако између њега и повређеног постоји трајна животна заједница) само за случај тешке инвалидности. Тешка инвалидност представља трајно и тешко оштећење здравља, тј. оштећење анатомског и функционалног интегритета појединих органа или делова тела.¹⁸¹

¹⁷⁹ Ибид.стр.17

¹⁸⁰ Ибид.стр.16

¹⁸¹ Ибид.стр.16

Наруженост

Под наруженошћу (унакаженост, нагрђеност, козметички дефект) подразумева се нарушавање спољног изгледа и склада тела или дела тела оштећеног или наруженост неке телесне функције, тако да изазива у околини одвратност, гађење, сажаљење, згражавање или друге негативне реакције. Накнада за душевне болове због наружености представља посебан облик накнаде нематеријалне штете. Према ЗОО суд досуђује правичну новчану накнаду за претрпљене душевне болове због наружености ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и њихово трајање то оправдавају, независно од материјалне штете. Ова накнада се досуђује и за будуће болове ако је по редовном току ствари извесно да ће они трајати и у будућности. Да би постојао основ за накнаду, неопходно је да је наруженост последица повреде на раду или професионалног обољења и да се због наружености јављавају душевни болови. Психички супстрат наружености обично је осећај ниже вредности праћен хроничном анксиозношћу и депресијом мањег или већег интензитета. У судској пракси уобичајена је класификација наружености у три групе: наруженост јаког степена, наруженост средњег степена и наруженост лаког степена.¹⁸²

Душевни бол

Душевни бол јесте комплекс негативних или угрожавајућих емоција, он садржи депресивност, анксиозност, пад виталних динамизама, осећај ниже вредности, осећај изгубљености, бесперктивности и др. У настанку душевног бола структура личности и јачина стресора обликују емоционални одговор личности. Трауме различите генезе (психичке, телесне, психосоматске) могу генерисати душевне болове привременог или трајног карактера. Уобичајена је подела привремених душевних патњи на патње слабог, средњег и јаког интензитета. Трајни душевни болови по правилу се не квалификују по интензитету. Душевни болови се јављају најчешће због смањења или губитка радне способности, умањења опште животне активности, због наружености, због смрти или тешке инвалидности блиске особе, због повреде угледа, части, слободе или права личности, због уништене или смањене могућности напредовања у струци, немогућности бављења додатним активностима у слободно време, због трпљења сталних физичких болова и слично.¹⁸³

¹⁸² Ибид.стр.15-16

¹⁸³ Ибид.стр.14

Физички болови

Физички бол је субјективни осећај који се јавља приликом лезије интегритета ткива. Медицински параметри који детерминишу процену физичког бола јесу: карактер бола, интензитет бола, дужина трајања бола и последице које бол оставља. Треба разликовати и посебно вредновати сензације бола које повређени трпи од саме повреде, болове у току лечења и поремечаје који опстају и након лечења. Карактер бола описује се као мукао, туп у облику притиска, оштар, као да боде, буши, чупа, сече, пали, пулсирајући итд. Површински бол односи се на кожу и подкожно ткиво. Обично има карактер печења, бодења, свраба са различитим комбинацијама. Дубоки бол потиче од мишића, тетива и дубоко смештеног периоста, зглобова и висцералних органа. Обично има карактер тупог бола или паљења.¹⁸⁴ Интензитет бола зависи од локализације, врсте, обимности повреде, индивидуалне осетљивости на болне надражаје, стања здравља пре повређивања, година старости, актуелног психичког стања и других фактора. Процењује се на основу изјаве болесника и на основу његових реакција, као што су: контралација мускулатуре лица, ширење зеница, знојење, пад односно повећање крвног притиска, убрзан пулс, промена брзине дисања, болни израз лица, поремећен сан, промењено опште понашање и активности итд. Интензитет бола се одмерава према категорији: слаб, средњи, јак и нарочито јак интензитет. Болови слабог интензитета се лако подносе, при дужем трајању могу захтевати примену аналгетика, а пропратних појава углавном нема. Болови средњег интензитета изазивају непријатности и при краћем трајању, при дужим болним периодима захтевају неизоставно коришћење аналгетика, а праћени су и поремећајем сна и расположења. Болови тешког интензитета тешко се подносе и обавезно захтевају коришћење лекова против болова, изазивају појаву бројних гримаса, зенице се шире, особа запомаже, стење, пулс је убрзан, притисак повишен, хронична несаница и сл.¹⁸⁵ Накнада се досуђује ако суд нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и њихово трајање то оправдавају, независно од накнаде материјалне штете, као и кад накнада материјалне штете изостане.¹⁸⁶ За физичке болове за које је извесно да ће трајати у будућности, суд може да досуди накнаду нематеријалне штете. Болови који ће трајати у будућности узимају се у обзир као један од елемената умањења животне активности,

¹⁸⁴ А. Видаковић, Судскомедицинско вештачење нематеријалне штете у случају професионалних болести и повреда на раду, Ваљево Принт, Ваљево, 2005., стр. 12

¹⁸⁵ Ибид. стр. 12 - 13

¹⁸⁶ Ибид. стр. 13

па се накнада штете у том случају досуђује само на име смањења животне активности али не и за физичке болове као посебан вид штете.¹⁸⁷

Табела бр. 6 Могуће повреде на раду и основи за накнаду нематеријалне штете

Врста повреде	Физички болови	Страх	Општа животна активност	Наруженост	Радна способност
Краниocereбралне повреде	Болесник има јаке болове до седам дана, потом болове средњег интензитета, а затим се губе и повремено јављају на промену времена, приликом излагања сунцу итд.	Постојање ретроградне амнезије искључује присуство примарног страха. Постоји секундарни страх слабог интензитета за исход лечења.	Умањење животне способности и цени се шест месеци након повреде. Неки болесници имају и после тог периода главобоље, несвестице, немогућност излагања сунцу, и умањење животне способности и износи 10 процената.	Комоција мозга не оставља последице које би чиниле елементе наружености.	Привремена спремност за рад траје једну недељу до три недеље. Не постоје трајне последице које би лимитирале радну способност повређеног.
Повреде кичмене мождине и периферних нерава	Болови су средњег и јаког интензитета (ретко јаког интензитета) који трају до указивања медицинске помоћи. Болови постепено слабе и одржавају се током лечења и спровођења рехабилитационих процедура.	Све повреде праћене су страхом јаког интензитета, који може бити и паничан.	Оштећење кичмене мождине и периферних нерава скоро увек је праћено умањењем животних активности различитог степена и обима.	Парезе и парализе периферних нерава, квадрипарезе и квадриплегије узроку наруженост средњег и јаког степена.	Привремена неспособност за рад при повредама кичмене мождине и периферних нерава постоји током лечења и медицинске рехабилитације. Трајна радна способност није компромитована будући да ове повреде пролазе за неколико дана или седмица.
Повреде органа	Бол је интензиван јер	У моменту повреде ока	Оштећење видних	Ожигљаци на очним капцима, замућења	Привремена спремност за

¹⁸⁷ Ибид.стр.13

<p>вида</p>	<p>су огољени бројни нервни завршеци, а краткотрајан је због брзе епителизације. Унутрашњи тупи болови јављају се при повредама дужице и при иридоциклитису. Интензивни су болови изазвани акутним глаукомом.</p>	<p>јавља се страх јаког и средњег интензитет а, који траје до указивања лекарске помоћи. При лакшим повредама страх постепено слаби и траје до излечења. Теже повреде праћене су страхом од тоталног или парцијалног губитка вида, средњег су и јаког интензитет а и трају све до прецизирања исхода повреде. Сазнање да је вид знатно оштећен или потпуно изгубљен представља изузетно јаку психичку трауму, која може трајно да поремети психичку равнотежу повређеног.</p>	<p>функција може бити привремено или трајно и различитог степена од слабљења једне функције до потпуног губитка вида. Да би се утврдило да ли је оштећење привремено или трајно мора да прође одређени временски период (при ерозији розњаче тај период се мери сатима и данима, парезе мишића могу се санирати у року од шест месеци, а симпатичка офталмија може настати и више деценија после повреде)</p>	<p>рожњаче, губитак једног или оба ока, промене положаја очне јабучице, деформације орбиталних зидова могу бити узрок пролазне или трајне наружености, лаког, средњег и јаког степена.</p>	<p>рад траје током конзервативног и хирушког лечења повреда. Трајање неспособности зависи од повреде и опсежности повреде и креће се у распону од неколико дана до више месеци. Трајна радна способност зависи од стања видних функција и видних захтева рада на појединим радним местима.</p>
-------------	---	---	---	--	--

Напомена: У табели нису приказане све могуће врсте повреда на раду, већ само поједине. ¹⁸⁸

¹⁸⁸ А. Видаковић, судскомедицинско вештачење нематеријалне штете у случају професионалних болести и повреда на раду, Ваљево Принт, Ваљево, 2005., стр. 126- 148

4.2. Одговорност по основу кривице

Штета треба да је настала на раду или у вези са радом пропустом послодавца, односно незаконитом одлуком. Штета не мора да буде изазвана само примарним узроцима нпр. у случају штете услед повреде на раду или професионалне болести. Проузрокована штета може и сама бити узрок нових штетних последица, из којих могу настати даљи узроци и последице. У току низа узајамно повезаних збивања, узрочно је само оно што по редовном току ствари, следи из првобитне последице. Домаћа судска пракса се држи теоријског учења о адекватној узрочности.¹⁸⁹

Требало би поћи од општег правила о грађанскоправној деликтној одговорности за штету да свако треба да одговара за штету која је другоме проузрокована.¹⁹⁰ Што се тиче одговорности, према Закону о облигационим односима, кривица представља основ субјективне одговорности. Кривица је психички однос субјекта према узроку штете и последицама штете. Кривица послодавца се огледа у пропуштању предузимања безбедних услова рада које постављају позитивни прописи о хигијенско-техничким, здравственим и другим мерама заштите на раду, већ и опште призната правила о заштити живота и здравља радника које намеће животно искуство у виду навика, обичаја и др.¹⁹¹ Догађа се, да за одређене радне ситуације не постоје изричито прописи о заштити на раду и тада се кривица организације утврђује с обзиром на општепризната искуства о заштити живота и здравља радника.¹⁹² О томе сведоче следеће пресуде:

- као хигијенско техничке мере којима се радницима мора обезбедити заштита живота и здравља при раду подразумевају се не само мере које су изричито прописане као дужност привредне организације, него и мере које се према искуству показују потребним и које се намећу као обавезне по општепризнатим правилима о заштити живота и здравља запослених лица. (решење Врховног суда Југославије Рев - 2157/64. од 24. XI 1964.год.)¹⁹³

¹⁸⁹ Ибид. стр. 279

¹⁹⁰ Љ. Милошевић, Повреде на раду и грађанскоправна деликтна одговорност радне организације за штету према раднику, Гласник адвокатске коморе А.П. Војводине, Нови Сад, год. XVIII, бр.5/1969, стр.14

¹⁹¹ З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, Правно економски центар, Београд, 1976, стр. 90

¹⁹² Ибид. стр. 105

¹⁹³ Решење Врховног суда Југославије Рев - 2157/64. од 24. XI 1964.године; наведено према: З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, Београд, 1976, стр. 105

- радна организација одговара по принципу кривице за штету коју радник претрпи на послу, ако није предузела заштитне техничке мере, не само када су мере изричито предвиђене правилником, већ и онда када оне нису предвиђене правилником, али је природа посла таква да радник може задобити повреду и поред нормалне пажње и обазривости при раду. (Одлука Врховног суда Србије Гж-2590/68 од 16. X 1968.год.)¹⁹⁴

Тако, у случају да се догоди повреда на раду, претпоставља се да је за проузроковану повреду крив послодавац, те је запослени ослобођен терета доказивања кривице послодавца.¹⁹⁵ Основ претпоставке да је крив послодавац за насталу штету је противправно поступање органа или радника послодавца.¹⁹⁶ Субјективна одговорност послодавца се односи само на повреду која се десила обичном непажњом. Изузетно, може се односити и на понашање које карактерише намера или крајња непажња, с тим што тад послодавац одговара за понашање свог органа или свог запосленог за штету начињену другом запосленом, јер је у том случају послодавац крив због избора запослених, јер их је својевољно запослио. То даље значи да је послодавац пропустио дужну пажњу при избору запосленог коме су поверени одређени послови (*culpa in eligendo*), затим када је послодавац пропустио предузимање радње коју је био дужан да предузме нпр. у вези са заштитом на раду (*culpa in omitendo*) када је послодавац предузео радњу коју је био дужан да пропусти нпр. наложио је запосленом да изврши радни радни налог, иако није предузео мере заштите и безбедности здравља на раду услед чега је наступила повреда на раду (*culpa in comitendo*).¹⁹⁷ Када послодавац доказује да се његов запослени понашао како је требао, није довољно да докаже да је запослени поступао као разуман и пажљив човек, већ треба да докаже непостојање његове професионалне кривице.¹⁹⁸

Будући да је законска дефиниција повреде на раду постављена широко, сматрамо да би пример за кривицу послодавца у виду (*culpa in eligendo*) могла бити туча на радном месту, где је један запослени нанео тешке или лаке телесне повреде другом

¹⁹⁴ Одлука Врховног суда Србије Гж-2590/68 од 16. X 1968. године; наведено према: З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, Београд, 1976, стр. 106

¹⁹⁵ Б. Лубарда, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр.702

¹⁹⁶ З.Ивошевић, М.Ивошевић, Коментар закона о раду, седмо измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2021.год. стр.352

¹⁹⁷ Ибид. стр. 280

¹⁹⁸ М.Караникић-Мирић, Објективна одговорност за штету, друго издање, Службени гласник, Београд, 2019.год.стр.11

запосленом који је том приликом претпео повреду, те да би се она могла окарактерисати као повреда на раду, као и то да би повређени запослени могао да износ накнаде штете потражује солидарно од послодавца и запосленог који га је повредио; те би у овом случају послодавац одговарао јер је пропустио дужну пажњу приликом избора запослених.

Оно што је карактеристично за субјективну одговорност послодавца јесте да се кривица унапред претпоставља, али је послодавцу остављена могућност доказивања да није крив за насталу повреду на раду, док је по том питању ситуација другачија када је у питању објективна одговорност послодавца за проузроковану повреду на раду, када послодавац одговара без обзира на кривицу, а из разлога што упошљава лица за рад са опасним стварима или обављање опасних делатности.

На послодавцу је *onus probandi* постојања разлога који искључују његову одговорност по основу кривице: ако докаже да је штета настала искључиво радњом оштећеног или трећег лица; услед више силе или другог разлога који није у узрочној вези са поступком послодавца, послодавац се ослобађа одговорности.¹⁹⁹ Код постојања субјективне одговорности послодавца, узрочност се доказује. То је истакнуто у Решењу Врховног суда Србије, Рев. 1882/92 од 25. јуна 1992. године где је суд стао на становиште да када је једна радња изазвала низ штетних последица, штетник почетне штете одговара и за потоњу штету, ако је она настала као последица збивања, које је по редовном току ствари следило првобитну штету, под условом да она није изазвана својствима оштећеног, вишом силом, случајем или радњом трећег лица.²⁰⁰

Навешћемо примере из скорије судске праксе:

- У конкретном случају правилно је првостепени суд утврдио да између вишесатног стајања тужиље у просторијама послодавца, које нису биле проветрене и у којима нису радили клима уређаји и губљења свести тужиље, те добијања наведених повреда постоји узрочно-последична веза, због чега је правилан закључак овог суда да је тужиља задобила повреду на раду. Такође, правилан је и закључак да је у конкретном случају тужени одговоран по основу кривице. Наиме, суд је утврдио да је до пада тужиље и задобијања повреде дошло крајем септембра 2014. године, у просторји у којој је у том тренутку радило 80 радника и која се није проветравала, тако да послодавац није

¹⁹⁹ Б. Лубарда, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу; више о томе видети у: З. Ивошевић, М. Ивошевић, оп.цит, стр. 391

²⁰⁰ О. Милисављевић, оп. цит, стр. 59

обезбедио адекватне услове рада, нити је организовао рад на начин који би у потпуности испуњавао законске нормативе и стандарде, а сходно одредби чл.16 ст.1 тач.2 Закона о раду која прописује да је послодавац дужан да запосленом обезбеди услове рада и организује рад ради безбедности и заштите живота и здравља на раду, у складу са законом и другим прописима.²⁰¹

- Тужени је одговоран за насталу штету како то правилно утврђује првостепени суд јер није извршио увид о здравственој способности тужиоца, такође није обезбедио надзор над спровођењем радом приликом којих је дошло до повређивања тужиоца. Овај тужени је дао налог за извођење радова а да при томе није био упознат са начином на који ће се радови изводити. У конкретном случају тужилац је обављао посао на висини а да при томе тужени није обезбедио безбедне услове рада(није био упознат са начином на који ће се обавити посао који је поверен тужиоцу, тужиоцу нису обезбеђена адекватна средства за рад), а пропустио је да изврши увид у извештај о здравственој способности тужиоца чиме је угрозио здравље и безбедност тужиоца. Дакле, штета је проистекла из небезбедних услова рада.²⁰²

За штету због повреде радника на раду, послодавац може одговарати и по основу кривице и по основу ризика. Ако је повреда настала независно од опасне ствари или опасне делатности, одговара по основу кривице, а ако је настала од опасне ствари или опасне делатности, одговара по основу ризика.²⁰³ Важно је напоменути да послодавац може истовремено одговарати и по основу кривице и по основу ризика, и да једна одговорност не искључује другу.

4.3. Одговорност по основу ризика

Одговорност по основу ризика обавезује послодавца на накнаду имовинске и неимовинске штете коју трпи запослени услед повреде на раду, без обзира на кривицу послодавца за насталу штету, не доказујући притом узрочност, која се претпоставља. Код штета које настају као последица повреде на раду, основ одговорности није кривица већ ризик пословања. Теоретичари грађанске одговорности различито објашњавају ризик, као основ одговорности. Једни (R.Savatier, R. Demogue, G.Morty, P.

²⁰¹ Апелациони суд у Нишу Гж1 1348/2018 од 08.11.2018.године

²⁰² Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1.175/12 од 08.08.2012.године

²⁰³ З.Ивошевић, М.Ивошевић, Коментар закона о раду, седмо измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2021.год. стр.353

Raynaud) се обраћају логици Јустинијановог правила *Ubi emoultum, ibi onus*, закључујући да ризик штете треба да погоди оног ко извлачи економску корист (профит) из делатности у којој је штета настала.²⁰⁴ Други сматрају да је смисао овог основа одговорности у ризику створеном самим вршењем активности у којима се угрожавају сигурност, правни ред и мир.²⁰⁵ Оваква објашњења основа одговорности су неспорна када штета настаје током обављања економске активности, односно делатности која је профитабилне природе. Проблем настаје зато што постоје активности које су непрофитабилне (делатности аматерских спортских друштава, службе спасавања и сл.) и оне су засноване на идеји створеног ризика.²⁰⁶

Сматрамо да се теорија заснована на идеји створеног ризика, у погледу штете која настаје током обављања делатности непрофитабилне природе, не може узети као релевантна, а из разлога што из саме дефиниције повреде на раду произилази да се ради о осигураним лицима, која су у радном односу са послодавцем, а то даље значи да за рад који обављају добијају одређену новчану накнаду и да из тог њиховог рада послодавац црпи одређену имовинску корист. У супротном, рад без накнаде би био поистовећен са робовским радом. Опреза ради, имајући у виду чињеницу да постоје лица која су према чл.22 Закона о здравственом осигурању корисници здравствене заштите у случају повреде на раду, иако нису у радном односу, већ обављају волонтерске послове, привремене и повремене послове преко омладинске, односно студенске задруге, који се налазе на производном раду односно пословној пракси и тако даље, ова теорија се може разматрати и испитивати њена евентуална прихватљивост. С тим што смо мишљења, да ни једна од ових активности не може бити реализована без учешћа економске активности, без обзира да ли неко лице добија накнаду за рад који обавља или не, чак и кад се ради о добротворним организацијама чији волонтери својим радом доприносе угроженим слојевима друштва, увек постоје финансијери који све то финансирају, нпр. намирнице које се набављају имају своју економску вредност, закуп локала за обављање таквих активности и слични пропратни трошкови. Са друге стране, организације које се баве волонтерским радом, неком врстом маркетинга, промовишу своје финансијере, који се тако рекламирају и продају купцима своје производе, које иначе производе запослени у фирми који су у некој врсти радног односа. Тако смо дошли до закључка да теорија о идеји створеног ризика

²⁰⁴ З. Ивошевић, оп. цит, стр. 93

²⁰⁵ Ибид. стр. 93

²⁰⁶ Ибид. стр. 93

не може бити примењена уопште, јер је свака активност заснована на некој врсти профита.

На ризику је изграђен режим објективне одговорности. Конституисање одговорности по основу ризика могуће је само онда кад је штета од повреде на послу проузрокована опасном ствари или у околностима с повећаном опасности. Одговорност за штету од опасне ствари и опасне делатности регулисана је одредбама Закона о облигационим односима чл.173-177. Штета настала у вези са опасном ствари односно опасном делатношћу сматра се да потиче од те ствари, односно делатности изузев ако се докаже да оне нису биле узрок штете.²⁰⁷

Појам опасних ствари је флексибилан јер не трпи никакве окове у смислу казуистике или математичког израза.²⁰⁸ То није *numerus clausus* већ један покретљиви оквир, једна како би Немци рекли каучук норма, која се попут неуништивног Протеја, стално мења и растеже обухватајући нове категорије ствари с обзиром на процену конкретних околности.²⁰⁹ Различите ствари могу бити оквалификоване као опасне због своје природе, својстава, када се употребљавају или положаја у којој се налазе. У току пословања, односно у процесу рада, послодавац користи средства за производњу и предмете рада од којих многе имају својство опасне ствари - под опасном ствари подразумева се свака ствар која по својој намени, особинама, положају, месту и начину употребе или на неки други начин представља опасност за раднике и околину.²¹⁰

У питању су покретне или непокретне ствари које својим положајем (кран, скела, мердевине), употребом (нпр.током преношења производа и поред употребе заштитних рукавица или употребом моторних возила послодавца за превоз робе), особинама (нпр.ренгенски апарат у здравственој установи), самим постојањем (хемијски агенци, биолошки агенци у пертохемијској или обојеној металургији) повећава опасност по околину, што налаже мере посебног надзора (нпр.посебне мере заштите на раду или редовна контрола исправности машина) и посебну пажњу при употреби (нпр.управљање бродом или авионом у путничком или теретном саобраћају).²¹¹

Једна ствар се може испољавати као опасна на више начина. Тако је аутомобил опасан док је у покрету, али и по положају ако је остављен на прометном месту.

²⁰⁷ Чл.173 Закона о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр.29/78, 39/85, 45/89- одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр.31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр.1/2003 – Уставна повеља и „Сл.гласник РС“, бр.18/2020)

²⁰⁸ З. Ивошевић, оп. цит, стр. 107

²⁰⁹ Ибид. стр. 107

²¹⁰ Б. Лубарда, оп. цит, стр. 702

²¹¹ Ибид. стр. 702

Опасну делатност треба разумети као људску активност која када се обавља на нормалан начин, а то ће речи онако како би је обављао разуман и пажљив човек, представља повећану опасност од штете за околину, тј. генерише повећани ризик штете за друге.²¹² Ако је делатност таква да је се разумљив и пажљив човек не прихвата ако за њу није посебно обучен, онда је меродавно да ли делатност представља повећану опасност од штете, када се обавља на професионалан начин, тј. онако како би је обављао пажљив и разуман стручњак. У том случају делатност је опасна ако ствара повећан ризик штете и када је обавља разуман и пажљив стручњак.²¹³ У опасне делатности треба уврстити и оне које редовно нису опасне, али то постају с обзиром на опасне околности под којим их треба обавити.²¹⁴ У пракси југословенских судова, судови су сматрали да посао конобара није сам по себи опасан, али постаје опасан када се ради под посебним околностима као што је на пример свадбено весеље. Исто тако, посао кондуктера у возу није опасна делатност, али то постаје ако се обавља под условима повећане опасности, нпр. учестали физички напади на кондуктере од стране путника.²¹⁵ У савременијој судској пракси има сличних тумачења, где је на пример Апелациони суд у Нишу стао на становиште да само по себи маршевање не представља опасну делатност, међутим, у ситуацији када се исто одвија под пуном ратном опремом, у дужини од 20км, на траси коју је одредила тужена, по неуређеном путу који је насут пре спровођења вежбе и који је био неутабан, због чега је дошло до пропадања ноге тужиоца између камења и настанка повреде, у конкретној ситуацији такво маршевање представља опасну делатност код које је повећан ризик за настанак штете, за коју одговорност сноси тужена, по правилима о објективној одговорности.²¹⁶ Такође, сличних схватања је и Апелациони суд у Београду, који је у својој пресуди истакао да постоји материјална одговорност тужене стране применом правила из чл.173.ЗОО. Наиме, Послови доставе носе повећан ризик од опасности изазване нападом трећих лица што ову делатност чини изузетно опасном. На тај начин је створена претпоставка узрочности коју тужена страна у поступку доношења ожалбене пресуде није оборила,

²¹² М.Караникић Мирић, Објективна одговорност за штету, друго издање, Службени гласник, Београд, 2019.год.стр.89

²¹³ Ибид.стр.89

²¹⁴ Ибид.стр.89

²¹⁵ М.Караникић Мирић, Објективна одговорност за штету: више о томе: Одлука Врховног суда Босне и Херцеговине Гж.1342/1972 од 12.новембра 1972.године(кондуктер) и Одлука Врховног суда Србије Гж.1371/1975 од 15.октобра 1975.године. Обе одлуке наведене према: Коментар Закона о облигационим односима (ур.Врлета Круљ, Борислав Благојевић), 641.

²¹⁶ Пресуда Апелационог суда у Нишу 40 Гж1 649/2019 од 12.04.2019.године

па је дужна да штету надокнади, јер постоји основ њене грађанско-правне одговорности.²¹⁷

Када процењује да ли нека ствар или делатност ствара повећану опасност од штете, суд треба да се упита да ли је тако при нормалној употреби, односно обављању.²¹⁸ Под нормалним, мисли се на употребу ствари или обављање делатности на начин који би се могао основано очекивати од разумног и пажљивог човека, а у професионалном контексту на начин који би се основано могао очекивати од разумног и пажљивог професионалца, дакле, човека високог степена стручности.²¹⁹ Ако ствар или делатност није опасна при нормалној употреби, а употребљена је (укључујући и остављање у одређеном положају) односно обављена на начин који се квалификује као погрешан или скривљен, суд треба да примени **правила о одговорности по основу кривице**.²²⁰ На тај начин ће се избећи непотребно субјективизовање објективне одговорности, а управо до тога долази када се ризик посматра као функција кривице, тј. када се као мерило опасности ствари или делатности узме ризик који оне стварају приликом погрешне или кривљене употребе ствари односно обављања делатности.²²¹

За штету од опасне ствари одговара њен ималац, а за штету од опасне делатности одговара лице које се њом бави.²²² Одговорност по основу ризика се везивала не само за опасну ствар већ и за опасну делатност. О томе сведоче одлуке Врховног суда Југославије Гж- 11/47 од 27. XI 1947. године и Гж – 25/48. од 31. V 1948. године; „Објективна одговорност не постоји само кад је узрок штете опасна ствар, већ и онда када је узрок штете опасна делатност. Начелно мишљење проширене опште седнице Врховног суда Југославије из 1971. године, не говори о опасној делатности већ о околностима са повећаном опасношћу.²²³

Појам опасне ствари је шири од појма опасне делатности, односно околности, али га, ипак, не обухвата. Околност с повећаном опасношћу може настати и независно од опасних ствари. Тако је, на пример, кретање,гибање или комешање масе људи опасно само по себи, па штета која настане у таквим приликама нема порекло у опасној ствари, већ у опасној околности. На такав случај односи се и пресуда Врховног суда

²¹⁷ Пресуда Апелационог суда у Београду Гж1 78/2015 од 21.01.2015.године

²¹⁸ М.Караникић Мирић, Објективна одговорност за штету, друго издање, Службени гласник, Београд, 2019.год.стр.94

²¹⁹ Ибид.стр.94

²²⁰ Ибид.стр 94

²²¹ Ибид.стр.94

²²² Члан 174 Закона о облигационим односима

²²³ З. Ивошевић, оп. цит, стр. 114

Југославије Рев.-1619/63. од 12.XI 1963. год. којом је филмско предузеће обавезано на накнаду штете лицу које је као статиста учествовао у снимању масовне сцене при чему је услед кретања масе оборено, згажено и повређено.²²⁴

Када су у питању повреде на раду, у Пресуди Врховног суда Југославије Рев.-212/70 од 28.XII 1971. године, констатовано је да неоправдано тужена страна истиче да нема места њеној одговорности за насталу штету на темељу објективне одговорности, јер се падобран не може сматрати опасном ствари. Међутим, падобран сам по себи није ни опасна ни неопасна ствар. Међутим, употреба падобрана при испакању из неке летелице и падање кроз простор помоћу падобрана увек је праћено низом околности које се по својој природи морају узети као опасне за скакача (падобранца) будући да у многим моментима падобранске акције падобранац стоји пред опасношћу да изгуби живот или да буде телесно односно здравствено повређен.²²⁵ У новијој судској пракси, када су у питању повреде на раду које су задесиле припаднике Војске Србије приликом употребе падобрана, издвајамо пресуду Основног суда у Нишу где је суд стао на становиште да је тужена Војска Србије одговорна као имаоца опасне ствари за накнаду штете проузроковане употребом падобрана и одговорна је као организатор опасне делатности. Посао који је тужилац обављао у моменту када се догодила повреда на раду представља опасну делатност. Тужена као организатор војне службе дужна је да обезбеди све мере и безбедне услове за обављање обавезне и планиране активности, те да као организатор војне службе сноси ризик који у вези с вршењем те делатности може да настане. У случају повреде запосленог у вршењу такве делатности, одговорност сноси њен организатор.²²⁶ Анализирајући овакво образложење пресуде Основног суда у Нишу, увиђамо да суд одговорност заснива и на употреби опасне ствари и на обављању опасне делатности, односно падобран дефинише као опасну ствар, а Војску Србије као имаоца те ствари. Постоје радна места на којима се одређени послови по природи ствари обављају у околностима с повећаном опасношћу. О њима говори одлука Врховног суда Војводине Гж- 678/72 од 02.XI 1972. године; радом и околностима са повећаном опасношћу које у контакту са странком представља основ одговорности радне организације за накнаду штете због повреде радника на раду и кад за проузроковање повреде нема њене кривице ни кривице лица за које она одговара сматра се онај рад који по природи послова представља повећану опасност,

²²⁴ Ибид. стр. 114

²²⁵ Ибид. стр. 116

²²⁶ Пресуда Основног суда у Нишу 6П1 бр.4259/17 од 11.06.2019.године

као што је: рад полицајца приликом вршења службене дужности, извршног органа приликом спровођења извршења, особља душевне болнице и слично.²²⁷ Као пример заснивања одговорности приликом обављања послова који представљају повећану опасност издајемо пресуду Апелационог суда у Нишу где је суд стао на становиште да у условима непосредне ратне опасности и проглашењем ратног стања, вршење полицијске и војне службе, одвија се под посебним околностима изузетно опасним по живот и здравље свих грађана, а нарочито припадника оружаних снага, услед чега држава као организатор одбрамбених активности, одговорна је за штете које су тим поводом настале по принципу објективне одговорности за опасну делатност. Околности које истиче тужена, а које се односе на то да је природа полицијског позива таква да послују под отежаним условима рада, те да су запослени с тим упознати приликом заснивања радног односа да је то ризик њиховог посла по ком уживају законске бенефиције, не могу бити основани, јер се извршавање радних обавеза и дужности које проистичу из закона, а које су у вези са остваривањем права на рад и по основу рада, не могу тумачити као пристанак на ризик по живот и здравље запосленог.²²⁸ У конкретном случају до повреде тужиоца је дошло тако што је тужилац полагао колеги, медицинском техничару који је спроводио поступак фиксације пацијента, која се вршила облачењем кошуље, те је пацијент у једном тренутку када се тужилац нашао иза њега, тужиоца ударио главом у пределу носа, те је закључак суда да постоји објективна одговорност туженог по принципу објективне одговорности, као организатора опасне делатности. Закључак суда је да се рад тужиоца у туженој сматра опасном делатношћу, имајући у виду околност да се ради о специјалној болници за психијатријске болести, као и то да је тужилац рад обављао на радном месту са повећаним ризиком.²²⁹ Из ових неколико примера произилази да опасне околности могу настати самостално или упоредо с коришћењем одређених ствари.

²²⁷ Ибид. стр. 117

²²⁸ Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1.бр.2567/13 од 04.10.2013.године

²²⁹ Пресуда Основног суд у Нишу 4П1.бр.2560/18 од 04.10.2019.године

V ПОДЕЛА И ОГРАНИЧЕЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

5.1. Подела одговорности између штетника и оштећеног

Радник је приликом обављања радних дужности и самим учествовањем у радном процесу, изложен сталном изворима опасности, те с тога мора да води рачуна о својој безбедности, али и безбедности осталих запослених, да користи заштитну опрему, али и да одбије да ради уколико постоји озбиљна опасност по његов живот и здравље.²³⁰

Дешава се да дође до повреде запосленог услед његове непажње, мањка концентрације, умора и сл. Од радника се не тражи да на послу буде опседнут нарочитом, посебном пажњом. Одсуство такве пажње код иначе нормално пажљивог радника је управо онај облик непажње радника који је захваћен ризиком пословања, као основом одговорности послодавца.²³¹ Пажња највећег степена захтева се код обављања нарочито опасних послова (рад са експлозивом, јонизујућим материјалом, електрицитетом, итд.) које могу вршити посебно обучени и за то стручни радници, где се при обављању таквих послова, одсуство нарочите пажње приписује кривици раднику.²³² Радник мора да ради са одговарајућом пажњом не само кад остварује контакт са опасним стварима или околностима с повећаном опасношћу, него и кад врши рад у условима који, у случају повреде ангажују кривицу као основ одговорности организације односно послодавца. Одсуство потребне пажње чини и радника кривим за штету коју претпи на раду, те његова кривица ослобађа послодавца одговорности за насталу штету у потпуности или делимично. Подељена одговорност је израз заједничких обавеза организације односно послодавца и запосленог, у погледу потребе да се осигурају и очувају безбедни услови рада. Сигурност на раду захтева не само обавезу послодавца да обезбеди одговарајуће мере заштите, већ и обавезу радника да се придржава ових мера и да при раду испољава пуну пажњу.²³³ О овом питању говори пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Гж-1492/69 од 12.XI 1970.године :

„ Прописи о заштити на раду.. одређују не само дужност радних организација да обезбеђују заштиту на раду, него и дужност лица на раду да своје послове обављају са

²³⁰ Чл.34 Закона о безбедности и здрављу на раду – Када му прети непосредна опасност по живот или здравље, запослени има право да предузме одговарајуће мере, у складу са својим знањем и техничким средствима која му стоје на располагању и да престане да раду, напусти радно место, радни процес, односно радну околину. У случају из става 1. овог члана, запослени који престане да ради, напусти радно место, радни процес, односно радну околину није одговоран за штету коју проузрокује послодавцу.

²³¹ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, Правно економски центар Београд,1976.,стр.159

²³² Ибид.стр.159

²³³ Ибид.стр.159

пуном пажњом да би допринели обезбеђењу свог живота и здравља, као и живота и здравља осталих радника. Заштита на раду не би се могла остварити без узајамних дужности радне организације и сваког појединог радника у предузимању прописаних односно одговарајућих мера заштите на раду. Радна организација не би могла обезбедити заштиту на раду, ако се запослена лица не би придржавала прописаних мера заштите на раду.“²³⁴

- Ако одговорна лица привредне организације имају знања о томе да радници при раду противно прописима Правилника и наређења не употребљавају заштитна средства и прописане ХТЗ мере па и поред тог сазнања не предузимају никакве мере да се такво поступање радника спречи, онда би у случају повреде радника и наступања штете и привредна организација одговарала за накнаду исте по начелу подељене одговорности. (Одлука Врховног суда Србије- Одељење у Новом Саду Гж-61/65)²³⁵
- Ако радник, који у несрећи на послу претрпи повреду због пропуста заштитних мера, не предузме одмах лечење а такав пропуст утиче на ток болести и настанак штетних последица, онда та околност може имати утицаја на обим одговорности радне организације. У таквом случају имало би места примени правног правила грађанског права о подељеној одговорности, уколико је повређени био свестан или могао бити свестан опасности од повреде. (Одлука Врховног суда Србије Гж-4648/72 од 27. XI 1972.године)²³⁶

За разлику од потпуног искључења одговорности, када кривица радника у целини прекида узрочну везу између поступака организације, односно послодавца и штете од повреде на послу, код поделе одговорности, кривица радника изазива само делимичан прекид каузалног односа. Оштећени радник према послодавцу има право на накнаду оног дела штете за коју послодавац одговара по основу кривице или по основу ризика. За онај део штете који је радник проузроковао својом кривицом не одговара послодавац већ тај део штете сноси запослени. Однос сразмере удела оштећеног и послодавца у настанку штете, утврђује се у сваком конкретном случају. Проблем код одређивања сразмере у учешћу настале штете огледа се и у математичком приказу, где се поставља питање како допринос оштећеног насталој штети процентуално изразити, како суд установи да је учешће запосленог у насталој штети 10,20,30,50,70%?

²³⁴ Ибид.стр.159

²³⁵ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, више о томе: ZSOGP, odl.347

²³⁶ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, више о томе: Bilten VSS, br.1/76, str.22-23

У пракси југословенских судова тај проблем се састојао у томе да је сваки допринос запосленог насталој штети рачунат као половину учешћа у штети, иако је то учешће било незнатно, па је послодавац био дужан да надокнади само половину настале штете, док је другу половину штете сносио запослени. Зато је решење овог проблема нађено у институту слободне судијске оцене. Наш правни поредак је прихватио решење да у ситуацији када није могуће одредити сразмеру прецизно, да се сразмера утврђује слободном судијском оценом према околностима конкретног случаја. О томе говоре пресуде југословенских судова али и пресуде у новијој судској пракси.

- Није довољно да се припише у кривицу радника због повреде на раду то што је радник, иако овлашћен интерним актом радне организације да одбије да ради ако му радна организација није обезбедила потребна заштитна средства... вршио рад и задобио повреде. Општим прописима о заштити на раду, радна организација је дужна да раднику обезбеди ова средства, па пропуштањем да испуни ову обавезу радна организација је крива за штету, ако не у целини онда већим делом, јер је радник радећи на радном месту на коме иначе ретко долази до повреде могао да претпостави да до повреде неће доћи те се због тога није користио својим правом да одбије да ради.. (Одлука Врховног суда Косова Гж-237/71 од 11. XI 1971.)²³⁷
- Не може се прихватити становиште другостепеног суда да у случају кад организација удруженог рада одговара за проузроковану штету без кривице, радник ни једним делом не сноси штету ако ју је проузроковао малом непажњом. У принципу, радник је обавезан да радну делатност обавља савесно и са потребном пажњом, придржавајући се прописа и правила о хигијенско-техничким заштитиним мерама на раду и употребљавајући одговарајућа заштитна средства. Кад радник на послу својом кривицом сам себи проузрокује штету, онда он сноси штету у делу који је својом кривицом проузроковао, па и у случају кад је проузроковао обичном непажњом. То вреди и у случају кад организација удруженог рада иначе за штету проузроковану на раду одговара раднику на темељу објективне одговорности. Међутим, и кад је радник проузроковао односно допринео настанку штете својом обичном непажњом, суд може ценећи околности у којима је штета настала као и друге релевантне

²³⁷ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, више о томе: ZSP br.7/8&72, odl.721

околности одлучити да организација надокнади раднику један део штете или штету у целини. (Пресуда Врховног суда Југославије Рев – 276/70 од 28. XII 1971.године)²³⁸

- Тужилца је знала о каквим степеницама је реч јер је истим силазила и раније и познато јој је да су заобљене и искрзане, те је свакако требало да обрати пажњу како истим силази, посебно на задњем степенику јер и сама каже да је у ствари изгубила равнотежу. То даље значи да има услова за примену одредбе чл.192 ЗОО тј.има услова за подељену одговорност, јер је тужилца радила на уобичајен начин, али и сама није водила довољно рачуна и није уложила потребну пажњу, па је на тај начин довела у опасност свој живот и здравље. Тужилца је морала да води рачуна да пажљиво силази, посебно што зна о каквим је степеницама реч... Обзиром да по мишљењу суда у конкретном случају постоји подељена одговорност за насталу штету што би у процентима било 30% одговорности за туженог према 70% за тужиоца. Тужени није за обављање послова тужилце предузео потребне мере да запосленом обезбеди место рада на коме не прети опасност тј.за здрав и сигуран рад, ге се не може ослободити одговорности.²³⁹
- Тужилац се кретао путем који он добро познаје, јер је то део који он контролише, а како је било јутарње време и како се ради о професионалном младом војном лицу, суд је мишљења да је тужилац морао да има добар преглед пута и морао је да обрати пажњу на камен на путу. При томе, ако се узме да се тужилац кретао при влажној стази, то значи да је критичном приликом морао да се креће обазривије, са већим степеном пажње него што би то чинио у нормалним околностима, када су услови на стази били идеални. Дакле, суд је оценио да је оваквим својим поступком, где тужилац не поступа са потребном пажњом, и када не обраћа пажњу у редовној контроли и обиласку терена, управо допринео да због недовољне пажње лоше стане на камен на путу и том приликом се повреди. Не може се говорити о његовој искључивој кривици, јер је неспорно да је камен био ту, дакле у делокругу места рада тужиоца, а ово даље значи да тужена као послодавац није предузела све мере како би искључила могућност да се њени запослени повреде.²⁴⁰

²³⁸ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, више о томе: ZSO, knj.XVI, sv.IV, odl.471

²³⁹ Пресуда Основног суда у Нишу 5П1 бр.1292/17 од 26.04.2018.године

²⁴⁰ Пресуда Основног суда у Нишу 13П1 бр.243/19 од 11.06.2019.године

- Тужилац је конкретном приликом закорачио десном ногом на контејнер који је био удаљен од рампе најмање пола метара, а што се може закључити из фотографије која је достављена у списима предмета. Код таквог искорака лице просечне способности и интелигенције је могло схватити да постоји опасност да падне и повреди се. Допринос тужиоца настанку штете је по слободном судијском уверењу најмање 50% јер се конкретном приликом понашао и кретао противно упозорењу које је било истакнуто на вратима магацина.²⁴¹
- Одговорност тужиоца огледа се у томе што је приликом извршавања свог радног задатка, тужилаца требало да буде обазрива, посебно имајући у виду да је и сам тужилац у свом исказу навео да је видео да месорезница на којој је радила колегица нема заштитни део, али да се у тренутку када јој је додала сухомеснати производ тога није сетила. Такође, имајући у виду чињеницу да је период у коме се десио критични догађај био у време божичних празника, те је била гужва у објекту туженог, да је радило више запослених, тужилаца је морала бити пажљивија и да тек онда када процени да је безбедно да да сухомеснати производ другој радници, то и учини, водећи рачуна да не дође до повреде. Суд је оценио да постоји подељена одговорност тужиоца у сразмери од 30%, јер је тужилаца у мањем делу сама допринела да дође до повређивања.²⁴²
- Неосновано се жалбама тужених наводи да је много већи допринос тужиоца настанку штете. Наиме, првостепени суд је утврдио да постоји допринос тужиоца настанку ове штете у износу од 10%, а ово из разлога јер се радило о пропусту тужиоца приликом одабирања поступка рада код којег је непосредна опасност од повређивања чита, као и што није одбио да ради када му нису обезбеђени потребни услови за рад. Овај суд налази да је равилан закључак опрвостепеног суда да је претежни део одговорности на страни тужених, односно да је сразмера одговорности 90% на страни тужених, а 10% на страни тужиоца. Што произилази из свих околности случаја, те су другачији жалбени наводи неприхватљиви.²⁴³

²⁴¹ Пресуда Основног суда у Врању ПП.бр.282/18 од 28.01.2020.године

²⁴² Пресуда Основног суд у Нишу 2П1 бр. 1687/19 од 08.11.2019.године

²⁴³ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1. 175/12 од 08.08.2012.године

5.2. Подела одговорности између више штетника

Солидарна одговорност више штетника (послодавца и других субјеката који учествују у реализацији одређених послова, при чему за сваког постоји основ и испуњени услови одговорности) за повреду на раду коју запослени претпи може се јавити у три групе случајева: а) одговорност субјеката који се налазе у односу наручиоца и извођача радова, б) одговорност субјеката који организују и изводе радове, в) одговорност субјеката који организују или изводе радове и трећих лица.²⁴⁴

Будући да сваки штетник одговара за цео износ штете, односно накнаде штете, повређени запослени је у повољнијем правном положају јер може право на накнаду штете остварити према сваком од субјеката (свом послодавцу, али и другом субјекту – наручиоцу или извођачу радова, трећем лицу) с тим да штетник који исплати запосленом накнаду штете има право да се регресира од других штетника, сразмерно њиховом уделу у штети. Удео сваког штетника суд одређује с обзиром на степен његове кривице и тежину последица понашања, а ако није могуће утврдити уделе, на сваког штетника пада једнак део, осим ако начело правичности у конкретном случају не налаже да суд другачије одлучи.²⁴⁵ У случају штете која наступи на раду у оквиру ланца подударана, као европски приступ све више се потврђује концепт солидарне одговорности.²⁴⁶ ЕУ озбиљно разматра усвајање директиве (томе се противе удружења послодаваца) која би учинила одговорним главног уговорника и сваког непосредног подуговорника за дуговане исплате радницима, односно солидарну одговорност за штети коју запослени претпе, тако да запослени може захтевати накнаду штете и од главног уговорника уколико подуговорник не исплати зараду и не уплати доприносе за социјално осигурање.²⁴⁷

Многобројни случајеви одговорности више штетника за повреду на раду могу се с обзиром на карактер обавеза према потреби стварања безбедних услова рада, сврстати у три основне групе. Прва се односи на одговорност субјекта који се налазе у односу инвеститора и извођача радова, друга на одговорност субјеката који организују

²⁴⁴ Б. Лубарда, Увод у радно право са елементима социјалног рада, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2016., стр.970

²⁴⁵ Ибид. стр. 970

²⁴⁶ Б. Лубарда, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, више о томе: Blacks Law Dictionary 933 (8th ed.2004.)

²⁴⁷ Б. Лубарда, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, више о томе: M.R.Amon, Liability Regulation in European Subcontracting : Will Joint Liability be the 21st Century European Approach., op.cit.,стр.269

односно изводе радове и трећа на одговорност субјекта инвеститора и извођача радова, рађа пасивну заједничку облигацију односно изводе радове трећих лица.²⁴⁸

Повреда изазвана поступцима, односно пропустима због којих је свако посебно одговоран за део штете коју је проузроковао. Ако се ти посебни удели у штети не могу одредити, њихова одговорност је солидарна, а онај који је штету надокнадио има право регреса према осталима. Овакав став произилази из правног правила садржаног у § 1302. аустријског Грађанског законика. О одговорности инвеститора и извођача радова говори одлука Врховног суда Хрватске Гж–2607/68. од 11. XII 1968. У образложењу се наводи да одштетна одговорност инвеститора односно извођача радова не може генерално поставити. Њихова одговорност зависи о конкретним радњама и пропустима сваког од њих односно обају заједно. Извођач радова није дужан да се придржава инвестиционо - техничке документације, него треба да на њене евентуалне недостатке првобитно упозори инвеститора.²⁴⁹ Кад је реч о хигијенско – техничким мерама заштите радника о њима се старају искључиво извођачи радова па тада и не може доћи до поделе одговорности између њих и инвеститора. О томе се у одлуци Врховног суда Србије Гж – 4189/65 каже: „ По важећим правним правилима имовинског права инвеститор који повери извођење радова стручном лицу - у конкретном случају регистрованом грађевинском предузећу, није обавезан да се стара о хигијенско – техничким – заштитиним мерама у односу на поверене радове, већ је за то обавезан само извођач.“²⁵⁰

Кад узроци повређивања ангажују основе одговорности различитих субјеката који заједно организују, односно изводе радове штета се, према судској пракси, најчешће одклања применом правила о пасивној солидарности. У одлуци Врховног суда Југославије Рев – 256/67. од 2. II 1968. године, на пример, стоји: „Ако је једно предузеће користило за своје потребе неисправно средство за рад и није предузело потребне мере за заштиту својих радника, а друго му је предузеће то средство као своје уступило на коришћење па је употребом тога средства причињена штета раднику запосленом код првог предузећа – за накнаду те штете одговарају солидарно оба предузећа.“²⁵¹

²⁴⁸ З. Ивошевић, Накнада штете због повреда радника на послу, Правно економски центар, Београд, 1976., стр. 168

²⁴⁹ Ибид. стр. 168 - 169

²⁵⁰ Ибид. стр. 170

²⁵¹ Ибид. стр. 170

VI ИСКЉУЧЕЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

6.1. Искључење одговорности по основу кривице запосленог

Искључење или ослобођење од одговорности предвиђено је Законом о облигационим односима чланом 177.

- 1) Ималац се ослобађа одговорности ако докаже да штета потиче од неког узрока који се налазио ван ствари, а чије се дејство није могло предвидети, ни избећи ни отклонити.
- 2) Ималац ствари ослобађа се одговорности и ако докаже да је штета настала искључиво радњом оштећеника или трећег лица, коју он није могао предвидети и чије дејство није могло избећи или отклонити.
- 3) Ималац се ослобађа од одговорности делимично, ако је оштећеник делимично допринео настанку штете.
- 4) Ако је настанку штете делимично допринело треће лице, оно одговара оштећенику солидарно са имаоцем ствари, а дужно је сносити накнаду сразмерно тежини своје кривице.
- 5) Лице којим се ималац послужио при употреби ствари не сматра се трећим лицем.

„Послодавац се може ослободити у потпуности или делимично одговорности за штету, ако објективни услови рада нису утицали на настанак штете, односно ако је до штете дошло услед поступка запосленог који се нису могли предвидети и чије се последице нису могле избећи или отклонити“.²⁵²

Одговорност за штету се не може приписати ризику пословања ако повреда на послу настане искључивом кривицом оштећеног радника, јер тада он сам прекида узрочну везу између поступака организације односно послодавца и штетних последица. Овај разлог за искључење објективне одговорности изведен је из класичног правила да штета терети онога ко је крив за њено наступање.²⁵³ Радник је у току рада изложен многобројним изворима опасностима и његови поступци углавном зависе од услова радног процеса. Пошто се понашање радника које непосредно претходи повреди на послу, остварује у условима радне средине, кривица радника за штетне последице не може се утврђивати независно од тих услова. Из тог разлога до потпуног

²⁵² Пресуда Основног суда у Нишу 8П1.бр.2939/2019 од 02.11.2020.године

²⁵³ З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, прво издање, Правно економски центар, Београд, 1976.година, стр.143

искључења одговорности организације, односно послодавца може доћи само кад је радник искључиво крив за насталу штету, тј. када објективни услови рада нису директно утицали на скривљено понашање радника.²⁵⁴ У супротном долази до поделе одговорности.²⁵⁵

Навешћемо неколико примера искључиве кривице запосленог у судској пракси:

- Када квалификованог радника одговорно лице радне организације упозорава да приликом рада користи наочаре као заштитно средство, које је ради тога и добио, па их овај и поред тога не користи, и на послу због тога добије повреду ока услед које претрпи штету, онда је искључиво крив за насталу штету и нема право на накнаду штете од радне организације. (Одлука Врховног суда Србије Гж- 3148/67) ²⁵⁶
- С крајњом непажњом поступао је и радник који је из доњег низа врећа, извукао врећу па тиме проузроковао да вреће из горњег низа падну на њега и повреде га. (Решење Врховног суда Хрватске Гж- 246/ 69 од 21. IV 1969.године) ²⁵⁷
- Радник је поступао с крајњом непажњом кад је пристао да изврши поправку електричном ручном бушилицом, иако је знао да се stroj налази под високим електричним напонем а он нема ни потребног знања ни адекватних средстава за тај поправак. (Пресуда Врховног суда Хрватске Гж-3358/68 од 27.III 1969.године)
- Према оцени Врховног касационог суда, правилно је другостепени суд применио материјално право, када је одбио тужбени захтев тужиље, налажећи да не постоји одговорност туженог на насталу штету. Штета коју је тужила претрпела, када је при доласку на посао за рад у првој смени, користећи се организованим аутобуским превозом за запослене приликом изласка из аутобуса, незгодно стала и уганула ногу, представља последицу искључиво њеног неодговарајућег држања и неодговарајућег нагаза при изласку из аутобуса, који се може приписати њеној непажњи, а не утицају других чинилаца. Таква штета није у узрочној вези са процесом рада код послодавца, јер није резултат пропуста у обезбеђивању уобичајних услова рада, као ни услова за безбедан превоз запослених до места рада. Штета је настала искључиво радњом оштећене коју послодавац није могао предвидети чије

²⁵⁴ Ибид.стр.143

²⁵⁵ Ибид.стр.143

²⁵⁶ Ибид.стр.150

²⁵⁷ Ибид. стр.150

последнице није могао избећи или отклонити. На страни туженог нема ни објективне одговорности за штету у смислу чл.174.ЗОО, нити субјективне одговорности по основу кривице у смислу чл.154.ЗОО. (Пресуда Врховног касационог суда Србије Рев2 бр.2824/2018 од 12.12.2018.године)

- У конкретном случају, не постоји узрочна веза између штете и рада, јер штета није повезана са недозвољеним поступком послодавца, нити са опасном ствари или опасном делатности. До повређивања тужиље је дошло приликом кувања кафе на импровизованом средству (шпиритусу) и свесном озлагању опасности од избијања пламена који је узроковао штету. Имајући у виду да кување кафе није било у опису послова, које је као запослена имала обавезу да обавља, да тужилца није указала претпостављеном нити одбила да наведени посао изврши, нема узрочне везе између поступка претпостављеног, на једној страни и штетне последице, на другој страни, па самим тим ни одговорности туженог по основу кривице. С обзиром да повреда тужиље није настала од опасне ствари чији је ималац тужени, нити се може говорити о адекватној узрочности између делатности предузећа и настале штете, те тужени није у обавези да штету надокнади. (Пресуда Врховног касационог суда Србије Рев2 бр. 1278/06 од 24.10.2006.године)

7.2. Искључење одговорности по основу кривице трећег лица

Искључива кривица трећег лица као и искључива кривица оштећеног радника у потпуности прекида узрочну везу између настале штете и поступака организације односно послодавца, као и то да је такву штету дужно да надокнади треће лице.²⁵⁸ То је речено у пресуди Врховног суда Македоније Гж 419/69 од 17.01.1969.године: „ Радна организација није одговорна за штету коју је тужилац претрпео за време обављања службе чувара пашњака услед противправног деловања трећег лица. Једино одговорно лице за насталу штету је штетник, независно од тога што је оштећени био повређен за време вршења своје радне дужности. Радна организација би била одговорна уколико би за насталу штету била крива.“²⁵⁹ О искључивој одговорности трећег лица би се пре могло говорити са становишта основа одговорности него са становишта разлога за

²⁵⁸ Ибид.стр. 151

²⁵⁹ З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, више о томе: Билтен ВСМ, бр.30, одл.28

њено искључење. Отуда у великом броју земаља ни грађански законици ни посебни закони о накнади штете не предвиђају кривицу трећег лица као разлог за искључење одговорности организације односно послодавца.²⁶⁰ Радници запослени код истог субјекта су трећа лица само онда кад штетни догађај изазову независно од рада. На пример због личне освете, мржње, љубоморе или неког другог разлога који није у вези са радом. Кад такав догађај наступи трећа лица нису само они радници који су повреду нанели већ и они који су евентуално преузели обавезу да од таквих повреда радника обезбеде.²⁶¹ О томе говори одлука Врховног суда Србије- Одељење у Новом Саду Гж-986/64: „ Ако руководилац предузећа преузме обавезу да ће обезбедити да се не изврши напад на телесни интегритет радника док се налази на радном месту, па до таквог напада и погибије радника ипак дође, тада за штету не може да одговара предузеће, већ постоји лична одговорност.“²⁶²

Искључење одговорности организације односно послодавца, због кривице трећег лица не лишава радника могућности остваривања права на накнаду штете по правилима грађанске одговорности, пошто оствари права по основу социјалног или другог осигурања, разлику до пуне накнаде штете може захтевати од трећег лица.²⁶³

7.3. Искључење одговорности по основу више силе

Под вишом силом у општој теорији грађанског права подразумевају се природни догађаји или људске радње које долазе од споља и независно од воље субјектата утичу на настанак, промену или престанак неког правног односа без могућности да се њихова дејства предвиде, спрече или избегну.²⁶⁴ Оно захвата само дејства природних догађаја као што су: земљотрес, олујни ветар, лавина, ерупција вулкана, клизање терена, одрон камена, лавина итд. Људске радње су ван тог узег појма више силе, јер нико не може угрозити живот и здравље радника а да за то не буде одговоран.²⁶⁵

Узроци ових догађаја морају бити искључиво спољњег порекла, ван било какве контроле субјектата који организују процес рада и који управљају тим процесом, односно ван сфере ризика пословања. Субјекти овог ризика, не могу се ослободити

²⁶⁰ Ибид.стр.152

²⁶¹ Ибид.стр.152

²⁶² З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, више о томе: ЗСОГП, одл.340

²⁶³ Ибид.стр. 153

²⁶⁴ Ибид.стр.153

²⁶⁵ Ибид.стр.153

одговорности ако су својом делатношћу на било који начин изазвали или омогућили дејство природног догађаја. Тако одрон камена или клизање терена неће имати значај више силе ако њихов узрок лежи у грађевинским радовима или каквој другој делатности организације, односно послодавца.²⁶⁶ Ни електрицитет изазван атмосферским пражњењем нема својство више силе ако је његово штетно дејство омогућено неисправним инсталацијама. На то указује одлука Врховног суда Србије Гж-5213/71 од 10.01.1972.године: „ Када предузеће које је овлашћено да изводи електричне инсталације није прописно изградило нисконапонску мрежу тј.није уградило уземљење – катодне одводнике који би вишак електрицитета услед атмосферског пражњења провели у земљу, па услед тога дође да електрицитет изазван ударом грома у нисконапонској мрежи, уместо да оде у земљу електричним водом оде у кућу и тамо услед јонизације ваздуха проузрокује смрт, онда је за такву штету због ове смрти одговорно предузеће које је изградило ову инсталацију.“²⁶⁷

Догађај којем се жели приписати атрибут више силе мора да буде непредвидљив, мора спадати у ред оних природних феномена који се не дешавају редовно, већ изузетно и неочекивано, тако да се ни од најпажљивијег организатора радног процеса не може очекивати предузимање мере заштите.²⁶⁸

Природни догађај мора бити такве снаге да организација, односно послодавац не могу спречити његово дејство мерама и средствима заштите радника. У супротном, моћ ових субјеката је већа од снаге природног догађаја, па се о вишој сили не може говорити, без обзира да ли су мере и средства заштите примењени, односно природни догађај представља вишу силу само ако је неотклоњив. Неотклоњивост се процењује према стању које мора да постоји да би се осигурали безбедни услови рада.²⁶⁹

Непредвидљив и неотклоњив природни догађај је виша сила ако се није могао ни предвидети ни избећи. Овај услов је веома важан, јер се у пракси многе природне појаве не узимају као виша сила, зато што су се могле избећи, о чему говори пресуда Врховног суда Хрватске Гж- 581/ 69 од 05.08.1969.године: „ Није спорно да је тужилац радио као физички радник на градилишту аеродрома које је по природи ствари било пространо. Утврђено је да је на градилишту било много машина (компресори, трактори, ваљци и мешалице) које повећавају опасност од ударад грома. Како се градилиште на тако великом пространству не може осигурати од удара грома

²⁶⁶ Ибид.стр.154

²⁶⁷ З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, више о томе : ЗСП бр. 5-6/72. одл.600

²⁶⁸ Ибид.стр.154

²⁶⁹ Ибид.стр.155

постављањем громобрана који се услед минирања не би ни одржали, а из списка произилази да се због минирања нису могла у близини направити ни склоништа, то се једина заштита радника против временских непогода, а према томе и против удара грома могла састојати у праводобном прекиду извођења радова, како би радници имали довољно времена да се склоне у бараке које су због наведених околности подигнуте на већој удаљености. Правилно је утврђено да је како критичног дана тако и неколико претходних дана на подручју где је дошло до штетног догађаја владало невреме са кишним пљусковима и грмљавинама, те ударањем грома у околини. Услед немогућности заштите на други начин тужена је у таквој ситуацији била дужна правовремено одредити прекид рада без обзира на евентуалне друге последице. То она није учинила. Како је тужена пропустила да предузме мере заштите ради отклањања последице од елементарних непогода, па тако и од удара грома, а који пропуст је у узрочној вези са штетним догађајем у којем је тужитељ био ударен од грома и био повређен, то се тужена не може успешно позивати на деловање више силе.²⁷⁰

Када је повреда на послу последица више силе, радник се може обештетити само у мери коју омогућавају прописи социјалног осигурања. Радник не може да оствари разлику до пуног износа штете, јер ни један субјект који би иначе могао бити одговоран, није укључен у каузални однос из ког је повреда настала.²⁷¹

На основу свега изнетог, долазимо до закључка да је овај основ искључења одговорности послодавца веома редак у пракси, због свих услова које појам више силе мора да испуни, што је у пракси веома тешко, те се повреде које настају у тим случајевима приписују најчешће, објективној одговорности послодавца. Нисмо успели да пронађемо пресуде у којима је суд нашао да постоји испуњење услова за искључење одговорности по основу више силе. Напред наведени примери из судске праксе односе се на случајеве где је суд стано на становиште да нема искључења одговорности послодавца по основу више силе, јер нису испуњени сви услови за њено постојање.

²⁷⁰ З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, више о томе : ZSO,knj.XIV, sv.IV, odl.447

²⁷¹ Ибид.стр.157

ВИ СУДСКА ПРАКСА О ПОВРЕДИ НА РАДУ

7.1. Преглед специфичних образложења пресуда

У овом одељку приказујемо одлуке судова Републике Србије, које се својом садржином и специфичностима у погледу повреде на раду и накнаде штете због повреде на раду истичу:

Из образложења:

„У конкретном случају тужилац је испуњавајући радне задатке носио бетонско постоље тежине око 50 кг, по изузетно лошим временским условима и у погнутом положају, с обзиром на тежину предметног постоља, без заштитних средстава на глави и са навученом капуљачом, те у том положају није могао да примети металну шипку, која се налазила на конструкцији тенде. Дакле, обављајући опасну делатност и носећи ствар која се може сматрати опасном ствари због свог облика, тежине, и материјала од којег је сачињен, тужилац се повредио и овом повређивању ничим није допринео, нити га ја могао у таквим условима спречити. У наведеном се огледа и узрочно - последична веза између обављања опасне делатности и руковања опасном ствари и настанка штете, па је правилно првостепени суд применио материјално право када је обавезао туженог да тужиоцу надокнади материјалну штету.”

(Пресуда Врховног касационог суда Рев 2, 1575/2015 од 23.09.2015. године)

Из образложења:

„Првостепени суд је правилно закључио да је претрпео повреду на раду с обзиром да је повреда код тужиоца настала у радно време приликом извршавања радних обавеза истовара робе. Како је роба била велике тежине, у питању су пакети воде, ношење такве робе се може сматрати опасном делатношћу, односно делатношћу код које постоји повећани ризик од повређивања, правилан је закључак суда да постоји одговорност туженог да надокнади штету која је настала за тужиоца, услед обављања овакве делатности. Тужилац је користио обезбеђена средства и опрему, за личну заштиту на раду, а како није утврђено да је допринео настанку штете, не може се применити институт подељене одговорности из члана 192 ЗОО, те се стога жалбом неосновано указује да је тужилац могао да види неравнину, односно ивичњак на бетону.”

(Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж 1. бр. 4091/2017 од 31.05.2018. године)

Из образложења:

„ Првостепени суд је правилно закључио да постоји одговорност туженог за насталу штету сходно чл.173. и 174.ЗОО по принципу објективне одговорности. Ово стога што је покојни радник туженог повреду са смртним исходом задобио обављајући редовне радне задатке који се сматрају опасном делатношћу, с обзиром да је до наведене повреде пок.радника дошло у обављању послова постављања самоносећег кабла, када је приликом силаска са бандере пао због тога што је бандера због старости и трулости том приликом у подножју пукла... Тужили је накнада нематеријалне штете правилно досуђена као ванбрачној супрузи покојног радника, према чл.201 ЗОО, имајући у виду да је првостепени суд током поступка утврдио да заједница живота између тужиле и покојног радника није престала након развода брака. Саслушани сведоци су потврдили да су тужила и покојни радник живели заједно у истом стану у заједници и након развода, да су заједно одлазили на славља, да је покојни радник бринуо о домаћинству својих родитеља након њиховре смрти.“

(Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1 бр.504/2018 од 28.06.2018.године)

Из образложења:

„ Према становишту овог суда учешће на спортском војном такмичењу, за које је одабир војника вршен према физичкој спремности, савлађивањем препрека у успону, на травнатој влажном терену представља активност са повећаним ризиком настанка штете. С тога је тужена за штету коју је тужилац претпео одговорна по принципу објективне одговорности у смислу чл. 173 и 174 ЗОО. Својства терена за тужену нису представљала непредвидљиву околност, јер из исказа саслушаних сведока произилази да је киша пала претходног дана. Такође не ради се о слобидној активности према избору тужиоца већ вежби за коју је избор учесника извршила тужена. Због тога нема услова за ослобођење тужене од одговорности у смислу чл.177. ЗОО. Тужена је избор учесника вршила према физичким способностима и одговорна је за пропусте у селекцији па за предметну штету одговара и по основу кривице у смислу члана 154. и 158. ЗОО како је правилно нашао првостепени суд.“

(Пресуда Апелационог суда у Београду Гж 958 / 11 од 03.03.2011.године)

Из образложења:

„ У току поступка, суд утврђује да је тужилац повреду претрпео на тај начин што је прво дошло до вербалног сукоба, између њега и путника у аутобусу, потом свађе, да је тужилац напустио простор на коме се налази као возач, да је дошло до гурања на платформи аутобуса, те је изашао напоље са путником где је дошло до туче у којој је тужилац повреде. Против тужиоца и путника са којим се потукао покренут је и окончан прекршајни поступак у којем су обојица оглашени кривим и кажњени новчаном казном. Суд је у току поступка имао у виду упутство о раду возача аутобуса од 30.01.2006. године и цитира одредбе овог упутства које су обавезне за возаче и представљају нормирано понашање возача и у конфликтним ситуацијама каква је у конкретном случају била. Тужилац имајући у виду упутство о раду возача није поступао онако како је упутством предвиђено, већ се понашао супротно. Најпре је ступио у конфликт са путником који није имао карту, а потом и у тучу изван аутобуса у којој је добио повреде. Стога нема одговорности туженог за повреду коју је претрпео тужилац, ни по основу кривице из члана 154. ЗОО, ни по основу објективне одговорности из члана 173. ЗОО. Тачно је да се све то десило на раду и у време кад је тужилац примио смену, али се повреда коју је претрпео и начин на који је дошло до повреде не може приписати у кривицу туженог нити тужени може одговарати по принципу објективне одговорности. Повређивање је скривио сам тужилац који се понашао супротно наведеним правилима.

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1. бр. 156/12 од 18.04.2012. године)

Из образложења:

„ По мишљењу овог суда правична новчана накнада у време пресуђења на име претрпљених физичких болова би била у износу од 80.000,00 динара, за претпљени страх у износу од 60.000,00 динара, те како допринос тужиоца настанку штетног догађаја износи 20%, из тих разлога су наведени износи умањени за 20%, односно тужиоцу припада: на име накнаде за претрпљене физичке болове износ од 64.000,00 динара а на име претпљеног страха износ од 48.000,00 динара.“

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1 бр.2492/11 од 23. 04.2012.године)

Из образложења:

„У конкретном случају, тужени као послодавац одговара по принципу субјективне одговорности, а кривица се овде огледа у чињеници да тужени као послодавац проузрокује штету тужиоцу као запосленом пропуштањем надзора над радом запосленог, који је требао да се стара о хигијени тоалета, тј. да овај запослени својим радом обезбеди да под буде сув, како би се искључила могућност повређивања. Даље, оцена суда је да се пропуст туженог као послодавца огледа у чињеници да у самом тоалету, односно испред тоалета није стајало никакво упозорење о евентуалним могућностима да дође до повређивања запосленог у самом тоалету услед оклизнућа, како се то у овом случају и десило.“

(Пресуда Основног суда у Нишу 13 П1.бр.1688/19 од 30.01.2020.године)

Из образложења:

Наиме, да би се конституисала одговорност за штету потребно је да постоји узрочно последични однос између радње штетника и штете на страни оштећеног у смислу чл.154 ЗОО. Нема основа за грађанскоправну одговорност послодавца као штетника у ситуацији када запослени уместо да користи безбедан пут у поступку извршења радног налога користи, као у конкретном случају тужилац, противпожарне степенице које служе само за кретање у случају евакуације или пожара. На то упућује и извештај Сектора за логистику бр.2857 од 06.04.2009.године, из ког следи да тужилац није морао да користи противпожарне степенице већ је за радни задатак могао да користи степенице или лифтове у згради. Ради тога тужилац је искључиво допринео насталој штети јер до штете не би дошло у виду његове повреде и назначених последица које је она проузроковала, да је тужилац користио уобичајни пут (лифтове и степенице у згради) а не противпожарне степенице које је користио на своју руку. У датој ситуацији, тужилац се понашао и противправно јер је користио противпожарне степенице супротно правилима која прописују када је дозвољена њихова употреба (пожар, ради евакуације) .“

(Пресуда Апелационог суда у Београду Гж1 бр.2342/13 од 10.04.2013.године)

Из образложења:

„ Суд је утврдио да је тужилац претрпео повреду, односно штету на раду у оквиру радног времена, играјући кошарку на спортском терену тужене, на коме је било неравнина, а која је активност је била предвиђена планом тужене, у организацији тужене и која као таква представља саставни део редовне физичке обуке припадника Војске Србије у чијој се служби тужилац налази. Тужена је била организатор наведене спортске активности, која се обављала у склопу редовних радних задатака, ради постизања пуне физичке спремности њених припадника и била је у вези са обављањем војне службе. Из изнетог простиће постојање узрочно - последичне везе између процеса рада и штетног догађаја, те је тужена одговорна за штету коју је претпео тужилац, по принципу објективне одговорности.“

(Пресуда Основног суда у Нишу 8П1.бр.1656/2019 од 17.07.2020.године)

VIII Закључна разматрања

Из изложеног видели смо да појам повреде на раду представља институт који је доста тешко дефинисати, због његове обухватности и комплексности. С друге стране уочавају се проблеми примене института повреде на раду у судској пракси, пре свега због неуједначене примене права. И поред тога, можемо рећи да је повреда на раду, у облику у коме је затичемо у модерном праву, ипак достигнуће радног права. Ово из разлога јер кроз повреду на раду, долази до развоја других повезаних института и правних веза. У првом реду, реч је мерама безбедности и здравља на раду, као важан сегмент права запослених и као превентив повреда на раду. Треба назначити критичку компоненту овог права, зато што у пракси, често се обученост за безбедан и здрав рад своди на пуко потписивање сертификата о обуци за безбедан и здрав рад, без адекватне упућености у релевантне сегменте и мере заштите. Даље, са друге стране, долази до веће ангажованости органа управе, који су мора се признати у досадашњем правном систему, били поприлично крути и пасивни у области рада. Инспекторати, сада имају наглашенију улогу приликом повреда на раду. Овде треба напоменути, да је врло важно водити рачуна о стручним кадровима инспектората, како би адекватно могли препознати потенцијалне опасности од повреда на раду; односно како би адекватно одреаговали када је већ повреда настала. Не можемо, а да не споменемо и сам утицај тржишне привреде, која је код нас у транзицији, будући да она утиче на финансијску моћ послодаваца, као носилаца капитала, ово с тим пре што то утиче на правнополитичко одређење накнаде штете због повреде на раду. Судови, латентно заузимају ставове, о висини накнаде штете, понекад идући и мимо закона, управо из разлога да не би послодавце претерано финансијски оптеретили накнадом штете који су они у обавези да исплате. Што наравно не треба такво поступање да оправдава. Треба и овде напоменути да ће висина накнаде штете коју исплаћују осигуравајуће куће зависити од висине премија, које мора се призната, у овом тренутку нису високе. Због тога би било правично, да за дату разлику запослени остварују своја права по основу повреде на раду, пред судом.

IX Литература:

- В. Божић-Трефалт, П. Стајковић, Р. Савићевић, Повреде на раду и професионалне болести-практикум, МНГ Центар д.о.о., Београд, 2013,
- В.Билбија, Новине у законском дефинисању појма повреде на раду и појавним облицима повреде на раду у пракси, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, год.XVI бр. 2/2012,
- Б.Бановић, Повреда на раду и професионално обољење, зборник радова студената докторских студија права, Ниш, 2015.
- В.Божић- Трефалт, С. Косић, Увођење осигурања од професионалних обољења и повреде на раду, света рада, Часопис за питања безбедности и заштите здравља на раду, медицине рада и заштите животне средине бр.4/2005.
- А. Видаковић, Судскомедицинско вештачење нематеријалне штете у случају професионалних болести и повреда на раду, Ваљево Принт, Ваљево, 2005.
- В. Говедарица, Д. Филиповић, А. Видаковић, Критеријуми за процену умањења животне активности у случају повреда на раду и професионалних болести, Свет рада, часопис за питања безбедности и заштите здравља на раду, медицине рада и заштите животне средине, Еко центар, Београд, год.2, бр. 2 (2005)
- Glynn, P.T.2016. United states of America. Alphen ann de Rijn: Kluwer Law International BV
- Deinert, O. 2013. Occupational Health and safety in Germany: a dual system in change. In: Ales, E. (ed.), Health and safety at work – European and comparative perspective. The Netherlands: Kluwer Law International BV, pp. 127-149.
- Н.Ђуђар, Штета код повреде на раду, Часопис Право теорија и пракса, Савез удружења правника Војводине, Нови Сад, год. VI бр.11/1989.
- Б. Живковић, Право запосленог на накнаду штете због повреде на раду и узрок штете, Осигурање и накнада штете, зборник радова, 2013.
- З.Ивошевић, Накнада штете због повреде радника на послу, Правно економски центар, Београд, 1976.
- З. Ивошевић, М. Ивошевић, Коментар закона о раду, седмо измењено и допуњено издање, Службени гласник, 2021. године, Београд
- З. Ивошевић, Повреда на раду и професионално обољење, Заштита права из области рада, зборник радова, 2011.

- З. Ивошевић, Одговорност за штету повреде радника на раду, Уговорно и одштетно право по закону о облигационим односима, зборник радова, 1979.
- П. Јовановић, Радно право, пето издање, Службени гласник, Београд, 2003.
- П. Јовановић, Радно право, осмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2018
- М. Караникић Мирић, Објективна одговорност за штету, друго издање, Службени гласник, 2019. године, Београд.
- Ђ. Крбањевић, Повреда на раду у судској пракси, Службени лист СРБИХ, Сарајево, 1989.
- Б. Лубарда, Увод у радно право са елементима социјалног права, четврто издање, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2016.
- Б. Лубарда, Радно право, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, друго издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013
- О. Милисављевић, Повреде на раду, професионалне болести и накнада штете, Часопис Радни односи и управљање, „Драган Срњић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар Београд, год. XXVIII бр. 2/2001
- О. Милисављевић, Прва помоћ и спасавање у случају повреде или изненадне болести запосленог, Часопис радни односи и управљање, „Драган Срњић“ ад Шабац ПЈ Правно економски центар, Београд, год. XXVIII бр. 2/2000
- З. Момчиновић, Одговорност организације за штету услед повреде и професионалне болести радника, Часопис за правну теорију и праксу, Правни живот, Савез удружења правника СР Србије, Београд, 2-3/1989.
- Љ. Милошевић, Повреде на раду и грађанскоправна деликтна одговорност радне организације за штету према раднику, Гласник адвокатске коморе А.П. Војводине, Нови Сад, год. XVIII, бр. 5/1969.
- М. Петровић, Правни режим повреде на раду и професионалног обољења у домаћем и упоредном праву, Часопис страни правни живот, Институт за упоредно право, год. 63 бр. 1/2019.
- М. Петровић, Права из обавезног социјалног осигурања по основу повреде на раду и професионалних болести, Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Југословенско удружење за радно право и социјално осигурање Србије, год. 19, бр. 1/2015, Београд.
- D. Pieters, Social security: an introduction to the basic principles, second edition – revised, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2006.

Д. Перовић, Накнада штете због повреде на раду и професионалне болести запосленог, лист за примену прописа у пракси Привредник, Беостар, Београд, 81/ 2000.

В.Поповић, Накнада штете у области радних односа, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Југословенско удружење за радно право и социјално осигурање, Београд, бр.3.379/ 1999.

M.Petrovic, Compensation of work injuries and occupational diseases : a comparative approach, Страни правни живот, Институт за упоредно право, год.63, бр.4 (2019)

Ј.Радишић, Облигационо право, општи део, осмо прерађено издање, Номос, Београд, 2008. године

Ј.Радосављевић, А.Вукадиновић, Опасности које доводе до повреде на раду на градилишту, Часопис Наше грађевинарство, Савез службеника привредно управних установа Југославије, Београд, год.73, бр. 6/2019.

А.Радованов, З.Петровић, Накнада штете, зборник судске праксе, Правни факултет за привреду и правосуђе: Привредна академија, Нови Сад, 2009.

V.Rivaldi, Insurance against accidents at work and occupational diseases: the EU regulation and case law, Страни правни живот, Институт за упоредно право, 4 (2017).

Р.Савићевић, Осигурање за случај повреде на раду и професионалне болести – нова грана социјалног осигурања, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, год. XVII бр.1/2013, Београд

Swiatkowski, M. A. 2014. Poland. Alphen aan de Rijn: Kluwer Law International.

Б.Шундерић, Љ.Коваћевић, Радно право, друго измењено и допуњено издање, Приручник за полагање правосудног испита, књига бр.11, Службени гласник, 2019.

Прописи:

Конвенција Међународне организације рада, бр. 81 о инспекцији рада у индустрији и трговини „Службени лист ФНРЈ“, Додатак бр. 5/56

Закон о потврђивању Конвенције МОП-а бр. 167 о безбедности и здрављу на раду у грађевинарству („Сл.Гласник РС – Међународни уговори“, бр.42/2009)

Закон о потврђивање Конвенције Међународне организације рада број 187 о промотивном оквиру безбедности и здравља на раду („Службени гласник" РС бр. 42/09)

Закон о ратификацији конвенције Међународне организације рада број 161 о службама медицине рада („Сл. лист СФРЈ -Међународни уговори бр. 14/89’’) Конвенције МОП-а бр. 17 о исплати накнаде радницима за случај несреће на раду, 10. јун 1925. године у Женеви

Европска социјална повеља, Торино 18.октобар 1961.године

Уредбе о ратификацији Конвенције МОП-а, бр. 121 о давањима за случај несреће на послу и професионалних болести („Сл.лист СФРЈ – Међународни уговори бр.27/70’’) Конвенције МОП-а бр. 19 о једнаком третману страних и домаћих радника у односу на одштете за несреће на раду од 05. јуна 1925. године

Закон о раду („Сл. гласник РС“, бр.24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење)

Закон о безбедности и здрављу на раду („ Сл.гласник РС“, бр.101/2005, 91/2015 и 113/2017 – др.закон)

Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Сл.гласник РС“, бр.34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др, закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/ 2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – одлука УС, 86/2019 и 62/2021)

Закон о здравственом осигурању („Сл.гласник РС“ бр.25/2019)

Закон о облигационим односима („ Сл.лист СФРЈ“, бр,29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „ Сл. лист СФРЈ“ бр.31/93, „Сл.лист СЦГ“ бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл.гласник РС“ бр.18/2020)

Закон о парничном поступку („Сл.гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020)

Уредба о организовању рада послодаваца за време ванредног стања („Сл.гласник РС“, бр.31 од 16.марта 2020.године)

Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту („Сл.гласник РС, бр.21/2009 и 1/2019’’)

Правилник о начину пружања прве помоћи, врсти средстава и опреме који морају бити обезбеђени на радном месту, начину и роковима оспособљавања запослених за пружање прве помоћи („Сл.гласник РС“ 109/2016)

Правилника о евиденцијама у области безбедности и здравља на раду („Сл.гласник РС“, бр.62/2007 и 102/2015)

Правилник о садржају и начину издавања обрасца извештаја о повреди на раду и професионалном обољењу („Сл.гласник РС“, бр.72/2006, 84/2006 – испр.,4/2016,106/2018 и 14/2019)

Правилник о о медицинско техничким помагалима која се обезбеђују из средства обавезног здравственог осигурања (Сл.гласник РС“ , бр. 52/2012, 62/2012-испр., 73/2012 – испр., 1/2013, 7/2013 – испр., 112/2014, 114/2014 – испр., 18/2015),

Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Извештај о раду за 2016.годину, Београд, 2017. година

Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Извештај о раду за 2017.годину, Београд, 2018. године

Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Извештај о раду за 2018. годину, Београд, 2019. године

Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Извештај о раду за 2019.годину, Београд, 2020. године

Водич за безбедан и здрав рад од куће, Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду, Београд 2021.

Судска пракса:

Пресуда Основног суда у Нишу 12П1 бр.3365/2016 од 28.02.2018.године

Пресуда Основног суда у Врању 1П.бр.282/18 од 28.01.2020.године

Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1 1348/2018 од 08.11.2018.године

Пресуда Основног суда у Врању П1 бр.77/20 године од 07.06.2020.године

Решење Апелационог суда у Нишу Гж1 бр.738/18 од 15.03.2018.године

Пресуди Врховног суда Србије, Рев. 4518/94 од 21. септембра 1994. године

Пресуди Врховног суда Србије Рев. 5160/97 од 26. новембра 1997. године

Апелациони суд у Нишу Гж1 1348/2018 од 08.11.2018.године

Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1.175/12 од 08.08.2012.године

Пресуда Апелационог суда у Нишу 40 Гж1 649/2019 од 12.04.2019.године

Пресуда Апелационог суда у Београду Гж1 78/2015 од 21.01.2015.године
Пресуда Основног суда у Нишу 6П1 бр.4259/17 од 11.06.2019.године
Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1.бр.2567/13 од 04.10.2013.године
Пресуда Основног суд у Нишу 4П1.бр.2560/18 од 04.10.2019.године
Пресуда Основног суда у Нишу 5П1 бр.1292/17 од 26.04.2018.године
Пресуда Основног суда у Нишу 13П1 бр.243/19 од 11.06.2019.године
Пресуда Основног суда у Врању П1.бр.282/18 од 28.01.2020.године
Пресуда Основног суд у Нишу 2П1 бр. 1687/19 од 08.11.2019.године
Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1. 175/12 од 08.08.2012.године
Пресуда Основног суда у Нишу 8П1.бр.2939/2019 од 02.11.2020.године
Пресуда Врховног касационог суда Србије Рев2 бр.2824/2018 од 12.12.2018.године
Пресуда Врховног касационог суда Србије Рев2 бр. 1278/06 од 24.10.2006.године
Пресуда Врховног касационог суда Рев 2, 1575/2015 од 23.09.2015. године
Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж 1. бр. 4091/2017 од 31.05.2018. године
Пресуда Апелационог суда у Нишу Гж1 бр.504/2018 од 28.06.2018.године
Пресуда Апелационог суда у Београду Гж 958 / 11 од 03.03.2011.године
Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1. бр. 156/12 од 18.04.2012. године
Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 1 бр.2492/11 од 23. 04.2012.године
Пресуда Основног суда у Нишу 13 П1.бр.1688/19 од 30.01.2020.године
Пресуда Апелационог суда у Београду Гж1 бр.2342/13 од 10.04.2013.године
Пресуда Основног суда у Нишу 8П1.бр.1656/2019 од 17.07.2020.године

САЖЕТАК

НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ ПОВРЕДЕ НА РАДУ

Повреда на раду представља институт који је дуго присутан како у теорији, тако и у пракси. Дефинисање правничког појма повреде на раду зависи од законодавства одређене земље. У неким правним системима довољно да је до повреде на раду дошло током радног времена, у другим, да је до ње дошло приликом извршавања радних обавеза, док у многим законодавствима она подразумева и повреду до које може доћи приликом редовног путовања од куће до посла, односно од посла до куће. Повреда представља у првом реду физичко оштећење изазвано механичким или хемијским средством, као и зрачењем одређених материја односно постројења – апарата, а може представљати и повреду психичке особности. Повреде на раду најчешће се дешавају приликом обављања послова са повећаним ризиком. Судска пракса настоји да квалитет повреде на раду, прошири и на случајеве и који не доводе до директног повређивања запосленог, већ посредним путем остварује штетне ефекте на здравље и живот запосленог. У највећем броју савремених правних система запослени има широк корпус права поводом безбедности и заштите живота и здравља на раду. Безбедност и здравље на раду представља обезбеђивање таквих услова на раду којима се, у највећој могућој мери, смањују повреде на раду, професионална обољења и обољења у вези са радом и који претежно стварају претпоставку за пуно физичко, психичко и социјално благостање запослених. Запослени је дужан да поштује прописе о безбедности и заштити живота и здравља на раду, како не би угрозио своју безбедност и здравље, као и безбедност и здравље запослених и других лица. Са друге стране, послодавац је дужан да обезбеди пружање прве помоћи, да оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи и обезбеди средства и опрему за пружање прве помоћи. Уз то, послодавац је одговоран за штету коју запослени претрпи на раду или у вези са радом, према општим начелима о одговорности за штету. И коначно, послодавац је дужан да сноси највећим делом или у потпуности, одговорност због повреде на раду, те у том смислу он је у обавези да надокнади имовинску и неимовинску штету оштећеном запосленом.

Кључне речи: повреда на раду, безбедност и здравље на раду, послови са повећаним ризиком, одговорност послодавца за штету, имовинска и неимовинска штета запосленог.

SUMMARY

COMPENSATION FOR INJURIES AT WORK

This work is a presentation of an institute that has long been present in both theory and practice. Defining the legal meaning of an injury at work depends on the legislation of a particular country. In some legal systems it is sufficient that the injury occurred during work hours, in other cases it must happen while performing a work-related task, while in many legislations it implies any injury that happens on the way to and from the work place. Injury is primarily physical damage caused by mechanical or chemical means, as well as radiation of certain substances or plants-appliances and can also manifest as psychological damage. Injuries at work most often occur when performing jobs with increased risk.

Case law seeks to extend the quality of injuries at work to cases that do not lead to direct injury to the employee, but indirectly have harmful effects on the health and life of the employee. In most modern legal systems, employees have a wide range of rights regarding safety and protection of life and health at work. Occupational safety and health provide such working conditions which, as far as possible, reduce injuries at work, occupational and work-related illnesses and ultimately create a precondition for full physical, mental and social well-being of employees.

The employee is obliged to respect regulations on safety and protection of life and health at work, so as not to endanger his own safety and health, as well as the safety and health of other employees and third parties. On the other hand, the employer is obliged to provide first aid, to train the appropriate number of employees for first aid and to provide means and equipment for first aid. In addition, the employer is liable for damage suffered by an employee at work or in relation with work, according to the general principles of liability for damage.

Finally, the employer is obliged to bear, for the most part or in full, the responsibility for the injury at work, and in that sense is obliged to compensate the property and non-property damage to the injured employee.

Key words: occupational injury, safety, and health at work, jobs with increased risk, employer's liability for damage, property and non-property damage to the employee.

Биографија аутора:

Невена Стаменковић, рођена је 21.04.1996. године, у Нишу. Основну школу завршила је као ђак генерације и носилац Вукове дипломе. Средњу Економско-трговинску школу у Врању, образовни профил правни техничар, завршила је као носилац Вукове дипломе. На Правном факултету у Нишу, уписана је школске 2015/2016 године, а дипломирала је 14.10.2019. године, са просечном оценом, 9,70. У 2017. години добитница је посебног Признања Правног факултета у Нишу за успех остварен у претходној години. Током студирања на основним академским студијама, успешно је завршила програм обуке на Мобилној правној клиници и Правној клиници за заштиту од дискриминације, где је стекла практична и теоријска знања и вештине у области заштите људских права и пружања бесплатне правне помоћи. Успешно је завршила програм обуке при организацији – Комитета правника за људска права - YUCOM. Маја 2019. године, тим Правног факултета Универзитета у Нишу, чији је део била и Невена Стаменковић, заузео је треће место на првом регионалном EUchild Moot Court такмичењу у Осјеку, из области Међународног приватног права Европске Уније. У школској 2018/19 и 2020/2021 години добитница је стипендије за надарене ученике и студенте – Доситеја. Служи се енглеским и руским језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Невена Стаменковић

Наслов мастер рада: **НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ ПОВРЕДЕ НА РАДУ**

Ментор: проф. др Горан Обрадовић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предала Правном факултету, Универзитета у Нишу.

У Нишу, дана _____.

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом

НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ ПОВРЕДЕ НА РАДУ

Пријављен и одбрањен на Правном факултету, Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета, Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Невена Стаменковић

У Нишу, _____.

Потпис аутора
